

**DENİZLİ İLİ BULDAN İLÇESİ MERKEZİ
HALK İNANÇLARI ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Seda BAŞIŞÇI
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN
Ekim, 2023
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DENİZLİ İLİ BULDAN İLÇESİ MERKEZİ HALK
İNANÇLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hazırlayan
Seda BAŞIŞÇI

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Denizli İli Buldan İlçesi Merkezi Halk İnançları Üzerine Bir Araştırma**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

09/10/2023

İmza

Seda BAŞIŞÇI

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Seda BAŞIŞÇI
	Numarası	200623109
	Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Denizli İli Buldan İlçesi Merkezi Halk İnançları Üzerine Bir Araştırma
Tez Savunma Sınav Tarihi		09.10.2023
Tez Savunma Sınav Saati		10.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

DENİZLİ İLİ BULDAN İLÇESİ MERKEZİ HALK İNANÇLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Seda BAŞIŞÇI

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ekim, 2023

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN

Bu çalışmada Denizli İlinin Buldan İlçesi Halk İnançları araştırılıp değerlendirilmiştir. Çalışmamız Buldan ilçe merkezinde yapılan derlemelerden oluşmaktadır. İlçe merkezinde yapılan çalışmada insan hayatının önemli dönüm noktaları olarak kabul edilen doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerine, bunun yanı sıra uğurlu uğursuz sayılan durumlar, tabiat olayları, günler, hayvanlar, nazar, bereket, insan vücudu ve insan davranışları, rüyalar, kahve falı, sağlık, cin, melek, şeytan, eşyalar ve cansız maddeler gibi günlük hayatta karşımıza çıkan durumlarda başvurulan halk inanç ve uygulamalarına yer verilmiştir. Geçmişten günümüze baktığımızda bu inanç ve uygulamaların varlığını koruyup devam edip etmediği ve kültürel değişimden ne derece etkilendiği değerlendirilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Araştırma Alanı ve Sosyo-Kültürel Dokusu” hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, “Kavramlar Üzerine” başlık altında inanç kavramı, halk inanışlarının özellikleri, menşei, inançlarla ilgili yapılan tasnif çalışmaları ve inançların doğmasında etkili olan etkenler ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise “Buldan İlçesindeki Hayatın Geçiş Dönemleriyle İlgili Halk İnanış ve Uygulamaları” başlığı altında tespit edilen halk inançları ve uygulamalarının durumu, günümüzdeki yeri üzerine değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Buldan, Halk inançları ve uygulamaları, derleme, geçiş dönemleri.

ABSTRACT

A RESEARCH ON FOLK BELIEFS IN THE CENTER OF BULDAN DISTRICT OF DENİZLİ PROVINCE

Seda BAŞIŞÇI

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE**

October, 2023

Advisor: Assist. Prof. Dr. İbrahim ÖZKAN

In this study, Folk Beliefs of Buldan District of Denizli Province were researched and evaluated. Our study consists of compilations made in Buldan district center. In the study conducted in the district center, transition periods such as birth, marriage and death, which are considered important turning points of human life, as well as situations considered auspicious and unlucky, natural events, days, animals, evil eye, fertility, human body and human behavior, dreams, coffee fortune telling. Folk beliefs and practices used in daily life situations such as health, demons, angels, devils, objects and inanimate objects are included. When we look from past to present, it is evaluated whether these beliefs and practices continue to exist and to what extent they are affected by cultural change. The study consists of three parts. In the first section, information is given about the "Research Area and its Socio-Cultural Texture". In the second chapter, under the title "On Concepts", the concept of belief, the characteristics of folk beliefs, their origin, classification studies on beliefs and the factors that are effective in the emergence of beliefs are discussed. In the third and last chapter, evaluations were made on the status and current place of the folk beliefs and practices identified under the title "Folk Beliefs and Practices Related to Transitional Periods of Life in Buldan District".

Keywords: Buldan, Folk beliefs and practices, compilation, transition periods.

ÖN SÖZ

Halk inançları ve uygulamaları toplumda önemli bir yere sahiptir. İnsanlar, inanmış oldukları birtakım ritüelleri ve uygulamaları pratiğe dökmüş kendinden sonraki nesillere de miras bırakmıştır. Bu sayede birçok inanç ve uygulama kültür aktarımını devam ettirmekte ve unutulmamaktadır. Toplumsal bir gereksinim olan halk inançları gelecekte de varlığını koruyacak kültürel değerlerimizden biridir.

Bu çalışmayla kültürün de önemli bir yapı taşı olan Buldan'daki halk inançları hakkında bilgi verilmiştir. İlçede geçmişten günümüze görülen inanç ve uygulamalar değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı unutulmuş, unutulmaya yüz tutmuş veya küçük değişimler yaşamış inançları ortaya çıkarmak ve yok olmasını engelleyerek gelecek nesillere bu kültür mirasını aktarmaktır. Bu çalışmayla Türk kültürüne bir katkıda bulunacağımızı temenni ediyoruz.

Çalışmanın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı, önemi, kuramsal çerçeve, kapsam ve sınırları ile ilgili açıklamalar yapılmıştır. Araştırmanın kaynakları kısmında halk inançlarıyla ilgili şimdiye kadar yazılmış olan kitaplar, tezler ve bildiriler hakkında bilgi verilmiştir. Yöntem başlığı altında ise çalışmamızda kullanılan teknik ve yöntemler hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, inanç kavramının açıklaması, halk inanışlarının özellikleri, inançların menşei, halk inançlarında batıl, hurafe ve bid'at kavramları, inançlarla ilgili yapılmış olan tasnif çalışmaları ve inançların doğmasında etkili olan etkenler gibi konular hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise Buldan ilçesinin tarihi, konumu ve coğrafi yapısı, demografisi, ekonomik yapısı ve dokumacılığın yeri başlıklı konular işlenmiştir. Tezin üçüncü yani son bölümünde de Buldan ilçesindeki halk inanış ve uygulamaları detaylı olarak yer almaktadır. Sonuç kısmında ise yöreden elde edilen halk inanış ve uygulamaları ile ilgili tespit ve değerlendirmeler sunulmuştur. Çalışmanın sonunda kaynak kişiler listesi, kaynakça ve fotoğraflar yer almıştır. Fotoğraflar bölümünde ilçedeki önemli mekânlar ve ilgi çekici nesneler tercih edilmiştir. Kaynakça kısmında ise araştırmamızda başvuru kitap, tez, makale, bildiri vb. çalışmalar alfabetik sıra ile verilmiştir.

Derleme sırasında bilgilerine başvurduğum kaynak kişilere, çalışma konusunun tespitinden son hâline kadar bütün bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren ve destek olan sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZKAN'a, bu uzun süreçte desteğini esirgemeyen değerli aileme sonsuz teşekkür ederim.

Seda BAŞIŞÇI
2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
ŞİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI VE SOSYO-KÜLTÜREL DOKUSU

1. BULDAN'IN TARİHİ.....	4
2. BULDAN'IN KONUMU VE COĞRAFİ YAPISI.....	5
3. BULDAN'IN DEMOGRAFİSİ	6
4. BULDAN'IN TURİZMİ	6
5. BULDAN'IN EKONOMİK YAPISI.....	7
6. BULDAN'DA DOKUMACILIK.....	7

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR ÜZERİNE

1. GENEL HATLARIYLA HALK İNANCI KAVRAMI.....	9
2. HALK İNANIŞLARININ ÖZELLİKLERİ.....	11
3. ANADOLU'DA YAŞATILAN HALK İNANÇLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ.....	14
4. HALK İNANÇLARININ MENŞEİ	15
4.1. TELKİN YOLUYLA ORTAYA ÇIKAN İNANÇLAR	16
4.2. TEBLİĞ YOLUYLA ORTAYA ÇIKAN İNANÇLAR.....	17
4.3. ANONİM OLARAK ORTAYA ÇIKAN İNANÇLAR.....	17
5. HALK İNANIŞLARINDA BATIL İNANÇ/HURAFE VE BİD'AT KAVRAMI.....	17
6. HALK İNANÇLARINDA YAPILAN TASNİF ÇALIŞMALARI.....	18
7. HALK İNANÇLARININ DOĞMASINDA ETKİLİ OLAN ETKENLER.....	20
7.1. GELECEĞİ BİLME ARZUSU	21
7.2. KORKU VE STRES.....	21
7.3. ÇARESİZLİK.....	21
7.4. GÜVENLİK İHTİYACI.....	22
7.5. BAŞARIYA ULAŞMA VE KENDİNDEN EMİN OLMA	22
7.6. SOSYAL UYUM İHTİYACI.....	22
7.7. SORUMLULUĞU BAŞKA GÜÇLERE ATFETME	22
7.8. EŞYANIN VE OLAYLARIN MAHİYETİNİ BİLMEMEK.....	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULDAN İLÇESİNDEKİ HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI

1. DOĞUMLA İLGİLİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR	23
1.1. DOĞUM ÖNCESİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR	24
1.1.1. Kısırlığı Giderme	24
1.1.2. Gebeliği Önleme.....	25
1.1.3. Aşerme	26
1.1.4. Cinsiyet Tahmini	27
1.1.5. Gebe Kadının Kaçınması Gereken Durumlar	28
1.2. DOĞUM SIRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR	30
1.3. DOĞUM SONRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR.....	30
1.3.1. Lohusalık	31
1.3.2. Göbek Bağı, Tuzlama	31
1.3.3. Kırk Karışması	32
1.3.4. Kırklama İşlemi	33
1.3.5. Sarılık.....	34
1.3.6. Ad Verme	35
1.3.7. İlk Tırnak, İlk Diş, İlk Adım	35
1.3.8. Bebeğin Nazardan Korunması	36
1.3.9. Konuşamayan Çocuk	37
2. SÜNNET	37
3. ASKERLİK	38
4. EVLİLİKLE İLGİLİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR	39
4.1. EVLİLİK ÖNCESİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR.....	40
4.1.1. Kız Bulma	40
4.1.2. Kız İsteme – Söz Kesme	41
4.1.3. Nişan	42
4.1.4. Perşembe Kınası	43
4.1.5. Düğüne Davet.....	44
4.2. EVLİLİK SIRASINDAKİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR.....	44
4.2.1. Çeyiz Serme.....	44
4.2.2. Keşkek Dövme	44
4.2.3. Gelin Alma	45
4.2.4. Nikâh – Düğün	46
4.3. EVLİLİK SONRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR	46
5. ÖLÜMLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI	47
5.1. ÖLÜM ÖNCESİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR.....	47
5.2. ÖLÜM SIRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR.....	48
5.3. ÖLÜM SONRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR	48
5.3.1. Cenaze Evi	49
5.3.2. Ölenin Gömülmesi Sonrası Zamana Bağlı Uygulamalar.....	49
5.3.3. Ölen Kişinin Eşyaları İle İlgili Uygulamalar	49
6. DİĞER İNANÇLAR VE UYGULAMALAR	51
6.1. UĞURLU VE UĞURSUZ SAYILAN DURUMLAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR ..	51
6.2. İKLİM, YILDIZLAR ve TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	52
6.3. GÜNLER İLE İLGİLİ İNANÇLAR	53
6.4. HAYVANLAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR	54

6.5. SAYILAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR	55
6.6. MİSAFİR İLE İLGİLİ İNANÇLAR	56
6.7. NAZAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	56
6.8. BEREKET İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	60
6.9. CİN, MELEK, ŞEYTAN İLE İLGİLİ İNANÇLAR	61
6.10. İNSAN VÜCUDU VE İNSAN DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	62
6.11. CANSIZ MADDELER, EŞYALAR VE BESİNLER İLE İLGİLİ İNANÇLAR .	63
6.12. RÜYA İLE İLGİLİ İNANÇLAR	64
6.13. KAHVE FALI İLE İLGİLİ İNANÇLAR.....	66
6.14. SAĞLIKLA İLGİLİ İNANÇLAR.....	68
7. BULDAN'DAKİ YATIRLAR (EVLİYA ve ÂLİM MEZARLARI) ETRAFINDA İNANIŞ VE UYGULAMALAR	71
SONUÇ	75
KAYNAKÇA.....	77
EKLER	79

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. Tuzlanan ve Mersinlenen Bebek.....	32
Şekil 2. Kırkı Çıkan Bebek.....	34
Şekil 3. Gelin Koçu Geleneği.....	43
Şekil 4. Keşkek Taşı.....	45
Şekil 5. Çıtlıklar (Nazarlıklar).....	59
Şekil 6. Çıtlık Ustası.....	59
Şekil 7. Üzerlik Otu.....	60
Şekil 8. Cüzdana Konulan Hurma Çekirdeği	61
Şekil 9. Kötü Güçleri Kovmak İçin Yakılan Tütsü	67
Şekil 10. Falda Çıkan Göz.....	68
Şekil 11. Yayla Dedesi Türbesi.....	73
Şekil 12. Bakacak Dedesi Türbesi.....	73
Şekil 13. Tekke Dede Türbesi	74
Şekil 14. Hacı Alibaba Türbesi	74

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

% : Yüzde
C : Cilt
H.z. : Hazreti
KK : Kaynak Kişi
km. : Kilometre
m. : Metre
MÖ : Milattan Önce
MS : Milattan Sonra
s. : Sayfa
S. : Sayı
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
vb. : ve benzeri
Yy : Yüzyıl

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Denizli iline bağlı Buldan ilçesi halk inançlarının derlenmesi, yöredeki insanların hayata bakış açısına ve değer yargılarının oluşmasına etki eden inanış ve uygulamaların tespit edilerek incelenmesi ve halkın inanışları bağlamında dün ve bugün var olan uygulamaların ortaya konulması, araştırma konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Buldan ilçe merkezinde yapılan çalışmada, Buldan halkının hayatında inançların büyük yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Buldan'daki inançlar, eski zaman insanların uyguladığı pratiklerle ve eski zaman adetleriyle paralellik göstermektedir.

Araştırmanın Önemi

Buldan ilçesi halk inanışları ve uygulamaları üzerine daha önce bu düzeyde bir çalışma yapılmamış olması, araştırmamızın bu konuda ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Ayrıca bu çalışmanın yöredeki halk inanış ve uygulamalarının kayıt altına alınarak unutulmasının önüne geçileceği ve gelecek nesillere aktarılması amacına da hizmet edeceği bakımından önemlidir.

Araştırmanın Kapsam ve Sınırları

Yapılan kaynak taramasında Buldan İlçesi Halk İnançları ile ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak Buldan ilçesi üzerine yazılmış bazı kaynaklardan ve inançları konu alan çalışmalardan yararlanılmıştır. Çalışmada Buldan ilçesi halk inançlarını ve bunun kültürel bağlamda arka planı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ana konusu için Buldan ilçe merkezinde yaşayan, ilçenin kültürüne vakıf kırk kaynak kişiden aldığımız cevaplar ile şekillenmiştir. Çalışma, Buldan ilçe merkezinde bulunan on sekiz mahalle ile sınırlı olup köyler sınır dışında tutulmuştur.

Kuramsal Çerçeve

İnanç, bir düşünceye çok sağlam bir biçimde içten gönülden bağlı bulunma, güvenle doğru sayma, inanma anlamlarını karşılar. Tüm insanlık tarihinde toplumlar kendilerinden üstün bir gücü kabul edip sahiplenmişlerdir. Geçmişten günümüze kadar inanma ihtiyacı duymamış herhangi bir topluluğun olmadığı görülmektedir.

Halk inançları; halk arasında kabul görmüş, dini inançlardan ayrılmış bazı inanış ve pratikleri içermektedir. Bunlar nesilden nesle aktararak günümüze kadar gelmiştir. Kavramlar üzerine başlıklı bölümde halk inançlarının doğuşu, özellikleri, başlangıcı, tasnif çalışmaları ve batıl, hurafe/bid'at kavramları detaylı olarak verilmiştir.

İnsanın yaşamında dönüm noktaları kabul edilen doğum, evlenme ve ölüm halk kültüründe belli inanç ve uygulamaların oluşmasını sağlayan geçiş dönemleridir. İnsanların yaşam şekilleri, sahip oldukları inanışları, örf âdet ve gelenekleri bu dönemlerin belirlenmesine ve kuşaktan kuşağa aktarılmasına fayda sağlamıştır. Buldan ilçesindeki geçiş dönemlerine ait inanış ve pratikler, yaşatılmaya devam eden örnekler, kaynak kişilerin anlatımlarından yola çıkılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca geçiş dönemleri dışında kalan ve inanış ve uygulamalardan da bahsedilmiştir. Günümüzde uygulanan inanış ve pratiklerin eski Türk inanışları ile ilgisine de değinilmeye özen gösterilmiştir.

Araştırmada Kullanılan Yöntem

Çalışma alanıyla ilgili araştırmalara başlamadan önce derleme sahasının tarihi, coğrafi, ekonomik ve sosyal yapısı ile ilgili incelemeler yapılarak geniş çaplı bilgiler elde edilmiş ve derleme çalışmasından önce yol gösterici planlar yapılmıştır. Saha çalışmasında kullanılacak yazılı malzemeler, elektrikli kayıt araçları ve diğer teknik araçların hazırlığı, muhtemel kaynak kişilerin belirlenmesi, kaynak kişilere verilecek hediye vb. hazırlıklar alana çıkmadan önce yapılmıştır (Ekici, 2019: 45).

Alan çalışmasında derleme yöntemlerinden gözlem ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme tekniği sohbet havasında gerçekleşmiştir. Kaynak kişilerin belirlenmesinde ve ulaşılmasında Buldan'ın kültürel değerlerine hâkim kişiler tercih edilmiştir. Kaynak kişilere yönelttiğimiz sorular ve onlardan almış olduğumuz bilgiler çalışmamıza son derece katkı sağlamıştır.

Araştırmanın Kaynakları

Halk inançları ve uygulamaları geniş çaplı bir çalışmadır ve bu konu üzerine birçok kaynak kitap, makale, bildiri, dergi ve internet yazıları yayınlanmıştır. Farklı yörelerin halk inançları da yüksek lisans tez konularında ele alınıp değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan bütün kaynaklar, kaynakça bölümünde detaylı olarak verilmiştir.

- Prof. Dr. Aydın Uğurlu ve Dr. Öğr. Üyesi Servet Senem Uğurlu'nun “Yörenin Kültürel Kimliği Olarak Buldan Bezi”, adıyla Buldan Sempozyumu 7. Oturumunda

sunmuş oldukları bildiri çalışması yörenin kültürel kimliğini, Buldan dokumasının tarihini ve üretilen ürünler ile ilgili bilgiler vermektedir (Uğurlu, 2006).

- Buldan'ın yetiştirdiği önemli bilim adamlarından Prof. Dr. Osman Zeki Avralıoğlu'nun "Buldan ve Yöresinin Tarihçesi" adlı kitabı, Buldan ilçesini geniş bir şekilde ele alarak adının nereden geldiği, tarihi, coğrafyası ve kültürü ile ilgili bilgiler içermektedir (Avralıoğlu, 2013).

Bu kısımda literatür taraması sonucunda ulaştığımız Buldan ilçesini konu alan bazı çalışmalar listelenmiştir.

- Zeynep Erdoğan'ın 1996 yılında Ankara Üniversitesinde hazırlamış olduğu "Buldan Dokumacılığı ve İlçede Üretilen Düz Dokumaların Bazı Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezi, ilçenin temel geçim kaynağı olan dokumanın tarihsel gelişimi, özellikleri ve bugünkü durumu hakkında verdiği bilgiler bakımından kıymetli bir eserdir (Erdoğan, 1996).

- Seda Sarıkaya'nın 2005 yılında Dokuz Eylül Üniversitesinde hazırlamış olduğu "Buldan Dokumasının Tarihçesi" adlı yüksek lisans tezi dokumanın başkenti olan Buldan ve dokumayla ilgili bilgiler içermesi bakımından önemlidir (Sarıkaya, 2005).

- Evinç Doğan'ın "Kentsel Kültür Varlıklarının Değerlendirilmesine ve Tanıtılmasına Yönelik Bir Öneri: Buldan Örneği" adlı 2009 yılında İstanbul Teknik Üniversitesinde hazırladığı yüksek lisans tezi, Buldan'daki kültür varlıklarını ve mimari yapıları kültür turizmi açısından önemli bilgiler içeren bir eserdir (Doğan, 2009).

- Ece Yemenoğlu'nun "Denizli İlinin Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi: Buldan Örneği" adlı 2018 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesinde hazırladığı yüksek lisans tezi, Buldan yöresinin tarihinden, temel geçim kaynaklarından ve kırsal turizm potansiyelinden bilgiler vermektedir (Yemenoğlu, 2018).

- Tuğçe Yanbolu Yıldırım'ın 2021 yılında Pamukkale Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak hazırladığı "Destinasyon Çekicilik Unsuru Olarak Gastronomi Turizmi" adlı çalışması, Buldan'a ait yöresel yemekler hakkında bilgiler vermektedir (Yıldırım, 2021).

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANI VE SOSYO-KÜLTÜREL DOKUSU

1. BULDAN'IN TARİHİ

Anadolu çok eski medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetlerin bazıları Buldan ve civarında kalıntılar bırakmışlardır. Bu bölümde Buldan'ın tarihi özetlenecektir.

Buldan ilçesi, tarihi evlerine çıkan sokakları ve bu evlerden gelen dokuma sesleriyle kültürünü devam ettirmektedir. Dokumacılığın fabrikalarda son bulmasına karşılık, Buldan halkı elle yapılan kasnak işlemeciliğini devam ettirmekte ve bu nedenle ilçe olarak mirasını genç nesillere emanet etmekte kararlıdır.

İlçenin tarihçesi, Anadolu'nun diğer topraklarında da var olan tarihi derinlik gibi çok eskiye dayanmaktadır. Buldan ilçesinde ilk yerleşim M.Ö. 2000'li yıllara kadar gitmektedir. İlçe sırasıyla Persler, Frikler, Siluslar, Lidyahılar, Hititler, Romalılar ve Bizanslılar tarafından egemenlik kurulmuş yerleşim birimlerinden biridir (<https://buldan.bel.tr/tarihce/>).

Buldan adının kaynağını araştırırken görebildiğimiz en eski kayıt 1530 yılında yazılmış olan “Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri”dir. Bu defterde Lazikiye (Denizli), Kütahya Livası içinde bir kaza olarak gösterilmiştir. Bu kazanın köylerinden biri, Kaş-Yenice bucağına bağlı BULADAN köyüdür. Bu adın Arap harfleriyle yazılışı (be, vav, lam, elif, dal, elif, nun) Boladan şeklinde de okunabilir. Bu köy bugünkü Buldan şehridir. 1834 tarihli İngilizce bir kaynakta Buldan'ın adı Bulladan olarak geçmektedir. Bu adın Apollonos Hieron adlı yerleşim yerinden geldiği belirtilmektedir. Apollonos Hieron, Buldan yakınında bir Eski Çağ yerleşim yeri idi. W.M. Ramsay, 1895'te yazdığı kitabında Buldan adının Bulladan ve Bullandan olarak iki yazılışını vermekte ve ikinci şeklin yöredeki Rumlar arasında daha sıkça duyulduğunu söylemektedir. Buldan adının kaynağı konusunda Buldanlılarca nakledilen başka iddialar da bulunmaktadır. (Avralıoğlu, 2013: 1-6).

Denizli ve çevresinde görülen ilk Türk birlikleri 1070'te buralara gelen Afşin Bey komutasındaki birliklerdir. Ancak Anadolu kapıları Türklere 1071 Malazgirt savaşında Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Alpaslan'ın yenmesiyle açılmıştır. Kılıç Aslan 1102'de Denizli'yi fethetmiş ancak Bizans Batı Anadolu'da kaybettiği bazı yerleri ve arada Denizli'yi 1119'da geri almıştır. 1211 yılında Aydın Kuyucak

ilçesindeki Antiyokla ile Alaşehir arasında engebeli bir alanda yapılan savaş sonucu Anadolu Selçuklu Devleti ile Bizans arasındaki sınır belirlenmiştir. Bu sınır Buldan havalesinde Büyük Menderes Nehri idi. Yani Sarayköy ve Denizli yöresi Anadolu Selçuklularına kalırken Buldan yöresi Bizans içine bırakılıyordu. Bu sınır uzun süre değişmemiştir. 13. yüzyılın sonlarında Denizli ve havalesinde Germiyanogullarının bölgeyi egemenlikleri altına almaya uğraştıkları görülür. Buldan ve havalisinin Türklere geçmesi Germiyanogullarınca gerçekleşmiştir. 1368’de Germiyanogulları Denizli’yi tamamen ele geçirmişlerdir. Yıldırım Beyazıt 1390’da Germiyanogulları Beyliğini sona erdirmiş, Buldan ve havalisi de böylece Osmanlı Devletine katılmıştır (<https://buldan.bel.tr/tarihce/>).

2. BULDAN’IN KONUMU VE COĞRAFİ YAPISI

Buldan, 1779 yılında Aydın iline bağlı bucak, 1807 yıllarında yine Aydın’a bağlı ilçe olmuştur. 1883’te ise Denizli sancağına bağlanmış ve Denizli’nin 1923’te il olması üzerine Buldan da Denizli’ye bağlı bir ilçe olmuştur (<http://www.buldan.gov.tr/cografya2>).

Buldan, Denizli’nin en gelişmiş ilçelerinden biridir. Ege Bölgesinin iç kısmında yer almakta olup doğuda Güney ilçesi, batıda Kuyucak, kuzeyde Sarıgöl, güneyde Sarayköy ilçeleriyle komşudur.

İl merkezine uzaklığı 46 km.dir. Rakımı 690m. yüz ölçümü de 518 km²dir. Arazisi engebeli, üç yanı dağlarla çevrilidir. İlçenin doğusunda Akdeniz iklimi hâkimken, iç kesimlerde karasal iklim görülmektedir. Buldan’da yazları kurak, kışları ılık geçerken; iç kesimlerde kar yağışları ve don olaylarına rastlamak mümkündür. Birbirinden farklı iki iklime sahip olmasına rağmen, ilçe dağlarla çevrili olduğundan burada sert rüzgârlar görülmez. Güneyden başlayıp ilçenin batısını saran Sazak Dağları’nı yine güneyde Haydar ve Koçan sırtları, kuzeyde Gümüşlükaya, batısında Toprakçı Kaşı tepeleri ile Geleyli, Kumralı ve Karlık tepeleri takip etmektedir. Tepeleri ve dağları karaçam, kızılçam ve meşe ağaçları ile örtülüdür. İlçenin sahip olduğu yeşil alan miktarı 1994 yılında yaşanan yangınla azalmış olsa da, ilçe yeşillendirme çalışmalarını hala devam ettirmektedir.

Çayır Deresi ve Kestane Deresi’nin birleştiği noktada Buldan Çayı başlar. Bereketli toprakların üzerinden akarak Büyük Menderes’e kavuşur. Büyük Menderes’in suları ile verimini arttıran toprak, Buldan’ın Yenicekent, Doğan, Oğuz, Mahmutlu ve

Bölmekaya köylerinin tarıma elverişli yerler olmasını sağlamaktadır. Güneye yakın Adıgüzel Barajı ise önemli hidroelektrik santrallerindendir (<https://buldan.bel.tr/cografya/>).

Zeytin ağacı, pamuk, incir, nar, üzüm ve tahılgiller yetiştirilmektedir. Yüksek yerlerde ise sebze ve tütün dikilir. Yenicekent'te nar; Kaşıkçı ve Alandız yaylalarında kestane, ceviz ve kiraz önemli gelir kaynağıdır. Kestane şekeri fabrikası da bulunmaktadır.

3. BULDAN'IN DEMOGRAFİSİ

İlçenin nüfusu 2022 yılına göre 26.630'dur. Toplam erkek nüfusu 13.066; kadın nüfusu 13.564'tür (<https://www.nufusune.com/buldan-ilce-nufusu-denizli>).

4. BULDAN'IN TURİZMİ

Tripolis Antik Kenti, Buldan İlçesi Yenicekent Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Tripolis'in bir kent olarak geçmişi Helenistik Dönem'e dayandırılrsa da kentin doğu ve güneydoğusunda yer alan Hamambükü ve Yenice Höyük'te gerçekleştirilen yüzey araştırmalarında elde edilen arkeolojik materyal kentin konumlandığı alandaki yerleşim izlerinin Geç Neolitik-Erken Kalkolitik Dönem'e (M.Ö. 5500) dayandığını kanıtlamaktadır. Son yerleşim izlerinin ise M.S. 13. yy'a ait olduğu Tripoliste'te antik döneme ait kalıntılar yaklaşık 281 hektarlık alana yayılmaktadır.

Kent en ihtişamlı çağını Roma Dönemi'nde yaşamıştır. Avcılık Tanrıçası Artemis, Sanat Tanrısı Apollon ve onların annesi Leto'ya ev sahipliği yapmıştır. Kazı çalışmalarında tespit edilen şehir kapıları, caddeler, tiyatro, stadyum, çeşmeler hamam, spor salonu, agora ve meclis binası gibi kamu binaları yapılmıştır (<https://www.pau.edu.tr/tripolis>).

Buldan evleri, ağaç işlemeciliği, ahşap ustalığı ve cumbalı sundurmaları ile ayrı bir güzellik taşır. Bu evler koruma altında ve yenileme projesi kapsamındadır. Bu tarihi mirasa sahip çıkılmaktadır.

Kestane Deresi ve Süleymanlı Yaylasında bulunan Yayla Gölü de ilçemizin doğal güzelliklerindendir.

Buldan mutfağı, Ege bölgesinin vazgeçilmez tatlarını bir arada görebileceğimiz lezzet duraklarından biridir. Patlıcan soğan Buldanlıların deyimi ile balcan soğan, çağla

dürümü, oğmaç, tere-marul dürümü, çentme aş, göce aş, çörek dolması Buldan mutfağının olmazsa olmazlarından. Tatlı olarak da saraylı ve tahinli pide yenilenecekler listesine eklenmesi gereken yöresel tatlılardır.

5. BULDAN'IN EKONOMİK YAPISI

İlçede pamuk, tütün, mısır, susam, arpa, buğday, domates, biber, fasulye, bamya, zeytin, patlıcan ve maydanoz yetiştirilmektedir. Ceviz, nar, kestane, elma, çilek, şeftali gibi meyveler ve ilçenin bazı köylerinde çekirdeksiz üzüm yetiştirilir. Bunun yanı sıra üzümlerden pekmez; kekikten kekik suyu yapıp satılır. İlçemiz kestane yetiştiriciliği için uygun iklimsel özelliklere sahiptir. Alandız, Kaşıkçı ve Yayla köyleri ilçenin kestane üretimini karşılar.

İlçenin en önemli ekonomik kaynağı dokumacılıktır. Üretim geçmişte ağırlıklı olarak evlerde yapılırdı, günümüzde ise fabrikalar üstünlük sağlar oldu. Her ne kadar fabrika çalışmaları yoğunluk kazanmış olsa da Buldan halkının bir kısmı evinde geleneksel üretimine devam etmektedir.

6. BULDAN'DA DOKUMACILIK

Tarihten bu güne buldan bezleri ve buldan dokumacılığı M.Ö. 6 bin yılında ilk ilmekler Anadolu topraklarında atılır, ilk el dokuma tezgâhları yapılır. Çatalhöyükte'ki arkeolojik kazılarda bulunan bez parçalarıdır bunun kanıtıdır. Daha sonraki çağlarda, Hitit, Frig, Lydia, Pers, Roma ve Bizans uygarlıkları dönemlerinde de dokumacılık büyük gelişmeler göstermiştir. 14. yüzyılda İbn-i Battuta'nın "... Orada pamuktan altın işlemeli kumaş imal olunur ki başka örneği yoktur. Kaliteli pamuğun kuvvetli eğrilmiş olması nedeniyle dokumaları uzun ömürlüdür. Bu kumaş beldenin ismiyle anılır." dediği Buldan Bezi ve Buldan dokumacılığının tarihi bir belgesidir (<http://www.buldan.gov.tr/buldan-bezi>).

Türklerde dokumacılık eski bir gelenektir. Buldan'daki dokumacılık tarihine baktığımızda ilçenin kuruluş tarihine kadar uzanır.

Sırlarına aşınadır şu mangalla, şu sedir

Nenelerin tezgâh dokur tam bin elli senedir (Anonim).

Osmanoğullarının henüz Bursa'ya yerleşmeden Germiyanogullarının aracılığı ile Buldan'dan kumaş temin ettikleri tarihi kayıtlarda mevcuttur. Osmanlı Devletinin kuruluşundan sonra da sarayın dokuma ihtiyacının bir kısmı Buldan'dan sağlanmıştır.

Ertuğrul Gâzi'nin içliği, Barbaros'un şalı, Padişah Genç Osman'ın gömleği, Yıldırım Beyazıt'ın kızının gelinliği Buldan'da dokunmuştur. Bu örnekler Topkapı Sarayı Müzesinde görülebilir. Türk dokuma kumaş ve işlemelerinde motifler genellikle bitkiseldir. Lale, karanfil gibi çiçekler ve çeşitli dallar özellikle XVI. yüzyılda çok kullanılmıştır. Renkler kırmızı başta olmak üzere çini mavisi, güvez, pişmiş ayva ve safran sarısıdır. Bu gelenek Buldan dokuma ve işlemelerinde de açıkça görülür. Desenler geometrik bitkiseldir. Renklere ise kırmızı, sarı ve beyaz hâkimdir. Kırmızı renkli bezler bayrak yapımında diğer renkler ise sarık ve iç çamaşırı imalinde kullanılmıştır. 1779 yılına kadar Buldan'da dokumacılık, ilkel tezgâhlarla yapılıyordu. Bu tarihten sonra Buldan'ın bucak olması Bucak Müdürünün çalışmalarıyla dokumacılığın gelişmesi için çözümler aranmış, mekiği boynuzdan, masurası kargıdan tezgâhlarda 10 numaradan 20 numaraya kadar ipliklerle başörtüsü, peştamal, çarşaf ve Buldan Bezi gibi dokumalar yapılmıştır. 1910 yılında Osman SAY isimli dokumacı, İstanbul'da gördüğü çekme (kamçılı) bir tezgâhı Buldan'a getirmiş, Buldan zamanının en ileri tekniğine sahip tezgâhlardan yararlanma imkânını bulmuştur. Bu tezgâhlarda pamuklu, ipekli kumaşlar dokunmuş, dokunan bu kumaşlar yıllarca çeşitli ihtiyaçları karşılamıştır. Dokuma araç ve gereçlerini günün şartlarına göre düzenlenmesi nedeni ile 1951 yılından başlayarak motorlu tezgâhlar kullanılmaya başlanmıştır. Bugün ipekli vb. türdeki ince kumaşlar, peştamal, üstlük örtü türü dokumalar halen el tezgâhlarında diğer türler ise motorlu tezgâhlarda dokunmaktadır. Dokumacılık, önceleri el tezgâhları ile elektriğin gelmesiyle mekanik tezgâhlarda; günümüzde ise gelişmiş otomatik tezgâhlarla sürdürülmektedir. Buldan ve çevresinde hâkim olan el sanatı ailece işletme şeklindeki dokumacılıktır. Yörede dokuma boyacılığının hammaddesi olan ayva çekirdeği, nar kabuğu, ceviz yaprağı ve meşe palamudunun da çok bulunması ve yörenin doğu ticaret yolu üzerinde olması bu sanatın gelişmesini kolaylaştırmaktadır. Peştemaller, ipekli ve pamuklu olarak dokunurlar. Peştemaller, önceleri kadınlar tarafından sokağa çıkarken elbiselerinin üzerinden bele bağlanarak kullanılırdı. Bugün ise sehpa, masa örtüsü ve plajlarda kullanılmaktadır. Çarşaf tek ve çift kişilik ayrıca yatak ve yorgan için çeşitli ebatlarda ipekli ve pamuklu olarak dokunmaktadır. Daha çok pamuklu olarak dokunmaktadır. Daha önceleri çarşaf olarak kullanılan, ipekten dokunan “Hoşgör” bugün bez türü olarak kullanılmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte dokunan Buldan bezleri evimizin her köşesinde yer aldığı gibi gömlek bluz, etek, elbise, pantolon, şort gibi kıyafetlerimizde de yer almaktadır (<https://buldan.bel.tr/buldan-bezi-2/>).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMLAR ÜZERİNE

1. GENEL HATLARIYLA HALK İNANCI KAVRAMI

“Halk terimi, en az bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grubu birbirine bağlayan faktörün -ortak meslek, din veya dil olabilir- ne olduğu önemli değildir. Bu faktörden daha önemlisi olan nokta ise, herhangi bir sebebe bağlı olarak oluşan grubun kendine ait kabul ettiği bazı geleneklere sahip olmasıdır” (Dundes, 1998: 10).

Halk, aynı ülke sınırları içinde yaşayan aralarında din, dil, tarih ve köken birliği olan insan topluluğuna verilen addır.

İnanç, sözcük anlamıyla “Allah’a, bir dine veya insanüstü bir güce inanma, iman ve bir düşünceye bağlı bulunma gibi anlamlara gelir” (Ayverdi, 2011: 559).

İnanç sözcüğünün, halk inançları açısından anlamı; “Kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” dir. İnanç kelimesinin Fransızca ve Almanca karşılıkları olan “superstition” ve “aberglaube” kelimeleri, Türkçeye batıl itikat, batıl inanış, yanlış inanış, hurafe deyimleriyle çevrilebiliyor. Bu deyimler ön yargı içeren deyimler olduğundan bilim adamının tarafsız davranması gerekir. İnanç kavramı, sözlük anlamı açısından din, politika ve ahlak ... gibi çok geniş bir alanın sahip olduğu inançları ele alır. Bu açıdan halk biliminin sınırlarını aşar. Halk bilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp, yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inançlarıyla ilgilenir. Halk inançları, din, ahlak kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterir (Boratav, 1997: 7).

İnanmak, herhangi bir varlığa ve nesneye inanma ihtiyacı insanın var olduğu ilk günden beri devamlılığını korumaktadır. İnsan, ruh ve bedenden oluşan canlı bir varlıktır. Ne kadar nefes almaya, uyumaya, barınmaya ve yemek yemeye bedensel olarak ihtiyaç duyuyorsa; mutlu olmaya, güven duymaya, sevmeye ve inanmaya da ruhsal olarak ihtiyaç duymaktadır.

Halk inançları toplumun kabul ettiği ilahi dinin hükümleri ve öğretileri dışında kalan, fakat halk arasında yaygın bir şekilde yaşatılarak bir sonraki nesle aktarılan

inanmalardır. Toplumlar hayatlarını derinlemesine etkileyen âdet, inanç ve geleneklerini yeni bir dine veya kültüre girdiklerinde bırakmazlar ve yeni dinin, kültürün özelliklerine eski âdet, inanç ve geleneklerini uydurmaya çalışır. Halk inançları toplumsal hayatımızda teknik gelişmelerden evlenmeye, doğuma, ölüme, sosyal hayatımıza kadar her türlü etkinlikte yer almaktadır (Kılıç, 2001: 415).

İnsanoğlu tarih süreci içerisinde beş duyu organı ile anlamlandıramadığı durumlar karşısında, kendi gücünün üzerinde olan ilahi bir kuvvete inanarak psikolojik rahata kavuşma eğiliminde olmuştur. Bu noktada inanç kavramını psikolojik açıdan değerlendirecek olursak; “İnanç kavramının mahiyeti: Dış dünyayı idrak etme sonucu zihinde oluşan bir anlayış biçimidir” diyebiliriz. İnanç kavramına sosyolojik açıdan bakılırsa “Halk inancının, toplumsal kabullenme ve benimseme demek olduğu anlaşılır” (Çelik, 2010: 19).

İnanç bireysel olduğu kadar toplumun da bir gereksinimidir. Tüm insanlık tarihinde toplumlar kendilerinden üstün bir gücü kabul edip sahiplenmişlerdir. Geçmişten günümüze kadar inanma ihtiyacı duymamış herhangi bir topluluğun olmadığı görülmektedir. İnsanlar bu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla birçok inanış ve uygulamayı da ortaya çıkarmışlardır.

İnançlar, bir yönüyle bireylerin temel ihtiyaçlarından olan tutarlı ve işlevsel bir anlam oluşturabilme sisteminin bir ürünü olarak ortaya çıkarlar. Bireyler özellikle yaşantılarıyla ilgili olarak bilimin yanıtlamakta yetersiz kaldığı soruların cevaplarını halk inançları içerisinde arayıp bulabilirler. Bundan dolayıdır ki, insanların geleceği tahmin ve kontrol edebilmek adına düşüncelerinde kurguladıkları teorileri kültürel unsurlarla da harmanlayıp, ritüeller haline dönüştürmeleri batıl inançlara toplumsal bir nitelik kazandırır (Ayhan ve Yazar, 2005: 19).

Belli bir anlam taşıyan halk inançları halkın yaşam biçimini şekillendirir. Hayatın her alanında halk inanışları karşımıza çıkar. Yaşamla iç içe geçmiş, kenetlenmiştir. Doğumda, düğünde, bayramda, ölümden kurtulması insanın olduğu her yerde inanç ve uygulamalar yer almaktadır. İnanma eylemi insanoğlunun her alanda göstermiş olduğu bir tutumdur. Bu yüzden “inançları bütün bu çeşitlilik ve yaygınlıkları ile ele almak halk biliminin sınırlarını aşar. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp kendi çağının şartlarına uyarlayarak yaşattığı yeni dininde, yaşam

şartlarının gerektiğinde yeni biçimler, yeni içerikler ve anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenmektedir (Boratav, 2013: 13).

Halk inançları, toplumda önemli bir yere sahiptir. İnanışlarını ve uyguladıklarını halk kendinden sonraki nesillere öğretmek kültür aktarımını devam ettirmektedir. Bu devamlılığın üstüne her nesil kendinden de yeni şeyler ekleyerek inanış ve uygulamaların değişip dönüşerek gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Halkın inanç yapılarını toplumun yaşam biçimi, eğitim seviyesi, coğrafi konumu, sosyo-ekonomik yapıları gibi birçok şey etkilemektedir. Sadece halkın inanışlarına bakarak bile o toplum hakkında birçok bilgiye ulaşmak mümkündür. Halk inançlarını irdelerken her yönden ele alınıp çok yönlü düşünölmelidir. Çünkü halk inançlarının alt yapısında insan düşüncesi yatar.

“Kült ve inanç, insan toplumunun asırlarca geliştirdiğı davranışlar - ki buna iyi ve kötü, aydınlık ve karanlık, yararlı ve yararsız, kutsal ve sıradan vs. kalıplaşmış zıtlıklar dahildir - sistemidir. Kült ve inanç, sözlü metinlerde ve ritüellerde topluma iletilen ve toplumca yaşanan örgülerdir. Kült ve inanç düzeyinin sözlü bir metin biçiminde sağlanması bizimki veya biz şeklinde algılanan inanç öbeğinin gizliliğinin onlar veya yabancı kategorisine girenlerden korunmasıdır ki, toplum tarafından her zaman düşünölmüştür. Bir tarafta kültürü ve inancı yaşatan, kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan bir sözlü kültür aracı olan hafıza ve hafızada kolayca kalan simgeler, diğer tarafta topluma yabancı olan, dışa kapalı ve anlaşılmaz olan gizemli sistem, işte bu iki öge mitolojiyi ve mitolojik çağın insanını en çok düşöndüren mesele olmuştur. İster anlatıma dayalı metin olsun ister gösteriye dayalı ritüel olsun kültürler, simge ve gizem prensibi üzerinde oluşturulmuştur” (Bayat, 2021: 77).

2. HALK İNANİŞLARININ ÖZELLİKLERİ

Toplumlar sürekli birbirleriyle ilişki içerisinde olduklarından dolayı birbirlerini din, dil, ekonomik ve siyasi açıdan etkilemişlerdir. Bu etkileşim sırasında ise kendilerine ait olan kültür ve inanışlarını isteyerek ya da istemeyerek aktarmışlardır. Bütün bu etkileşimlerin sonucunda bir toplumu başka bir toplumdan ayırmak istersek bize en net farkı benimsemiş oldukları halk inanışları ve uygulamaları verecektir.

Halk inanışlarının genel olarak kırsal kesimlerde daha yaygın olduğu ve kabul gördüğü düşüncesi hâkimken eğitim düzeyinin belli bir seviyeye ulaştığı şehirlerde halk inanışlarının etkisinin daha az olduğu düşünölmektedir. Bu düşöncelere karşılık yapılan

bazı bilimsel araştırmalarda, halk inanışlarının uygulanıp uygulanmaması ve yaygınlığının eğitim seviyesiyle yakından bir bağlantısının olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Halk inanışlarına eğitim düzeyi yüksek kişilerin de benimseyip uyguladıkları tespit edilmiştir (Arık ve Eroğlu, 2020: 24).

Bazı halk inanışları, benimsenmiş olan dinin özelliği ile bütünleşerek devamlılık sağlamaktadır. Geleneksel Türk inanışları arasında Umay adı verilen, çocukların ve kadınların koruyucusu olduğuna inanılan manevi bir varlık inancı vardır. İşlam'ı kabul ettikten sonra bu varlık kötü bir varlığa dönüştürüldü ve “umacı” olarak adlandırıldı. Müşlüman olduktan sonra bu boşluğun yerini Fadime Ana inanışı aldı. Bu anlayış, Anadolu'dan Orta Asya'ya kadar Türk topluluklarında yaşayan bir inanıştır. Bu özelliğinden dolayı halk inanışları ile müesses dinlere ait inançları çoğu zaman ayırt etmek zordur (Arık ve Eroğlu, 2020: 24).

Halk inanışlarının bir diğer özelliği de bilimsel gelişmeler karşısında ortadan kalkmalarıdır. Eskiden yüzü eğilenler için “cin çarpmış” denirken bilimsel gelişmeler sonucunda bunun yüz felci olduğu ortaya çıkmıştır. Çocuğu olsun diye kadınların yaptığı (onların yapmaya zorlandığı) birçok davranış artık yapılmamaktadır. Çünkü çocuk olup olmamasının sadece kadından değil erkekten de kaynaklandığı bilinmektedir. Bu yüzden geçmişte yapılan pek çok uygulama günümüzde yapılmamaktadır. Sebebi bilinmeyen ve insanı çaresizlik içinde bırakan durumlarda veya kaygılar yüzünden ortaya çıkan bu tür inanışlar, sebebi bulunduğunda ortadan kalkmakta veya farklı bir mahiyete bürünmektedir (Arık ve Eroğlu, 2020: 24).

Halk inanışlarını belli başlı özelliklerini sıralayacak olursak Ali Çelik şu maddeleri esas almıştır:

1. Millilik
2. Bağlayıcılık
3. Değişmezlik
4. Müştereklik
5. İnanç Kaynağının Meçhuliyeti (Çelik, 2010: 22-25).

Ali Çelik, maddelerle ilgili açıklamalarını şu şekilde yapmıştır:

“Millilik özelliği, halk inançlarında genel hatlarıyla belirgin şekilde görülr. Detaylara inildikçe, geçen zaman içinde kendisiyle münasebette bulunulan farklı

kültürün izlerine de rastlamak mümkündür.” diyerek millilik özelliği hakkında bilgi vermiştir” (Çelik, 2010: 23).

“Bağlayıcılık özelliğini, “Halk inançları, toplum fertlerinin belli bir uyum ve düzen içinde yaşamaları için, inanışlarına saygılı olma şartını getirir ve bu şart onun bağlayıcı özelliğidir” diyerek ifade etmiştir” (Çelik, 2010: 23). Bağlayıcılık özelliği her bireyde zorunluluk taşımaz, isteğe bağlıdır.

Değişmezlik özelliğiyle ilgili görüşleri şu şekildedir: “Halk inançlarının tarihin derinliklerinden ilerleyerek bu zamana kadar gelmiş olması, tecrübelerle şekillenmiş bir birikim sonucu ortaya çıktığını biliyoruz. Kökü bu kadar derinlere dayanan bir inanış ögesinin aniden değişmesi veya kısa vadede ortadan kalkması imkânsızdır” (Çelik, 2010: 23). Bu özellikten de anlaşılacağı gibi halk inanışlarının ne kadar köklü olduğunu görmekteyiz.

Müştereklik ilkesini şu şekilde ifade etmiştir: “Toplumun bütün fertleri, o inanış unsuru hakkında ortak aynı duyguları ve düşünceleri paylaşırlar. Müştereklik özelliği kaybolunca halk inançlarında çözümler ve kopmalar başlar. İnancı korumak için var olan direnme mekanizması işlemez hale gelir, değişim hızlanır ve kaçınılmaz olur” (Çelik, 2010: 24-25).

Çelik’in inanç kaynağının meçhuliyeti ile ilgili görüşleri şu şekildedir: “Halk inanışları genelde meçhuliyet üzerine bina edilmiştir. İnanç ögesini oluşturan asıl etken unutulmuş ama onun bıraktığı izler, kendisini inanış olarak toplumun bünyesinde korumuştur. Herhangi bir inanca sahip olan fert, bu inancın nedenini ve niçinini bilmez, buna gerek de duymaz. Onun için önemli olan, içinde yaşadığı toplum fertlerinin öyle olmasına inanmış olmasını istemesidir” (Çelik, 2010: 25).

Şahin, bu sınıflandırmaya “Dış ve İç Çevre Etkilerine Maruz Kalarak Değişim Gösterme/Kılıf Değiştirme” ve “Halk İnançlarında Oluşumun Süreklilik Arz Etmesi” maddelerinin de eklenmesini önermiştir. Bu önerisini şu açıklamalarla desteklemiştir:

“Süreklilik: Halk inanışları bir kerede oluşmuştur ve oluşumu durmuştur demek doğru bir ifade olmayacaktır. Halk inanışları hayatın her evresinden izler taşımaktadır. Dünya üzerinde insan düşüncesi var olduğu sürece yeni alanlarda halk inanışları oluşmaya devam edecek nesilden nesile bu oluşumlar aktarılacaktır. Bu açıdan halk inanışları oluşumuna devam edecek sürekli canlılığını koruyacak bir olgudur” (Şahin, 2017: 9).

Teknolojinin hayatımızdaki yeri ve hızlı gelişimi, içinde bulunduğumuz çevrenin bir değişim halinde olduğunun göstergesidir. Bu değişim insanların yaşam tarzlarını ve düşünce yapılarını etkilemektedir. İnanışların değişim ve süreklilik içinde olduğu bilinmekte ve bu tespiti desteklediğini düşünmekteyiz.

Halk inanışlarıyla ilgili bir başka özellik olarak inanışların alışkanlık haline getirilmesidir. Kalafat, bu konu hakkında şu açıklamalarda bulunmuştur:

“İnançlar çoğu kez alışkanlıktır. Öğrenip alıştıklarımızı zevkle yaparız. Yapmadığımız takdirde, huzurumuzun kaçtığını hissederiz. Dinde taklit bir aşama sayılır ve önemlidir. Birileri bu âdeti 30.000 yıl sürdürmüşler ise, onların bu alışkanlıklarını kutsallığa hürmet olarak görmek gerekmez mi?” (Kalafat, 1996: 3). Uzun yıllar kabul görüp sürdürülen inanışların insan hayatında önemli bir yere sahip olmasının ve kutsal atfedilmesinin yerinde bir davranış olduğunu düşünmekteyiz.

3. ANADOLU’DA YAŞATILAN HALK İNANÇLARININ GENEL ÖZELLİKLERİ

Anadolu, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu coğrafyada halk inançları ile ilgili bilgi toplamak ve derine inmek oldukça zorlu olacaktır çünkü her medeniyetin bırakmış olduğu inançlar harmanlanmıştır. Bu inançlar bazen farklılaşmış, bazen iç içine geçmiş, bazen de birbirinin niteliği şeklinde devam etmiştir ve buna “Anadolu İnançları” adı verilmiştir.

Anadolu halkının yaşamlarına baktığımızda hayatlarının her alanında halk inancının etkisini görmekteyiz. Geçiş dönemleri diye adlandırdığımız doğum, evlilik, ölüm gibi önemli alanlarda çokça halk inancı ve uygulaması tespit edilmiştir. Bu inançlar bölgelere göre bazen bire bir aynı, bazen de farklı şekillerde yaşatılmaya devam etmektedir.

Anadolu insanının yaşam biçimine baktığımızda halk inançları hakkında bir bilgiye varmak mümkündür. İnançların etkisi tüm yaşam alanını etkilemiş ve özdeşleşmiştir. Anadolu coğrafyasında birçok medeniyet ve toplum barınmıştır. Her gelen toplum bu coğrafyaya kendinden bir iz bırakmıştır. Anadolu’da oluşan bu kültürel değerlerin oluşmasında hepsinin bir katkısı bulunmaktadır.

4. HALK İNANÇLARININ MENŞEİ

Halk inanışlarının hem daha iyi anlayabilmek hem de anlamlandırabilmek adına nereden geldiğini ve nasıl ortaya çıktığını bilmek şarttır. Halk inanışları, insanın olduğu her yerde bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Her toplumun kendine ait kabul ettiği maddi ve manevi değer yargıları vardır. Bu farklılığın sonucunda da toplumların kendine has inanışları olması doğaldır. Toplumlara göre halk inanışlarında benzerlikler ve farklılar görülebilmektedir. Değer yargıları birbirine yakın olan toplumların inanışları benzer olabilirken; zıt olanların da bir o kadar farklı olduğu kaçınılmazdır.

Halk inançlarının tarihi derinliklerine indiğimizde inanç kavramı insanlığın var olmasıyla başlamıştır. İnsanoğlu bir şeylere inanma ve bağlanma ihtiyacı duymuştur. Geçmişten günümüze kadar gelmiştir. Geçmiş zamanlardaki yaşam şartları, insanların düşünceleri, ekonomik koşullar gibi belli başlı sebeplerden dolayı bazı farklılıklar, değişimler ve gelişimler söz konusu olabilir. Bu bölümde Türk halk inançlarının menşei üzerine kısaca değineceğiz.

Bekir Şişman'a göre toplumumuzda görülen halk inançlarının kaynakları şunlardır: “Tek tanrılı dinler, çok tanrılı dinler, Anadolu uygarlıkları, Mısır, Babil, Acem, Fenike, Roma ve Helenler gibi ilkçağ kavimler, eski Türk dinleri (özellikle Şamanizm), bazı din büyüklerinin sözleri, peygamberlerimizin hadislerinin farklı yorumlanması ve günlük yaşam olayları” (Şişman, 2000: 108).

Şahin, bu sınıflandırmaya ilave olarak “Sembolik anlatıların zamanla anlamsal içeriğini kaybetmesi ve yalnızca biçimsel özelliğinin kalması” maddesinin de eklenmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Şahin, 2017: 13). Halk inançlarının başlangıcı konusunda görüşlerini açıklayan bilim insanları şunları ifade etmiştir: “Anadolu’da ve tüm dünyada yaşayan halk inanışlarının genel olarak üç büyük kaynağı vardır. Bunlar çok tanrılı dinler, tek tanrılı dinler ve günlük yaşam olaylarıdır. Çok tanrılı dinler tabiat kaynaklı oldukları için o dönemdeki inanışlar da genel olarak tabiat olaylarına bağlıdır. ‘Aya karşı bekletmek, tükürmek, küfretmek uğursuzluk getirir’ inancının kökeni ayın, güneşin ve yıldızların tanrı olarak kabul edildikleri dönemlere dayanır. Tek tanrılı dinlerden kaynaklanan inanışların özünde de yine çok tanrılı dinlerin etkileri görülür. Eskiden tabiat kaynaklı bir inanış sonradan tek tanrılı bir dinin inancı haline gelebilir. Örneğin Hitit ve Urartular gibi çok tanrılı dinlere mensup toplumlarda buğday kutsal sayılır. Bu inanış zamanla tek tanrılı dinlerden de inancı haline geldi. Günlük yaşam

olaylarından kaynaklanan inanışlar ise daha çok bilgisiz çevrelerde oluşur ve tutunur. Köylü vatandaşın hayvanı bir yerden yuvarlanıp ölse orası hemen uğursuz bir yer kabul edilir ve bu inanış nesilden nesile devam eder” (Eyuboğlu, 2014: 33).

Türklerin eski din ve kültürlerinden getirmiş oldukları halk inançları bugün daha Anadolu’da canlılığını korumaktadır. Örneğin ağaçlara paçavra bağlamak, alkarısı ve albastı inancı gibi inançlar Türklerin Orta Asya’dan getirmiş oldukları inançlardır. Anadolu’da medeniyet kurmuş toplumların Anadolu’ya bırakmış oldukları din ve kültür daireleri ait halk inançlarına örnek verecek olursak, “tarımla ilgili inançların çoğu Hititlerden, Urartulardan kalmadır” (Eyuboğlu, 2014: 39).

Türkler İslam dinini benimsedikten sonra kimi halk inanışlarına İslam elbisesi giydirerek devam etmişlerdir. Peygamberin vefatından sonra Arap cahiliyesi tekrardan kendisini göstererek ortaya çıkmış ve İslam’a uydurma hadisler sokulmuştur. Bugün bu hadisler Anadolu’da birçok halk inancının kaynaklığını üstlenmiş ve işlevini devam ettirmektedir (Şişman, 2003: 58).

Anadolu’da yaşamakta olan halk inanış ve uygulamalarında önemli din büyüklerinin sözleri ve eserlerinin etkili olduğu durumlar vardır. Bu önemli şahısların eserlerinde yazılı olanlar ve söylemiş oldukları sözler halk arasında hızla yayılmış, kabul görmüş ve dini emir niteliğinde benimsenmiştir.

Halk inançlarının ortaya çıkmasında üç sebep vardır. Bunlar telkin yoluyla ortaya çıkan inançlar, tebliğ yoluyla ortaya çıkan inançlar ve anonim olarak ortaya çıkan inançlardır (Çelik, 2010: 19).

4.1. TELKİN YOLUYLA ORTAYA ÇIKAN İNANÇLAR

“Telkin yoluyla ortaya çıkan inançların felsefi düşünce ve ideolojiler yoluyla halka empoze edilen ve halkın da bazı nedenlerden dolayı benimsemek zorunda kaldığı inançlar olduğu söylenebilir. Halkın bunları benimsemelerinde felsefi düşünce ve ideolojilerin savunucularının maddi, manevi, sosyal ve siyasal nüfuzlarının etkisi ve baskısıyla halka benimsetilmiştir. Bu türden halk inançlarının doğuşunda toplumsal coğrafyanın, etnik ve sosyal yapının ve fiziksel çevrenin etkisinden daha ziyade telkin edilen düşünce ve ideolojilerin belirleyiciliği dikkat çeker. Bu inançların doğarak varlığını devam ettirmesinde de telkin edilen düşünce ve ideolojilerin halk tarafından benimsenmesi etkilidir. Bu nedenle zamanın geçmesiyle telkin vasıtaları ve ilk etkileri unutulsa da inanç varlığını sürdürebilir” (Çelik, 2010: 20).

4.2. TEBLİĞ YOLUYLA ORTAYA ÇIKAN İNANÇLAR

İlahî dinlerin inançları bu şekilde ortaya çıkmıştır. “Yüce yaratıcının gönderdiği elçiler kendilerine bildirilen öğretileri halka açıklar ve halkta kendilerine anlatılanları kendi anlayış, kavrayış ve kültür kimliğine göre algılar, benimser. Bu inançlar, halkın benimsemesi, onu hayat nizamı olarak kabul etmesi sebebiyle halk inançlarının kategorisinde değerlendirilir.” (Çeltikçi, 2007: 13). Peygamberler tarafından halka tebliğ edilen ve halktan da bunlara inanmaları istenmiş olan inançlar vardır. Halk, bu inançları benimser ve uygulamaya başlar.

4.3. ANONİM OLARAK ORTAYA ÇIKAN İNANÇLAR

“Anonim olarak ortaya çıkan inançlarda asıl önemli olan meçhuliyettir. Bu inançları kim, nerede ve ne zaman hangi nedenle ortaya çıkardı bilinmemektedir. Bu tür inançlar topluma mâl olduğundan dolayı anonim olarak kabul edilir. Bu inançların halk tarafından benimsenmesi ve yaygınlaşması, toplumun yaşadığı sosyal çevrenin büyük bir etkisi vardır. Zaman içerisinde bu gruba yeni inançlarında eklenebilmesi mümkündür” (Çelik, 2010: 21). Uğur uğursuzluk sayılan inanç ve uygulamaların nasıl ortaya çıktıkları bilinmediğinden anonim olarak ortaya çıkan inançlar grubunda değerlendirilmektedir.

5. HALK İNANIŞLARINDA BATIL İNANÇ/HURAFE VE BİD'AT KAVRAMI

Bâtıl inanç, dinde kesinlikle yeri olmayan fakat günlük hayatta dinin bir parçasıymış gibi gösterilen ve gerçekte din dışı olan, hatta dinin özüne ters düşen inanç ve uygulamalardır (Varlı, 2008: 16). Buna verilebilecek en bilindik örnek nazar boncuğuna inanarak ondan medet ummak gibi...

Hurafe dine sonradan girmiş olan akla ve mantığa aykırı, doğruluğu olmayan inanışlardır. Ortaya çıkmasında çeşitli durumlar neden olmuştur. İnsanların korkularını yenmek için bazı arayışlar içerisine girmesi, çaresizlik ve psikolojik kaynaklı etkenler bunlar arasındadır.

“Bâtıl inanç izafidi relâtiftir. Bâtıl îtikadın sınırı nerededir, nerede bâtıl, boş inanç başlar veya biter, bunun aydınlığa kavuşturulması için muhtelif tanımlar anlam ve muhteva üzerinde tahlil ve eleştirmeyi sürdürmek faydalı olacaktır” (Tanyu, 1976: 126).

Etnoloji Sözlüğü'ne göre hurafe şöyle tanımlanmaktadır: “Korku, çaresizlik, çağrışım gibi psikolojik nedenlerle beliren, geleceği bilmek isteğiyle bazı rastlantı

benzerlikleri, iyilik ya da kötülüğün ön belirtileri olarak değerlendiren, bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği birtakım tabiat üstü kuvvetlerin varlığını kabul eden, kuşaktan kuşağa geçen yanlış ve boş inanmalardır” (Örnek, 1971: 42).

Bid’at sözlükte “Sonradan meydana çıkan şey, peygamber zamanından sonra dinde ortaya çıkan şey” (Devellioğlu, 2015: 113) anlamındadır. Ortaya çıkmasında alışkanlıklar, kültürler arası etkileşimler, gelenek ve görenekler etkili olmuştur.

Bid’at ve hurafe kavramları çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmakta ve karıştırılmaktadır. Cağfer Karadaş, üç maddede bu konuya açıklık getirmiştir:

1. Bid’atların tamamı dini görünümlü iken hurafelerin bir kısmı dinden bağımsız günlük yaşantılarla ilgilidir. Örneğin yatırlara çaput bağlamak dini görünümlü bir bid’at ve hurafedir. Buna karşın ‘yedi aylık doğan çocuk yaşar, sekiz aylık doğan yaşamaz’ hurafesi dini değildir.

2. Hurafe kapsamına giren bid’atler olduğu gibi girmeyenler de vardır. Güzel (hasen) bid’atler hurafe sayılmazken kötü (seyyie) bid’atler hurafedir. Minare yapılması ve oradan ezan okunması, teravih namazının cemaatle yirmi rekat kılınması güzel bid’atlerden sayılmıştır, dolayısıyla hurafe kapsamına girmezler. Buna karşılık mezarlardan hortlak çıkmasına inanma ve ölen kişilerin ruhunu çağırma hem bid’at hem de hurafedir.

3. Bid’atler Hz. Peygamber’in sünnetine aykırı uygulamalardır. Dolayısıyla bid’atlerin ortaya çıkışı İslam geldikten sonradır. Buna karşın hurafelerin ortaya çıkış tarihi çok daha eskilere gider. Hurafeler batıl inanışlar olduğuna göre Hz. Adem’den sonra hak dinin bozulması ile birlikte hurafeler ortaya çıkmaya başlamıştır (Karadaş, 2016: 37).

6. HALK İNANÇLARINDA YAPILAN TASNİF ÇALIŞMALARI

Daha öncede bahsettiğimiz üzere insanın olduğu her yerde halk inançları da olacaktır. Halk inançlarının sınıflandırırken en belirleyici unsur derleme yapılacak olan yerin sosyo-kültürel yapısıdır. O yerin coğrafi yapısı, ekonomisi, dini, siyasi görüşleri, eğitim seviyeleri, inanç biçimleri vb. gibi buna benzer pek çok şeyi eklemek mümkündür. Bütün bunlar halk inançlarının sınıflandırırken yol göstermiştir.

Halk inançlarını çalışan araştırmacılar, çok sayıda tasnif çalışması yapmışlardır. Halk edebiyatının önemli isimlerinden olan Pertev Naili Boratav yapmış olduğu sınıflandırmayı şu başlıklar altında ele almıştır:

1. Evren üzerine inançlar
2. Güneş ve ay üzerine inançlar
3. Yıldızlar üzerine inançlar
4. Evrenin sonu ve öteki dünya inançları
5. İnsan ve insan vücudu ile ilgili inançlar
6. İnsanların cinsi ve yaşı ile ilgili inançlar
7. Irk ve soy çeşitlemeleri üzerine inançlar
8. Din ve mezhep ayrımlanmaları ile ilgili inançlar
9. Ermiş kişiler ile ilgili inançlar
10. Tabiat olayları ile ilgili inançlar
11. Dağlar, kayalar, su kaynakları, göller ve ırmaklar ile ilgili inançlar
12. Bitkiler ile ilgili inançlar
13. Hayvanlar ile ilgili inançlar
14. Dönüşümlerin çeşitleri ve onlarla ilgili inançlar
15. Cansız maddeler, eşyalar ve besinlerle ilgili inançlar
16. Konut ve barınakların inanç konusu olan yönleri
17. Maden kuyuları ve defineler ile ilgili inançlar
18. Eski ulu yapılar ve örenler üzerine inançlar
19. İşler, davranışlar ile ilgili inançlar (Boratav, 1997: 10-80).

Bu geniş tasnif çalışmasından sonra başka araştırmacıların yapmış oldukları tasnif çalışmaları da vardır. İlk olarak Mehmet Aydın'ın tasnif çalışmasının örnek verebiliriz. Çalışması şu şekildedir:

1. Evlenme ile ilgili inançlar
2. Çocuk ile ilgili inançlar

3. Nazar ile ilgili inançlar
4. Vücudun uzuvları ile ilgili inançlar
5. Hayvan iskeletleri ile ilgili inançlar
6. Ay ve güneş tutulması ile ilgili inançlar
7. Diğer gök olayları ile ilgili inançlar
8. Zaman ile ilgili inançlar (Cuma akşamı, gece, akşam vb.)
9. Rüya ile ilgili inançlar
10. Uğur ile ilgili inançlar
11. Ev ile ilgili inançlar
12. Ateş-eşik ve ocak ile ilgili inançlar
13. Av ile ilgili inançlar
14. Çeşitli hastalıkların tedavi yeri ile ilgili inançlar
15. Ölüm ile ilgili inançlar (Aydın, 1992: 31-37).

Bu tasniften sonra Abdurrahman Küçük genel başlıkları ele alarak bir tasnif çalışması yapmıştır. Çalışması şu şekildedir:

1. Adak ve adak yerleri ile ilgili inançlar
2. Uğurluluk ve uğursuzluk ile ilgili inançlar
3. Nazar ile ilgili inançlar
4. Büyü, sihir, fal, muska vb. ile ilgili inançlar
5. Doğum ve ölüm ile ilgili inançlar
6. Çocuk ile ilgili inançlar
7. Düğün ile ilgili inançlar (Küçük, 1986: 129).

Yapılan tasnif çalışmalarından hareketle halk inançları insan hayatının her noktasında karşımıza çıkmakta ve uygulanmaktadır.

7. HALK İNANÇLARININ DOĞMASINDA ETKİLİ OLAN ETKENLER

Atalarımızın geçmişte halk inançlarına yönelme gereksinimlerinin neler olduğuna ve hangi amaçla bu yaklaşımın içine girdiklerini incelenecektir. Halk

inançlarının ortaya çıkmasında, “sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik, eşyanın ve olayların mahiyetini bilememek, geleceği bilme arzusu, korku ve stres, çaresizlik, kutsallaştırmanın yön değiştirmesi, güvenlik ihtiyacı, başarıya ulaşma ve kendinden emin olma isteği, belirsizlik duygusu, sosyal uyum ihtiyacı, sorumluluğu başka güçlere atfetme, rüyalar ve hayal gücü vb” (Köse ve Ayten, 2009: 54-60). birçok nedeni vardır. Kişi, halk inançlarının kendisine fayda sağladığını düşündüğü sürece akla ve mantığa aykırı olduğunu bilse dahi bunu uygulamaya devam eder. Dolayısıyla insanlarda güvende olma isteği, geleceği bilme arzusu, korku ve çaresizlik olduğu sürece bu inançların korunmasında etkili olduğu söylenebilir.

7.1. GELECEĞİ BİLME ARZUSU

Bütün insanlar geleceği merak eder. Geleceği bilirse olası sıkıntıları tahmin edeceğini düşünür. Kişi, gelecekle ilgili net bir şey bilemeyeceği için kendini rahatlatma amaçlı bazı inanç, ritüeller ve uygulamalara yönelebilir. Bu konuyu örnekle desteklemek gerekirse Buldan’da doğacak çocuğun cinsiyetini öğrenmek için bıçak ve makasın üstü örtülür, anne adayı istediği tarafa oturur. Bıçağın üstüne oturursa erkek; makasın üstüne oturursa kız olacağına inanılır.

İnsanoğlunun bu geleceği bilme ve öğrenme arzusu hiçbir zaman ivme kaybetmeden günün koşullarına göre değişik görünümeler altında daha da artarak günümüze kadar gelmiştir ve insanlık yok oluncaya kadar da varlığını sürdürmeye devam edeceği söylenebilir. Zaman içinde insanların bu duygularının tatmini için falcılık, kâhincilik gibi değişik “sözde meslekler” ortaya çıkmış ve toplumda büyük ilgi görmüşlerdir (Aydın, 1995: 134).

7.2. KORKU VE STRES

Her insan aynı değildir. Bazı insanlar daha çok olumsuz düşünür ve kendilerine her an bir kötülük yapılacaktıymış hissi ağır basar. Aynı şekilde kötü hastalıklardan da korkarlar bu durum onlarda korku ve strese yol açar. Böyle zamanlarda istemsizce davranışlar sergilemeleri çok normaldir. Bunun en güzel örneği tahtaya vurmaktır. Bu tür korkuların sonucunda ortaya çıkan herkesçe bilinen bir uygulamadır.

7.3. ÇARESİZLİK

İnsanoğlu bazen kendini bir çıkmazın içinde hisseder. Çaresiz kaldığında kendince yollar bulmaya yönelir ve bunların kendisine faydalı olacağına inanır. Türbelerde çaresizlikten kaynaklanan birçok inanç ve uygulama görmek mümkündür.

7.4. GÜVENLİK İHTİYACI

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde de görüldüğü gibi güvenlik ihtiyacı olmazsa olmazdır. Kişinin fiziksel olarak hayatına devam edebilmesi için önemlidir. Güvenli bir yaşam arzusu kişiyi farkında olmadan halk inanç ve ritüellerine iter.

7.5. BAŞARIYA ULAŞMA VE KENDİNDEN EMİN OLMA

Daha iyi bir maddi gelir, daha iyi bir iş, daha iyi bir yaşam ve daha iyi bir gelecek için insanlar birtakım inançlara yönelebilir. Hayatının önemli dönüm noktalarında ve önemli kararlarında bu inançları uygulurlar.

7.6. SOSYAL UYUM İHTİYACI

Her yörenin kendine has birtakım inançları vardır. Kişi bunları yerine getirerek toplumun takdirini kazanacağını düşünür. Bazı durumlarda uygulayamayacağı veya yapmakta zorlandığı inançları sırf zorunluluktan topluma ayak uydurmak için ve dışlanmamak için gerçekleştirebilir.

7.7. SORUMLULUĞU BAŞKA GÜÇLERE ATFETME

Halk inanışlarının ortaya çıkmasındaki temel nedenlerden biri de sorumluluğu başka güçlere atfetmedir. İnsanlar kendi başarısızlıklarını, yeteneksizliklerini yani sonucu olumsuz olayların sebebini dış etkenlere bağlayarak kendi sorumluluğunu ve yükünü hafifletmiş olur.

7.8. EŞYANIN VE OLAYLARIN MAHİYETİNİ BİLMEME

Eşyanın tabiatını ve olayların mahiyetini bilememe ve kendince yorumlama noktasında günümüz bilim geleneğine aykırı birtakım inançlara sahip olma eğilimi, sadece ilkel insanlara ait bir özellik olarak tarihin derinliklerinde kalmış olmayıp bunun zaman zaman günümüzün bazı modern insanının da bir açıklama şekli olduğu bir gerçektir. Bu bağlamda verecek olduğumuz şu örnek gerçekten anlamlı olacaktır: I. Dünya Savaşı sonlarına kadar Viyana Üniversitesinde Ord. Prof. Olan Commor adında bir Katolik âlim, depremi “şeytanın titremesi” diye tanımlamış, dünyanın güneş etrafında döndüğünü kabul etmemiş, büyücü kadınların diri diri yakılmasını dahi istemiştir (Turan, 2003: 32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULDAN İLÇESİNDEKİ HAYATIN GEÇİŞ DÖNEMLERİYLE İLGİLİ HALK İNANIŞ VE UYGULAMALARI

1. DOĞUMLA İLGİLİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR

İnsan hayatının doğum, evlenme ve ölüm olmak üzere başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Her biri kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişler dönemlerini bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. (Örnek, 2014: 131).

İnsanın yaşamında dönüm noktaları kabul edilen doğum, evlenme ve ölüm halk kültüründe belli inanç ve uygulamaların oluşmasını sağlamıştır. Halk kültüründe meydana gelen birçok değişikliğe rağmen bu geçiş dönemlerindeki uygulamaların devamlılığını sağladığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni geçiş dönemlerinin insan hayatındaki yeridir.

Doğum, halk kültüründeki geçiş dönemlerinin ilk aşamasıdır. Aile, toplumu ayakta tutan temel kurumdur ve bireyler, bu kurumu kurduktan sonra, ailelerini güçlendirmek için çocuk sahibi olmak ister. Doğum ile birlikte ailenin temeli güçlenir, akrabalık ilişkileri ve bu ilişkilere bağlı dayanışma pekişir. Annelik mertebesine erişmiş olan kadın, erkeğin soyunu devam ettireceğinden dolayı ailede saygın bir yere gelir (Altun, 2004: 87).

Toplum yapısında meydana gelen değişikliklere rağmen doğumun etrafında oluşan inançların, uygulamaların günümüzde devam ettiğini görmekteyiz. Nitekim çocuğun, ailenin temelini kuvvetlendiren bir unsur olarak görülmesi, doğum kavramının önemini arttırmaktadır. Düğünün hemen ardından hamile kalan kadının doğumu ile eşinin ve çevresindeki kişilerin gözünde değeri artar. Doğum ve onun kendi çevresindeki evrelerinde gerçekleşen inançlar, uygulamalar halk kültürünün bir mirasıdır (Örnek, 2014: 132).

Türk hayatında ev ve evlilik, çocuk sahibi olmak en mühim kaidelerden biridir. İnsan ev-bark sahibi olunca, bulunduğu toplulukta itibar kazanır. Çocuk sahibi olunca da itibarı yükselir (Kalafat, 2006: 156).

Evlat sahibi olmak Türk toplumunda son derece önemlidir. Doğum hadisesi uzun bir süreyi kapsadığı için birtakım inanç ve pratiklerin uygulandığını görmekteyiz. İnsanlar, geçiş dönemlerinde zararlı dış etkenlerden korunmak için bazı inanış ve uygulamalara başvurabilirler. Bu sayende bu sürecin daha rahat ve sıkıntısız geçtiğini düşünmektedirler.

Doğum ile ilgili halk inançlarını; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası inançlar olarak ele alacağız.

1.1. DOĞUM ÖNCESİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Doğum öncesi inanmalar, kadının gebe kalması ve doğumun gerçekleşmesi sürecine kadar yapılan pratikleri kapsar. Bu evrede karşımıza geçmişten günümüze kadar farklı inanış ve uygulamalar çıkmaktadır.

Bazı destanlarımızda çocuk sahibi olmak isteyen kadınların kutsal sayılan pınar başlarına, ata mezarlarında, elmalı yerlerde yatması gerektiği vurgulanır (İnan, 2015: 160). Özellikle elma, halk kültüründe çoğalma, üreme ve yayılarak büyümenin simgesi olarak kabul edilmektedir. Masallarda, halk hikâyelerinde, efsaneler ve destanlarda sıklıkla karşımıza çıkar.

Günümüzde çocuk sahibi olamayan çiftler öncelikli olarak hastanelere giderek tıbbi yöntemlere başvurmakta bunun yanı sıra yatır ve türbe ziyaretleri yaparak dua edip adak adamaktadırlar.

Buldan ilçesinde doğum öncesi evre ile ilgili tespit edilen halk inanış ve uygulamaları şu şekilde sıralayabiliriz:

1.1.1. Kısırlığı Giderme

Hamile kalamayan kadınlara kısır denmektedir. Kısırlığı gidermek için ilçede çeşitli uygulamaların olduğu tespit edilmiştir. Bu uygulamaların bazıları halk hekimliği olarak adlandırılan tedavi yöntemlerine aittir. Şifalı otlarla elde edilen karışımların gebe kalamayan kadınlar için hazırlandığı bilinmektedir.

Bazı kadınların belinin veya kasıklarının düşük yani gevşek olmasından dolayı gebe kalamadığına inanılmaktadır. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ise başvuru

yöntem ise bilen bir kişi tarafından kasıkların ve belin çekilmesidir. Kaynak kişilerimiz bu yöntem sayesinde geçmişte birçok kişinin olumlu sonuçlar aldığını söylediler (KK 4, KK 9, KK13, KK31, KK32).

Dağdan toplanılan şifalı otlar kaynatılır, çocuk sahibi olamayan kadın bu suyun içine oturtulur daha sonra çocuk sahibi olacağına inanılır (KK5, KK8, KK16, KK20, KK30, KK32, KK35, KK38).

Sıcak suyun bedene iyi geleceğine inanılır ve gebe kalmak için kaplıcalara gidilir (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK12, KK17, KK18, KK26, KK32, KK38).

Gebe kalmak için başvuru alan bir diğer yöntem ise türbe ve yatır ziyaretleridir. Burada dua edip adak adanır, kurban kesilir ya da hayır dağıtılırdı. Günümüzde de çok nadir olsa da devam etmektedir (KK5, KK8, KK13, KK20, KK30, KK31, KK32, KK35, KK38). Geçmişten geleceğe türbe ve yatır ziyaretleri devam etmektedir. Bunun temeline bakıldığında türbe ve yatırların fonksiyonları yatmaktadır. Dilek, istek, adak ve murat için gidilen bu ziyaret yerleri belli alanlarda ihtisaslaşmaktadır. Bunun sonucunda insanlar bireysel ve toplumsal dileklerini bu mekânlara taşımaktadırlar. Türbe ve yatır ziyaretleri en çok çocuk sahibi olmak için gerçekleştirilmektedir. Bunun dışında hastalıklara şifa bulmak, refah ve huzur dilemek, geleceğe yönelik dileklerde bulunmak ve yağmur duası için gidilmektedir (Aday, 2013: 157).

1.1.2. Gebeliği Önleme

Toplumda kadınlar gebe kalmak için belli uygulamalar yaptıkları gibi, gebe kalmamak için de belli uygulamalar yapmaktadırlar. Kadının gebeliği önlemek istemesinin nedeni, ailenin ekonomik şartlarına bağlı olduğu gibi kadının psikolojik durumuna da bağlıdır (Artun, 2005: 162).

Geçmişte hamileliği önlemek için sabunlu su ile temizlik yapılırdı (KK20).

Kaynak kişilerimizden edindiğimiz bilgilere dayanarak günümüzle kıyaslandığında geçmişte çocuk sayısının fazla olduğu geniş aileler görülmekteydi. Günümüzde ise anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek ailelere daha sık rastlanmaktadır. Eskiden kadınların çocuk sahibi olma konusunda fikirlerini beyan etme, karar verme gibi hakları olmadığı bilinmektedir.

1.1.3. Aşerme

Hamilelik sırasında yemek için kadının canının vakitli vakitsiz bir yiyecek istemesi haline “aşerme” denir. Halk arasında aşerme, hamileliğin en önemli belirtisi sayılır. Deyimin aslı “aş yeme” olup, “yiyecek şeyden tiksime” demektir. Yemek fiili, “beğenmemek, kötülemek” anlamındadır. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve “yükü kadının kimi yiyecekleri canının çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” anlamında kullanılmaya başlanmasıdır. Gebeliğin bu döneminde, kadına istediği ne kadar münasebetsiz de olsa, vermeye dikkat edilir. Aksi takdirde, çocuğun düşmesi, sakat, kusurlu doğması gibi, anada ve çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav, 1997: 146-147).

Hamileliğin belli bir aşamasında gebe kadının belli yiyeceklerden kaçınırken bazı yiyecekleri aşırı biçimde tüketmek istemesine aşerme denir. Aşerme sırasında istenen yiyecekler doğacak çocuğun cinsiyeti hakkında bir yoruma sebep olmaktadır. Bu durumun en bilinen örneği “Ye ekşiyi, doğur Ayşe’yi” tekerlemesidir. Ekşi ve baharatlı yiyecekler kız çocuğunun önbelirtisi olarak görülürken tatlı yiyecekler erkek çocuğunun önbelirtisi olarak görülür (Örnek, 2014: 187).

Aşerme, fizyolojik bakımdan kadın bünyesindeki kimi maddelerin eksikliğini gidermek amacıyla yenilme ya da içilme arzusudur. Bilinç altında yatar ve anolojik (benzetmeli) büyüünün etkisiyle de yeğlenmektedir. Örnek, aşermenin etimolojisini; aş yeme, aşı beğenmeme şeklinde yapmaktadır. Bu vesile ile aşermek, aş yermek, aş çalmak, yerikleme, başı kel olmak, başı döngün olmak, başı bozuk olmak, başı bulanık olmak, göynü kötü olmak tanımları üzerinde durmaktadır (2014: 134-135).

Aşerme, hamilelik döneminin en önemli noktalarından biridir. Anne adayının bu zaman zarfı içerisinde canın yiyecek bir şeyler istemesidir. Bu isteğin karşılanması gerekmektedir. Karşılanmadığı takdirde çocuğun dünyaya noksan geleceğine inanılmaktadır. Aşeren kadının canının istediği yiyeceklerden hareketle cinsiyet tahmini de yapılmaktadır.

Hamile kadının ayva yerse çocuğunun gamzeli olacağına inanılır (KK1, KK2, KK3, KK6, KK7, KK10, KK11, KK15, KK16, KK21, KK22, KK23, KK27, KK29, KK36).

Hamile kadının ayva yedikten sonra parmaklarıyla yanaklarını ve çenesini bastırırsa çocuğunun gamzeli olacağına inanılmaktadır (KK4, KK7, KK12, KK14, KK17, KK30, KK32).

Hamileyken çok fazla ekşi yiyecek tüketilirse kız; tatlı yiyecekler yenirse erkek olacağına inanılır. Bununla ilgili “Ye ekşiyi doğur Ayşe’yi, ye tatlıyı doğur Hakkı’yı” diye bir söz vardır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK15, KK16, KK18, KK21, KK23, KK26, KK29, KK30, KK31, KK32, KK35, KK38).

Hamilelik sürecinde aşeren kadın istediğini yemezse çocukta noksanlık olur (KK6, KK8, KK12, KK17, KK18, KK32).

1.1.4. Cinsiyet Tahmini

Hamilelikte en merak edilen şeylerden birisi de çocuğun cinsiyetidir. Doğacak çocuğun cinsiyetinin aile ve toplum açısından önemi büyüktür. Geleneksel kültürümüzde ilk çocuğun erkek olması isteği ağır basmaktadır. Bu yüzden gebe kadın çocuğun cinsiyetini etkileyeceğini inandığı birtakım inançlara sahiptir (Örnek, 2014: 190).

“Memleketimizde yüklü kadın, çocuğun kime benzemesini isterse ona bakar, güzel bir kadına veya erkeğe bakarsa ona benzer, aynaya sık bakarsa kendine benzer, anne en çok kime bakarsa çocuk ona benzer, çocuk kime benziyorsa annenin o kişiyi çok sevdiğine inanılır. Çocuğun sevmediği birine benzemesi korkusuyla anne bu kişilere bakmaz. Çocuğun çirkin olmaması için çirkinlere bakmaz. Gebe çocuğun kime benzemesini istiyorsa, o şahsa bakar” (Acıpayamlı, 1961: 26). Buldan’da da anne adayı en çok kime bakarsa çocuğun o kişiye benzeyeceğine inanılmaktadır.

Anne karnındaki çocuğun cinsiyeti yakın çevre tarafından merak konusudur. Hamile kadının vücudunun şekli ve fiziksel değişimler, canının çektiği yiyecekler, tavır ve davranışlarına bakılarak çocuğun cinsiyeti tahmin edilmeye çalışılmaktadır.

Hamile kadının göbeği öne doğru sivri olursa erkek; yuvarlak olursa ise kız olacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK18, KK26).

Kız çocuğun annenin güzelliğini aldığını yani çirkinleştirdiğini; erkek çocuğun anneyi güzelleştirdiğine inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK12, KK17, KK23, KK26, KK29, KK36, KK38).

Hamile kadının haberi yokken yakınları bıçak ve makasın üstünü örter ve birinin üstüne oturmasını isterler. Makasın üstüne oturursa kız; bıçağın üstüne oturursa erkek olacağına inanılmaktadır. Günümüzde de devamlılığını sağlayan bir uygulamadır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK11, KK12, KK13, KK18, KK26, KK27, KK32, KK38).

Hamilelik sırasında kadın en çok kime bakarsa çocuğun ona benzeyeceğine inanılır (KK1, KK2, KK3, KK5, KK7, KK8, KK10, KK11, KK15, KK18, KK22, KK23, KK26, KK27, KK29, KK32, KK36, KK38).

İlk çocuğun göz çevresinde yeşil bir damar atarsa arkasından doğacak çocuğun erkek olacağına inanılmaktadır (KK1, KK8, KK26, KK32).

Hamilelik döneminde, annenin ağzına acı su gelmesi ve midesinde yanma olması durumunda çocuğun saçlı olacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK10, KK11, KK12, KK15, KK17, KK18, KK21, KK22, KK26, KK29, KK32, KK36).

Günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle birlikte cinsiyet tespiti ultrason sayesinde yapılmaktadır. Çok sık rastlanmasa da geleneksel uygulamaları yaşatmak amacıyla devam ettirenleri de görmekteyiz.

Geçmişte soyun devamlılığı için erkek çocuğu olması çok istense de günümüzde böyle bir genelleme yoktur. Sağlıklı sıhhatli olması daha önemlidir.

1.1.5. Gebe Kadının Kaçınması Gereken Durumlar

Buldan'da hamile olan bir kadının sağlıklı bir hamilelik dönemi geçirip sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmesi son derece önemlidir. Bu sebepten hamile kadının dikkat etmesi ve kaçınması gereken durumlar vardır.

Hamile kadın cenaze evine gitmez, giderse iyi olmaz (KK4, KK8, KK9, KK13, KK30, KK32).

Hamilelik döneminde herhangi bir kişiyi kınarsan doğacak çocuğunda kınadığın şeyin görüleceğine inanılır (KK1, KK2, KK6, KK7, KK8, KK10, KK11, KK12, KK15, KK21, KK22, KK23, KK26, KK27, KK29, KK30, KK32, KK36, KK38).

Gebe kadın hamilelik sürecinde sakız çiğnerse bebeğin çok ishal olacağına inanılır (KK8, KK13, KK30, KK32).

Anne adayı hamilelik sürecinde kelle paça ve işkembe çok tüketirse çocuğun kıllı olacağına inanılır (KK2, KK6, KK8, KK10, KK12, KK14, KK17, KK22, KK26, KK27, KK30, KK32, KK38).

Hamilelik döneminde saç kesilirse çocuğun ömrünün kısa olacağı inanışı vardır (KK2, KK6, KK8, KK9, KK12, KK13, KK16, KK18, KK26, KK32).

Hamilelik döneminde kadın sakatat elledikten sonra vücudunun herhangi bir yerine dokunursa bebeğin vücudunda aynı yerde ben (iz) çıkar (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK10, KK12, KK13, KK14, KK15, KK21, KK22, KK23, KK26, KK29, KK32).

Hamile kadın cenaze suyunun üzerinden geçmez, geçerse bebekte avunma (şiddetli ağlama) ve morarma olur (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK12, KK13, KK16, KK18, KK30, KK31, KK32).

Hamile kadın saçını boyatmaz (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK8, KK10, KK11, KK12, KK14, KK15, KK17, KK21, KK22, KK23, KK27, KK29, KK32, KK36, KK38).

Hamile kadının tavşan veya deve eti yemesi halinde çocuğun yarık dudaklı olacağına inanılır (KK6, KK26, KK32).

Hamileyken deveye bakıldığında bebeğin dudağının deve dudağı gibi olacağına inanılır (KK8, KK32).

Hamileyken gül koklanırsa bebeğin vücudunda gül beni olur (KK6, KK12).

Çocuğu olmayan bir kimse adak adar ise çocuğu olduktan sonra mutlaka adağını yerine getirmesi gerekmektedir. Eğer getirmezse iyi olmaz derler (KK1, KK2, KK4, KK6, KK8, KK12, KK13, KK16, KK18, KK20, KK26, KK32, KK33, KK35, KK37, KK38).

Doğumun son aylarında doğum kolay gerçekleşsin diye sabun anne adayının göbeğinin üstünden kaydırılır ve bu sabunlar birkaç yaşlıya dağıtılır (KK4, KK13, KK16, KK20, KK31).

1.2. DOĞUM SIRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Geçmişte imkânlar bu kadar müsait değilken ve küçük yerlerde hastaneler yokken doğumlar ebe diye adlandırılan kadınlar tarafından evlerde yapılırdı. Günümüzde ise doğumlar hastanelerde gerçekleşmektedir.

Doğum esnasında, doğumun kolay gerçekleşmesi, anne ve bebeğin sağlıklı bir şekilde çıkması için yakın çevre dışarda dua eder ve Kur'an okur (KK2, KK4, KK5, KK6).

Geçmişte doğumu ebeler yaptırırdı. Dışarıya sesin çok gitmemesi için annenin saçları ağızına konulurdu (KK9, KK20, KK31).

Doğum esnasında kız annesine haber verilmezdi çünkü kızın annesi orada bulunursa doğumun zor gerçekleşeceğine inanılırdı. Günümüzde uygulanmamaktadır (KK9, KK20, KK31, KK35).

Geçmişte doğumlar evde gerçekleştiği için eş gömülmekteydi günümüzde ise hastanelerde gerçekleştiği için alınıp gömülmemektedir (KK32).

Geçmişte, hamile kadının sancısı başladığında doğum gerçekleşmekteydi. Günümüzde ise isteğe bağlı olarak anne adayları çocuğun burcunu, doğum gününü hesaplayıp sezaryen yöntemiyle de doğum yapmaktadır.

1.3. DOĞUM SONRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Anadolu'da doğum sonrasına büyük önem verilmektedir. Doğum yapan kadının ve çocuğun korunması için birtakım tedbirler alınır. Bu dönemde göbek kesme, yıkama, tuzlama, loğusalık, al basması, kırklama, ad verme gibi geçişler için bazı tedbirler alınıp, pratikler uygulanır ve bu pratiklerin uzantısı olan inançlar oluşur (Artun, 2005: 134).

Doğum sonrası anne ve bebeğin sağlığı için çok özenli davranılır. Hem sağlıklı olmaları hem de korunmaları amacıyla bazı uygulama ve inançlar ortaya çıkmıştır.

Doğum sonrası kadının sütünün bol olması için şekerli su, pekmez gibi tatlı gıdalar verilmektedir (KK1, KK2, KK6, KK13, KK18, KK30, KK32, KK38).

Doğumdan sonra bebek kundaklanır. Kundakla işlemi bebeğin baş kısmı hariç tüm vücudunu bir örtü yardımıyla sarmaktır. Kırkı çıkıncaya kadar kundaklama işlemi devam etmektedir.

Doğumdan sonra bebek kundaklanır. Kundaklama işlemi, bebeğin baş kısmı hariç tüm vücudunun bir örtü yardımıyla sarılmasıdır. Bebek doğduktan sonra kırkı çıkancaya kadar kundaklanır. Kundakla işlemi çocuğun vücut yapısının orantılı ve düzgün olması için yapılmaktadır. (KK1, KK6, KK8, KK16, KK30).

Bebeğin başının yuvarlak, alınının ve kulaklarının küçük olması için alın ve baş bölgesi bezle veya tülbentle sarılır. Bu sayede yüz hatlarının düzgün ve güzel olacağına inanılmaktadır. (KK1, KK13, KK16, KK30). Günümüzde çok nadir uygulandığını görmekteyiz.

Bebek çok ağlarsa dayısının ayakkabısının tersi ile ağzına vurulur (KK9, KK31, KK32). Günümüzde devam etmemektedir.

Bebek uyurken gülümserse meleklerin ona görüldüğüne inanılmaktadır (KK1, KK2, KK6, KK12, KK16, KK18, KK30, KK32).

Saçları dik olan bebeğin büyüyünce inatçı olacağına inanılır (KK4, KK32, KK38).

Çocuk ensesinden öpülürse inatçı olur (KK8, KK32).

1.3.1. Lohusalık

Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına “loğusa, loğsa, dığazkesen, emzikli, nevse” gibi adlar verilir. Doğumdan sonra yatakta kalma süresi kadının fizyolojik durumuna, doğumun güç ya da kolay oluşuna, iklimine, çevre koşullarına, ailenin varsılığına yoksulluğuna, gelinin sevilip ya da horlanmasına ve kimi adetlere bağlıdır (Örnek, 2014: 200). İlçemizde de yeni doğum yapan kadına “emzikli, sütli, loğusa” gibi isimler verilir.

Börülce, soğan ve ciğer gibi yiyeceklerin annenin sütünü çoğaltacağına inanılmaktadır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK12, KK13, KK16, KK17, KK18, KK26, KK30, KK32).

Geçmişe nazaran günümüzde lohusalı kadınlara aile içinde daha önem verilmekte ve herhangi bir iş yaptırılmamaktadır.

1.3.2. Göbek Bağı, Tuzlama

Bebeklerin göbek bağı kesilince erkek bebeğinki camiye veya okula atılır; kız bebeklerin bağı ise sandığa koyulur. Sandığın içine de göynek (atlet) gönensin, don (iç

çamaşırı) donansın diye koyulur. Büyüyünce kızların başının içerde olacağına erkeklerin de okumuş ve hayırlı bir evlat olacağına inanılmaktadır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK10, KK11, KK14, KK16, KK17, KK18, KK19, KK23, KK26, KK28, KK31, KK32, KK33, KK35, KK36, KK37, KK38).

Bebeğin göbeği uzun kesilirse gür sesli olacağına inanılır. Sesi çok çıkan çocuğa “Bunun göbeği uzun kesilmiş” denir (KK4, KK5, KK9, KK13, KK16, KK30, KK32).

Göbeği düşen bebek tuzlanır ve mersinlenir. Bebeğin pişik olmaması, mikrop kapmaması ve büyüyünce ter kokmaması içindir. Tuzlama uygulamasında, bebeğin tüm vücudu tuz ve mersinle ovulmakta ve bir süre bekletilmektedir. Daha sonra orada bulunan kişiler tarafından bebek leğende yıkanmaktadır. Bu uygulamayı aile büyüklerinden iyi ahlaklı bilen biri yapmaktadır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10, KK12, KK14, KK15, KK16, KK17, KK18, KK21, KK22, KK23, KK26, KK27, KK29, KK36, KK38).

Sağlık açısından olumsuz sonuçlara neden olan bu uygulama ilçede azalmış olsa da tamamen terk edilmemiştir. Tuzun miktarını azaltarak ve vücutta bekleme süresini kısaltarak uygulama devamlılığını sağlamaktadır. Bunun yanı sıra çam kabuğu dövülüp balla karıştırılarak bebeğin vücuduna sürülmektedir. Böylece bebeğin nazlı ve ballı olacağına inanılır.

Şekil 1. Tuzlanan ve Mersinlenen Bebek

Kaynak: Seda Başışçi

1.3.3. Kırk Karışması

Doğumdan sonra kırklı kadının kendisinin ve bebeğinin hastalanmaması için bazı uygulamalar yapılır. Bu süreç içinde oluşan hastalıklara “kırk düşmesi, kırk karışması, loğusa basması” gibi isimler verilmektedir (Örnek, 2014: 146).

Gene bu dönemde dikkat edilen bir başka nokta, kırk gün çocuğun ve anasının evden dışarı çıkmaması, çocuğun kırkı içinde doğum yapmış başka bir kadının çocuğu ile karşılaştırılmamasıdır. Çünkü kırkı içinde ana da çocuğu da olumsuz etkilerden zarar görmeye en elverişli durumdadırlar; kırkı karışmış lohusa ve çocuklardan birine musallat olabileceği düşünülen olumsuz, olağanüstü varlıklardan ötekiler uzak tutulmak istenir (Boratav, 1984: 154).

Yeni doğum yapmış olan iki kadının kırklarının karışmaması için bir araya gelmemesine dikkat edilir buna kırk basması denir. Kırkı çıkmayan iki kadın birbirlerini ziyaret etmezler. Kırk basması olursa bebeklerin hastalanacağı ve gelişmeyeceği söylenir (KK4, KK5, KK8, KK9, KK10, KK12, KK13, KK16, KK17, KK18, KK26, KK30, KK31, KK32, KK38).

Kırk günü dolmamış olan yeni gelin ve yeni doğum yapmış kadın bir araya getirilmez çünkü kırk basacağına inanılır (KK4, KK5, KK8, KK13, KK18, KK30, KK31, KK32, KK38). Günümüzde devam eden bir uygulama değildir.

1.3.4. Kırklama İşlemi

Türk inanç sistemine ve İslamiyet'e baktığımızda kırk sayısının kutsal olduğunu görmekteyiz. Yeni doğum yapan kadın ve bebeği kırklıdır, yeni evlenen kadın kırklıdır, ölen kişinin ilk kırk günü önemli bir yere sahiptir. Toplumsal olarak kabul gören kırk inancı ilçede geçmişten beri devamlılığını korumaktadır.

Kırklama uygulaması, Anadolu coğrafyasının her yerinde karşımıza çıkmaktadır. Orhan Acıpayamlı kırklama kavramını, “Loğusa ile çocuğunu, gebelik ve loğusalık çağlarının kirlerinden arıtmak ve onları temiz bir vaziyette cemiyete sokmak gayesiyle çocuğun doğumunun kırkinci gününde yapılan pratiklerin adı” (1961: 122) olarak tanımlamaktadır.

Doğum yapmış olan kadına “lohusa” denilir. Lohusa kadın, kırkı çıkmadan mecbur kalmadıkça evden dışarı çıkmaz ve yalnız bırakılmaz. Kırkı çıkana kadar yorucu iş yaptırılmaz. Bu dönemde hastalanmaması için her şeye dikkat etmesi gerekir.

Lohusaya ve çocuğuna kırk basmaması için kırk gün içinde yapılan pek yaygın bir işlem vardır ki, bunun adına “kırklama” denir. Bu yaygın adın dışında bu işleme, “kırk dökme”, “kırk çıkarma” dendiği de olur (Örnek, 2014: 203).

Kırkı çıkmayan kadının her şeye dikkat etmesi gerekir çünkü mezarının açık olacağına inanılmaktadır (KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK15, KK17, KK18, KK20, KK2, KK30, KK32, KK38).

Üç haftalık olan kız bebekler için evlerin çatı diplerinden; erkek bebekler içinse caminin bahçesinden 40 tane küçük taş toplanıp yıkanır. Mahallenin yaşlı ve bilge kişisine ya da hocasına bu taşlar okutulur, küçük bir kesenin içine koyulur. Bu kese su dolu bir kovanın içine atılır. Bu sudan anne ve bebek birbirini görmeden yıkanır. Bu suyun bir miktarı ayrılır ve bütün eve bu kalan sudan serpilir. 40. günde bu işlem tekrar yapılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK10, KK12, KK14, KK17, KK26, KK32, KK38).

Anne bebeğin doğumdan sonraki 40. gününde yani kırkı çıkınca bütün kullandıkları eşyalar yıkanır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK11, KK12, KK14, KK15, KK18, KK26, KK30, KK32, KK38).

Bebeğin kırkı çıktıktan sonra akrabalara bebek ile birlikte ziyarete gidilir. Ev sahibi hediye olarak yumurta ve para verir. Yumurta vermenin sebebi ise o kişinin evine fare basmaması içindir. Üç veya beş adet yumurta verilmektedir. Geçmişten beri devam eden bir inançtır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK12, KK16, KK18, KK20, KK30, KK31, KK32, KK35).

Şekil 2. Kırkı Çıkan Bebek

Kaynak: Seda Başışçi

1.3.5. Sarılık

Yeni doğan bebeklerin tüm vücudunun sarı renk olmasıyla ortaya çıkan bulaşıcı olmayan bir hastalıktır.

Bebeğin beşiğinin kenarına yüzük koyulursa sarılık olmayacağına inanılır (KK8, KK18).

Bebek doğduktan sonra sarılık olmaması için sarı yazma örtülür (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK12, KK13, KK16, KK32, KK38).

1.3.6. Ad Verme

Yeni doğan bebeğin adının ne olacağı kararlaştırıldıktan sonra çoğu zaman dinsel nitelikli bir tören ile bebeğin adı koyulur. Bu olay, küçük de olsa yakın akraba ve aileler arasında kutlanır (Örnek, 2014: 149).

Anadolu’da bebeğin kulağına dini inançlar gereği ezan okumak ve belirgin bir adı fısıldamak, eskiden beri bilinen en yaygın ad koyma geleneğidir (Onur, 2005: 196-200).

Geleneksel kesimde yeni doğan bir çocuğa ad konmasına genellikle dinsel nitelikli bir törenle olur. Giderek etki gücünü yitirmekle beraber, dinsel niteliğin yine de çoğu yerde etkinliğini sürdürdüğünü görüyoruz (Örnek, 2014: 207).

Çocuğun adı, evin büyüğü veya bir hoca tarafından sağ kulağına doğru ezan okunduktan sonra “Senin adın ...” cümlesiyle üç kez yüksek sesle söylenirdi. Verilen isimler genelde ailenin ölmüş büyüklerinden veya din büyüklerinden birinin adı olurdu (Urhan, 2006: 32).

Geçmişte anne ve baba bebeklerine isim verirken söz hakkına sahip değildi ve aile büyüğünün adı verilirdi. Kız bebeklere kayınvalidenin adı; erkek bebeklere ise kayınpederin adı verilmekteydi. Günümüzde ise daha çok aile büyüğünün ismini verirken yanına modern bir isim daha vererek iki isim koyulmaktadır. Bazen de anne baba kendi seçtikleri isimleri vermeyi tercih eder. Çocukların isimleri artık anne karnındayken kararlaştırılıp verilir.

Bebeğe kimin adı verildiyse bebeğin huyu suyu ona benzer (KK4, KK9, KK13, KK16, KK30, KK32).

1.3.7. İlk Tırnak, İlk Diş, İlk Adım

İnsan hayatında ilklerin farklı yeri ve önemi vardır. Çocuğun doğumundan sonraki fiziksel değişimler sonucunda da bazı inanç ve uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Yeni doğan çocuğun ilk tırnağı kesilirken, ilk dışı çıkarken ve ilk adımlarını atarken birtakım pratikler uygulanmaktadır.

Bebeğin dişini ilk gören kişi bebeğe hediye alır. Buna “diş hediyesi” denir (KK1, KK2, KK4, KK6, KK8, KK10, KK11, KK15, KK16, KK17, KK18, KK23, KK26, KK28, KK30, KK32, KK33, KK34, KK37, KK38).

Bebeğin dişi çıkınca diş buğdayı yapılır. Buğday kaynatılır ve eşe dosta dağıtılır. Giden tabakların içi hediyelerle geri verilir (KK2, KK4, KK5, KK8, KK12, KK13, KK18, KK30, KK32).

Bebek ilk adımını atmaya başlayınca ayakları ipe bağlanır. Ayağının arasından dua eşliğinde üç kere yumurta yuvarlanır. Kız çocuk sandığa oturtulur; erkek çocuk camiye götürülür. Günümüzde devam eden bir uygulamadır (KK1, KK2, KK4, KK6, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK16, KK18, KK21, KK26, KK28, KK29, KK30, KK32, KK33, KK37, KK38).

Bebeğin ilk tırnağı kesildiğinde babanın cebinden para alınır (KK2, KK8, KK12, KK18).

1.3.8. Bebeğin Nazardan Korunması

Yeni doğan bebek, korumasız, masum ve zayıf olduğundan dolayı diğer insanlara göre nazar daha çok değmektedir. Bebeği kem gözlerden ve nazardan korumak için birtakım inanç ve pratikler uygulanmaktadır.

Yeni doğan bebeğe regl olan kadının bakması sakıncalıdır bakarsa bebeğin sivilceli olacağına inanılır (KK1, KK6, KK11, KK12, KK26, KK49).

Bebeğin çok çabuk nazara geleceğine inanıldığı için çok ağladığı ve eziyetli olduğu söylenir (KK1, KK4, KK6, KK8, KK12, KK18, KK26, KK32, KK38, KK47).

Anneye ve bebeğe nazar değmemesi için nazar boncuğu takılmaktadır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK15, KK16, KK17, KK18, KK21, KK22, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK38).

Ocak karası sürülen bebeğe nazar değmeyeceğine inanılır (KK31).

Boş beşik sallanırsa bebeğe uğursuz getireceği inancı vardır (KK4, KK9, KK13, KK16, KK18, KK30, KK42, KK49).

1.3.9. Konuşamayan Çocuk

Çocuğun sağlıklı büyümesi için yapılan bütün kaçınmalara rağmen büyüme sırasında bazı olumsuzluklar görülebilir. Hem çocuğun sağlıklı büyümesi hem de görülen bazı özürlerin giderilmesi için çeşitli pratikler yapılır. Halk arasında çocuğun olağan gelişimini engellediği düşünülen olumsuz durumlara karşı büyüsel işlemler oldukça yaygın ve sık kullanılan bir uygulamadır. Bunlar daha çok çocuğun geç konuşması, yürüme problemleri için yapılmaktadır. Bunun dışında daha sağlıklı bir yaşam sürmesi için de bazı pratikler uygulanır (Örnek, 2014: 164).

Yemek pişerken tencerenin kapağında biriken buhardan oluşan suyu çocuğa içirirsen konuşabileceğine inanılmaktadır. Günümüzde ise bu uygulama tamamen ortadan kalkmıştır. Böyle bir durumla karşılaşıldığında ilk olarak doktora başvurulur ve tedaviye başlanır (KK2).

2. SÜNNET

Türkiye’de çocuk ile yapılan en yaygın geleneksel işlemlerden biri de sünnettir. Dinsel ve törensel uygulamalar arasında yer alan sünnet törenleri, çoğu aile için adeta zorunluluk arz eder. Bu uygulama yüzyıllar boyunca süregelmiştir. Bu törenler, çocuğun sünnet yoluyla İslam toplumuna katılması yanında, aynı zamanda hijyen ve sağlığı için de yapılmaktadır (Örnek, 2014: 171-173).

Bir inanışa göre Muhammed Peygamber sünnetli doğmuş; inanış, sünnet geleneğini bu olguya bağlamak istiyor. Gerçekte ise çocukları sünnet etmek, İslam’dan önce de Sami asıldan ve başka soylardan toplumlarda olduğu gibi, Araplarda da uygulanan bir töre idi. Muhammed bu töreyi sürdürdü. İslam dininde peygamberin yaptığı ya da yapılmasının öğütlediği şeylere uymaya “sünnet” adı verildiği için, oğlan çocukların erkeklik uzuvlarının ucundaki deriyi çepeçevre kesip alma işlevi, halk dilinde bu deyimle adlandırılır. Deyimin eski yazı dilinde karşılığı, Arapça ‘hıtan’ kelimesi idi (Boratav, 1984: 159).

Erkek çocuklarının sünnet hadisesiyle birlikte erkekliğe adım attığına inanılmaktadır.

Erkek çocuklarının sünnet olma yaşı 1,3,5,7 veya 9 gibi tek sayılarda olması gerektiğine inanılırdı (KK1, KK2, KK6, KK12, KK16, KK30). Şimdi ise buna çoğu kişi dikkat etmemektedir. Bazı aileler bebekken bazıları da herhangi bir zamanda sünnet işlemini yaptırmaktadır.

Geçmişte sünnet işlemi sünnetçilerin eve gelmesiyle yapılırdı. Şimdi ise hastanelerde yapılmaktadır.

Anne ve baba evladının doğumundan sonra ikinci olarak mürüvvetini sünnet hadisesiyle gerçekleştirir. Maddi durumları iyi olan aileler hem yemekli hem de eğlenceli sünnet merasimi yapmaktadır. Eğlence ve yemek merasimleri ailenin tercihin kalmıştır. Sünnet eğlencesi, düğün havasında gerçekleşmektedir. Öncesinde eş, dost, yakın çevre sünnet merasimine davet edilmektedir. Davetliler hediye olarak para ya da altın takmaktadırlar. Sünnet törenleri genellikle yaz aylarında yapılmaktadır.

Sünnet yemeğinde daha etli yemekler tercih edilmektedir (KK2, KK8, KK19, KK28, KK37).

Sünnet olacak çocuğa, sünnet kınası yakılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK7, KK10, KK12, KK16, KK17, KK18, KK26, KK32, KK38).

Sünnetli olarak doğan çocuklara “peygamber sünnetli” denilmektedir (KK1, KK2, KK4, KK5, KK8, KK18, KK30, KK38).

Kirvelik geleneği birçok yörede yaygın olarak bulunmakta ve uygulanmaktadır fakat Buldan ve yöresinde mevcut değildir.

3. ASKERLİK

Türkler, askerliği onurlu bir görev olarak kabul etmişler ve tarihe asker milleti olarak geçmişlerdir. Bu durumun onurunu hep yaşamış ve gelecek nesillere de aktarmışlardır. Askerlik yaşı gelmiş gençleri eğlencelerle, davulla zurna ile uğurlamak Türklerin askerliğe duymuş olduğu saygı ve sevginin de ötesinde; askere gitmekten ve göndermekten duyulan gururun bir göstergesidir. Askere gidecek genci düğün havası içinde göndermek gelenektir. Ülkemizin hemen her yerinde gençler askere törenlerle uğurlanmaktadır (Önal, 1994: 1).

Sünnet gibi askerlikte erkek çocukları için önemli bir dönemdir. Vatan borcunu ödemek kutsal bir görev olarak kabul edilmektedir. Geçmişte kız isteme törenlerinde damada askerliğini yapıp yapmadığı sorulurdu. Toplum, askere gitmeye erkeklerde noksanlık olduğunu düşünürdü. Askere gitmek istemeyenleri ve kaçanları da kınarlardı. Eskiden asker uğurlamaları daha büyük ve gösterişli eğlencelerle ve yemeklerle gerçekleşirken günümüzde isteğe bağlı değişiklik göstermektedir.

Askere eğlencesinde asker kınası yakılır (KK1, KK2, KK4, KK8, KK12, KK26, KK32).

Asker yemeği verilir. Bu yemeğe yakın çevre davet edilir (KK1, KK4, KK8, KK12, KK18, KK22, KK26, KK28, KK37, KK50).

Kadınlar ev içinde askere gidecek genç için mevlüt okuturlar (KK1, KK2, KK4, KK6, KK12, KK26, KK42).

Askere gidecek olan genç yakın çevresini ziyarete gider ve onlardan helallik ister. Akrabaları da gence yol selameti için para verir (KK2, KK4, KK12, KK13, KK16, KK19, KK25, KK28, KK30, KK33, KK38).

Askerler toplu olarak uğurlanırdı (KK24).

Asker oğşamada yani eğlencesinde askerin yakınları yol selameti için maddi yardımda bulunur (KK4, KK16, KK24).

Askere giden gençler konvoy halinde gezer, davul zurna eşliğinde gönderilir (KK4, KK28).

Asker uğurlamasında askerin arkasından tez gidip gelmesi için su dökülür (KK1, KK5, KK16, KK18, KK37).

Geçmişte askere gidecek olan gencin sevdiği ona özel mendil dokurdu (KK30).

Askere gidecek olan gence “Hayırlı tezkereler”, “Tez zamanda git, gel”, “Sağ salim git gel” tarzında iyi dileklerde bulunulur.

4. EVLİLİKLE İLGİLİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR

İki kişinin hayatlarını kanunlar önünde birleştirmesine evlilik denir. Evlilik, kadın ve erkeğin aynı evde yaşayarak soyun devamlılığını sağladığı resmi bir kurumdur. İnsan hayatında evlilik önemli dönüm noktalarından biri sayılmaktadır. Tüm toplumlarda ve kültürlerde evlilik için birtakım ritüeller ve uygulamalar bulunmaktadır.

Ülkemizde farklı biçimlerde evlenmelerin olduğunu görmekteyiz. Türkiye’de her bölgenin kendine ait özellikleri olduğu için kültürel değişimlerin etkisiyle birlikte büyük şehirlerde doğrudan tanışıp evlenme artarken, küçük şehirlerde yani gelenekselliğin ağır bastığı yerlerde görücü usulü evlenme biçimi daha çok karşımıza çıkmaktadır (Örnek, 2014: 185). Bu evlilik biçiminden hariç daha farklı biçimlerde de evliliklerin gerçekleştiği görülmektedir. Kız kaçırma yoluyla evlenme şekli Türkiye’de

önemli bir yere sahiptir. Anadolu’da çok nadir rastlansa da kızın bohçasını alıp oğlan evine gidip oturması biçiminde yapılan ve halk arasında “oturakalma” olarak adlandırılan bir evlenme biçimi daha vardır (Örnek, 2014: 186). Bu evlenme yöntemlerinin yanı sıra bir diğer evlenme biçimi “beşik kertmesi” biçiminde yapılan evliliktir fakat bu yönetime çok fazla başvurulmadığını ve eskide kaldığını görmekteyiz.

Günümüzde ise gençler konuşup anlaşarak evlilik kararını almakta ve ailelerine söylemektedirler. Aile büyükleri de gençlerin kararına saygı duyarak üstlerine düşen görevleri yerine getirirler. Bu açıdan baktığımızda aile büyüklerinin evlilik kararında çok etkin olmadığını görmekteyiz.

Çağlarda yaşanan değişimler ve gelişimler, hayat şartlarının iyileşmesi, teknolojinin yaygınlaşması gibi birçok faktörün insanların yaşamında, fikirlerinde ve inanışlarında farklılaşmalar meydana getirmiştir. Buldan ilçesinde yapılan düğün törenlerinde birçok gelenek ve göreneğin devamlılığı sağlanmaktadır. Bu devamlılık bazen hiç değişmeden bazen de modernizmin etkileriyle sürdürülmektedir. Türk toplumunda da evlilik kutsal kabul edilmiştir. Bu süreci ferah bir şekilde atlamak amacıyla Buldan’da da geçmişten günümüze devamlılığını sağlayan birtakım inanç ve uygulamalar vardır.

4.1. EVLİLİK ÖNCESİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Evlilik yolunda gerçekleşmesi gereken aşamaların belli bir sırası vardır. Sıraya baktığımızda kız bulma, kız beğenme, kız görme, kız isteme, söz alma ve nişan şeklinde devam etmekte düğün ve nikâhla son bulmaktadır.

Düğünden önce hamama gitme geleneği mevcuttur. “Hamam kültürü Türklerle özdeşleşmiştir. Hamam; temizlenme, tedavi olma, rahatlama, kız görme/beğenme vb. nedenlerle uzun yıllar Anadolu insanının bir araya geldiği kültür ve eğlence mekanı olmuştur.” (Saraç, 2014: 65). Günümüzde ise isteğe bağlı olarak ilçedeki bazı gelin adaylarının hamam geleneğini devam ettirdiğini görmekteyiz.

4.1.1. Kız Bulma

Aile büyükleri, evlenme çağına gelmiş olan oğullarına beğendiği veya sevdiği biri olup olmadığını sorarlar. Böyle bir durum varsa kızı ve ailesini araştırmaya koyulurlar. Böyle bir durum yoksa aile, oğluna uygun bir kız aramaya başlar. Bazen evlenmek isteyen erkek, önce bu durumu annesine söyler. Anne de babasıyla konuşur ve münasip bir kız için etrafı soruştururlar. Bazen de çocuklar beğendiği, sevdiği bir kız

varsa durumu ailesine söyler. Aile büyükleri sorup soruşturur. Eğer uygun görülürse kız evine önce kadınlar gider ve bu durumdan bahsederler. Kız evi de hem düşünmek hem araştırmak için müsaade ister. Kız evinin cevabı olumsuz ise oğlan evine haber gönderilmez ve tekrardan çağırılmaz. Kızın gönlü varsa aile de uygun görmüş ise oğlan evine haber gönderilir.

4.1.2. Kız İsteme – Söz Kesme

Kız istemeye aile büyükleriyle gidilir. Günlük konuşmalardan sonra kahve içilirken ailenin en büyüğü olarak kızı dede ister. Dede hayatta değilse bu görevi baba üstlenir. “Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle kızınızı oğlumza istiyoruz” diyerek kızı ister. Kızın ailesi daha öncesinde damat adayını ve ailesini araştırıp uygun görüşmüş ise hayırlı olsun diyerek cevap verir. Dua edilir ve söz kesilir daha sonra ikram aşamasına geçilir. Aradan kısa bir zaman sonra oğlan ve ailesi tekrardan kız evine gelerek yüz takılır, kurdele kesilir. Kıza takılacak olan takılar konuşularak netlik kazanır. Netleşen takılar kıza genellikle nişanda takılır. Söz kesme ve nişan arası çok uzatılmaz, kısa tutulur. Bu dönemde hem aileler hem kız ve oğlan birbirini daha yakından tanıma fırsatı bulur.

“Kız beğenme aşamasında kızın hem dış görünüşüne hem hamaratlığına hem de huyuna suyuna bakılır. Kız sorup soruşturulur. Olumsuz bir şey yoksa erkek tarafından birkaç kadın, kız evine kızı daha yakından görmeye “görücü” gider. Bu iki aşama gerçekleşikten sonra müsait bir zamanda aile büyükleriyle birlikte kız istemeye gidilir. Ailenin en büyüğü “Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle kızınızı oğlumza istiyoruz” der. Kız evi genellikle bir hafta kadar düşünme süresi ister. Bu süreç içinde yaptıkları araştırma sonucuna göre kız evi, kararları olumsuz ise “Zamanı değil, kızımız küçük” gibi nedenler ileri sürer ve getirmiş oldukları çiçek, çikolata veya lokum açılmaz geri verilir; kararları olumlu ise oğlan tarafına damadın kullanabileceği mendil gibi küçük bir hediye verilir. Buna “mendil verme” denir. Oğlan tarafı bunun karşılığında kız tarafına bir top kumaş yollar. Buna “bez katma” denir. Kız tarafı gelen bu kumaştan “pusat kesme” işini yapar yani kızlarına elbise diker” (Avralıoğlu, 2013: 160).

Geçmişte yer minderlerinin üzerine oturulurdu. Gelin kızı, görmeye gidince çaktırmadan minderlerin altına bakılır, temiz olup olmadıkları oradan anlaşıldı (KK9, KK20, KK30, KK31).

Kız görmeye önce kadınlar gider, kızı beğendikleri takdirde daha sonra istemeye gidilirdi. Şimdi ise bu uygulama ortadan kalkmıştır (KK2, KK4, KK5, KK8, KK12, KK17).

4.1.3. Nişan

Söz alma veya söz kesme aşamasından sonra nişan yapılır. Nişanda karşılıklı hediyeleşmeler olur ve yüzük takılır. Nişan masraflarının tamamı kız evine aittir. Nişan ve düğünün arasındaki mesafenin uzun olmamasına önem verilir. Bütün bu aşamalardan sonra düğün tarihi belirlenir ve kız tarafı kendi üstüne düşen çeyizi oğlan tarafı da kendi üstüne düşen çeyizi alır.

Bu gelenek çoğu yöremizde hala devam etmektedir. Bazı yörelerde kız isteme ile söz kesme birlikte yapılırken bazı yörelerde maddi olanaklara göre değişiklik göstermektedir (Artun, 2005: 202).

Söz kesiminden sonra gelen aşama nişandır. Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir (Örnek, 2014: 267).

Nişan, evlilik olayının açıklanması ve duyurulması anlamına gelmektedir. Evliliğe atılan adımlardan biridir. Her iki taraf da uyum içinde evlilik sürecinde yapılacak tarihlere karar verirler (Gürbüz, 2015: 39).

Kız verildikten sonra yüzükler takılırdı. Nişanlı olmalarına rağmen kız ve erkek görüşmez, dolaşmazdı (KK1, KK6, KK8, KK17).

Geçmişte nişan bohçasının yanında sakız, çikolata, helva, ekmek, çörek ve lokum gibi ikramlıklar giderdi. Kız evi gelen bu ikramlıkları hayırlı olsun gelen kişilere dağıtırdı (KK4, KK6, KK9, KK18, KK30, KK32).

Oğlan tarafı kız evine bohça ile gelir. Bu bohçanın içinde kızın genel ihtiyaçları vardır. Bir süre sonra kız evi, oğlan evine nişan karşılığına damat bohçası ve tatlıyla gider (KK4, KK6, KK18, KK32).

Nişanlılık döneminde kurban bayramına denk geldiğinde oğlan evi koçu süsleyip boynuzuna bilezik takıp arife günü kız evine götürürdü. İlçede gelin koçu geleneği hala devam etmektedir (KK1, KK2, KK3, KK4, KK6, KK8, KK10, KK15, KK16, KK17, KK18, KK19, KK21, KK22, KK23, KK25, KK26, KK27, KK29, KK30, KK32, KK34, KK37, KK38, KK39, KK40, KK49).

Şekil 3. Gelin Koçu Geleneği

Kaynak: Seda Başışçi

Nişan töreninde kesilen kurdeleden küçük parçalar kesilerek bekâr arkadaşlara dağıtılır ve bu kurdele parçalarını yutarlar bu şekilde onların kısa sürede evleneceklerine inanılmaktadır (KK1, KK3, KK10, KK11, KK15, KK21, KK22, KK23, KK29). Bu uygulama geçmişte de günümüzde de yapılmaktadır.

Kız tarafının cevabı olumsuzsa erkek tarafının getirdiği çikolata veya lokum açılıp yenmez geri gönderilirdi. Hatta düğün zamanına kadar bile herhangi bir aksilik olabileceği için açılmazdı (KK1, KK12, KK14, KK26, KK49).

Eskiden gelin ve damat birbirlerini nikâhta görürlerdi (KK20, KK31).

Eskiden gelin çeyizi hazırlanırken yorgan çarşafını evliliği düzgün giden bir kadın kaplar, dikerdi (KK4, KK5, KK8, KK13, KK32). Günümüzde yorganlar hazır aldığı için bu uygulama ortadan kalkmıştır.

4.1.4. Perşembe Kınası

Kız evinde perşembe günü kına gecesi yapılırdı. Buna “bez girme” denir. Bir bohçanın içine gelinlik, ayakkabı, giysileri konurdu. Misafirlerin içinde açılırdı. Kız evi de gelen bohçanın içine damadın eşyalarını koyarak ellerine verirdi. Oğlan evi gittikten sonra geline kına yakılırdı. Geline kınayı yakan kişinin mutlu bir evliliği olan kişinin olması tercih edilirdi. Günümüzde perşembe kınası tamamen ortadan kalkmıştır (KK2, KK4, KK5, KK8, KK13, KK18, KK26, KK32).

4.1.5. Düğüne Davet

Düğünün eşle dostla yapılması ve bu mutlu günün paylaşılması için düğüne herkes davet edilir. Kimseyi gücendirmemeye çalışılır. Davetiyeler düğünden 2-3 hafta önce dağıtılmaya başlanır.

Düğünden önce yakın akrabalara gömlek, çorap, havlu, atlet ve eteklik kumaş dağıtılır. Bunun adı okudur (KK6, KK36).

4.2. EVLİLİK SIRASINDAKİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR

4.2.1. Çeyiz Serme

Ev döşeme işlemi eş dostla yapılırdı. Ev döşendikten sonra kızın çeyizi serilir ve akrabalar özellikle çeyiz görmeye gelirdi. Günümüzde bu uygulamalar ortadan kalkmıştır (KK1, KK2).

Oğlan evi, çeyiz sermeye gelen kız tarafına mükellef sofra kurardı (KK1, KK2, KK4, KK8).

4.2.2. Keşkek Dövme

Düğünden 1 hafta önce mahallenin erkekleri toplanırdı. Her mahallede keşkek dövmek için ortası delik kayadan oyma “Keşkek taşları” vardı. Geçmişte keşkeklik buğdaylar hazır olmadığı için o taşların içinde büyük uzun saplı tokmaklarla dövülürdü. Güç isteyen bir uygulama olduğu için erkekler döverdi. Günümüzde buğdaylar hazır geldiği için sadece pişme esnasında adet yerini bulsun diye damada kepçeyle ezdirilir (KK13, KK20).

“Düğünden önce damat ve arkadaşları “keşkek döver.” Keşkek dövme, buğdayın dövülerek kabuklarından sıyrılmasıdır. Bu dövülen buğday, düğünde misafirlere ikram edilecek keşkek yemeğinin yapılmasında kullanılır. Düğün eğlenceleri cumartesi başlayıp pazar günü biter. Buldan’da geleneksel düğün yemekleri şehriye çorbası, etli kuru fasulye, etli dolma, keşkek, muhallebi veya helva verilmesi adettendir. Pazar günü ikindin “güvey gezdirme” merasimi yapılır. Gelin, güvey evine götürülürken “İğdeliler Kaşı” olarak bilinen yerden geçirilmezse çocuğunun olmayacağına inanılırdı” (Avralıoğlu, 2013: 160). Günümüzde bu aşamaların biraz daha kısaldığı ve kolaylaştığını, bazı uygulamaların aynı devam ettiğini bazılarının ise ortadan kalkıp unutulduğu görülmektedir.

Düğün yemeklerinin olmazsa olmazı keşektir. Gelen konuklara ikram edilecek olan keşek damada dövdürülür (KK2, KK8, KK17, KK28, KK37). Günümüzde devam eden bir uygulamadır.

Şekil 4. Keşek Taşı

Kaynak: Seda Başışçi

4.2.3. Gelin Alma

Geçmişte düğünler 3 gün yapılırdı. Gelin alma da pazar günü öğleden sonra olurdu (KK5, KK8, KK13, KK16, KK32, KK38).

Gelin almaya gelirken bir sopanın ucuna bayrak, kumaş ve ucuna bir elma veya portakal saplanır. Davul, zurna eşliğinde gelin almaya gidilir (KK4, KK6, KK33, KK37).

Gelinin çeyizi baba evinden çıkarken kardeşi ya da yakını sandığın üstüne oturur ve damattan bahşiş alır. Daha sonra sandık ve çeyizler çıkar (KK1, KK2, KK6, KK8, KK17, KK23, KK32, KK36).

Gelin olacak kızların gelinliği giydikten sonra gelinliğin kenarına karanfil dizisi ve nazar boncuğu takılmaktadır bunun sebebi karanfilin güzel kokması ve nazar değmemesi içindir (KK1, KK2, KK6, KK16, KK18, KK26, KK30, KK32, KK38). Günümüzde çok fazla görülmemektedir.

Düğün günü gelin kendi evinden çıkarken varsa ağabeyi ya da erkek kardeşi yoksa babası tarafından 3 kez döndürüldükten sonra beline kırmızı kuşak bağlanır. Geçmişten günümüze aynı şekilde devam etmekte olan bir uygulamadır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK15,

KK16, KK17, KK18, KK19, KK20, KK21, KK22, KK23, KK24, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK35, KK36, KK37, KK38, KK39, KK40).

Gelin evden çıkarken üzerinden bozuk para, buğday atılır. Evinin bereketli olacağına inanılır (KK4, KK5, KK8, KK18).

Gelin alma davul zurnayla yapılır. Günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir.

4.2.4. Nikâh – Düğün

Geçiş dönemi kabul edilen evliliğin en önemli unsurlarından biri de düğündür. Düğün sahipleri bu mutlu günlerini kalabalık bir törenle yapmak ister.

Düğün, evlenme olarak bilinen geçiş döneminin en belirgin özelliğidir. Yüz yüze bakan toplumlarda kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir (Örnek, 2014: 271).

Eskiden resmi nikâh cuma namazından sonra kısıldı. Dini nikâhta gerdeğe girmeden önce kısıldı. Düğünlerde cuma, cumartesi ve pazar yani 3 gün olurdu. Günümüze baktığımızda imam nikâhının önce de kısıldığı görülmektedir (KK4, KK8, KK18).

Nikâhta önce kim diğerinin ayağına basarsa onun sözü geçer (KK2, KK6, KK12, KK15, KK17, KK21, KK23, KK26, KK27, KK29, KK34, KK38, KK40).

Gelin, ayakkabısının altına bekâr arkadaşlarının isimlerini yazar ve önce kimin ismi silinirse onun ilk evleneceğine inanılmaktadır (KK3, KK6, KK7, KK10, KK15, KK21, KK22, KK23, KK27, KK29, KK36).

Gelin eve gelince kucağına hem kız hem erkek çocuk verilir. Gelin bu çocuklara para verir. Kız ve erkek çocuğu olsun diye (KK2, KK8).

Eve girmeden önce damat geline lokum yedirir tatlı dilli olsun diye (KK4, KK8, KK13).

4.3. EVLİLİK SONRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Düğün bitmiş olsa da Türk halk kültüründe evlilik ile ilgili inanış ve uygulamalar düğünden sonra da devam etmektedir. Gerdek sabahından başlayarak

gelinin ilk gezmesinden, gelin görmesine kadar her aşama geleneksel uygulamalarla devam etmektedir (Avcı, 2015: 320).

Düğünden sonra gelin ve damat ailelerinden başlayarak bütün büyüklerin ellerini öpmeye gider (KK1, KK2, KK6, KK8).

Düğünden hemen sonra gelinin yakın akrabaları tarafından oğlan evine tatlı gönderilir (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK26, KK42).

Eskiden yapılmamasına rağmen günümüzde düğünden sonra “gelin ertesi” yapılmaktadır. Gelin, ikramlıklar hazırlayarak akrabalarını, arkadaşlarını evine davet ederek ağırlar. Bazıları da gelin mevlidi yapmaktadır.

5. ÖLÜMLE İLGİLİ HALK İNANÇLARI

Hayatın son durağı sayılan ölüm, insanı korkutan, çaresiz kılan ve sırrına erişilmeyen insan hayatının son geçiş dönemidir. Ölüm insanı o kadar çaresiz kılmış ve korkutmuştur ki insanlar çevresindeki olup biten olayları, eşyanın şu ya da bu şekilde duruşunu ölümün ön belirtisi saymışlardır. İnsan bunun için kendince ölümü sezdiren olaylardan ve nesnelerden uzak durmuştur (Altun, 2004: 315).

Ölüm hadisesinin gerçekleşmesiyle birlikte yapılan yıkama, kefenleme, cenazenin evden çıkması, ölen kişinin gömülmesi, cenazeden sonra verilen yemekler, belirli günler, yas tutma, ölen kişinin hayrı, mezar ziyaretleri vb. çevresinde oluşmuş inanç ve uygulamalardan bahsedilecektir.

5.1. ÖLÜM ÖNCESİ İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Ölüm korkusunun oluşturduğu endişeyle ölüm düşüncesinden korkan insan, bazı davranışları ölüm belirtisi olarak yorar. Bu belirtiler; fizyolojik ve psikolojik belirtiler, rüyada görülenlerle ilgili belirtiler, hayvanlarla ilgili belirtiler, ölü gömme merasiminde kullanılan araç gereçlerle ilgili olan nekromatik belirtiler ve doğa olayları ile ilgili belirtilerdir. İnsan bu davranışları ölümün ön belirtisi olarak görmüş ve durumu engellemek için bazı kaçınmalara gitmiştir (Ersoy, 2002: 89-94).

Yaşlı bir kişinin omuzlarının çökmesi, kulaklarının sarkması, burnunun düşmesi, gözlerinin küçülmesi ölümün habercisidir (KK16, KK32).

Yaşlılar ölümü düşünerek kefen parası biriktirirler (KK32).

Baykuş hangi evin çatısında ötüyorsa o evden cenaze çıkacağına inanılır (KK4, KK8, KK32).

Makasın ağzı açık bırakılmaz. Açık bırakılırsa makas “kefen biçmek istiyorum” dermiş (KK31, KK35).

5.2. ÖLÜM SIRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Ölüm döşeğindeki ağır hastaya zemzem suyu içirilir (KK1, KK4, KK9, KK13, KK16, KK18, KK19, KK20, KK24, KK25, KK28, KK30, KK32, KK37).

Ölüm döşeğindeki insanın dudakları pamukla ıslatılır. Kişinin hareketinin sönmesi için yapılan bir uygulamadır (KK4, KK9, KK16). Günümüzde de devam etmektedir.

Ölüm döşeğindeki kişinin başında biri varsa Kelime-i Şahadet getirir ve tekrarlamasını söyler (KK4, KK35, KK38).

5.3. ÖLÜM SONRASI İNANMALAR VE UYGULAMALAR

Ölüm olayını duyan akrabalar, komşular ve tanıdıklar cenaze evine giderek aileye destek olurlar. Daha sonra belediyenin hoparlöründen tüm ilçeye duyurulur.

Ölen kişinin üstündeki giysiler çıkarılmaz, kesilir (KK8, KK9, KK25, KK32).

Ölen kişi son kez evine getirilir helallik alınır (KK1, KK4, KK5, KK8, KK16, KK31, KK35, KK46).

Ölüyü yıkayan kişi kimseye cenaze hakkında hiçbir şey anlatmamalıdır (KK9, KK35).

Cenaze kaldırılırken evde uyuyan biri varsa uyandırılır. Uyandırılmaz ise uyuyan kişinin üzerine ölüm uykusu çökeceğine inanılır (KK8, KK13, KK30, KK32, KK35, KK38).

Ölen kız gelinlik çağındaysa tabutuna yazma ya da duvak konur (KK2, KK4, KK18, KK32, KK38).

Ölen kişinin üstüne şişmemesi için bıçak konulur (KK1, KK2, KK4, KK5, KK8, KK9, KK13, KK16, KK25, KK30, KK31, KK32, KK33, KK35, KK37, KK38, KK40).

Ölen kişinin hemen gömülmesi gerekir fazla bekletmenin iyi olmayacağı söylenir. Uzaktan gelecek yakınları varsa bir gece bekletilebilir (KK4, KK6, KK9, KK20, KK25, KK32, KK38).

Ölen kişinin gözleri açık giderse beklediği biri olduğu söylenir (KK2, KK4, KK9, KK13, KK16, KK19, KK28, KK30, KK32, KK38, KK49).

Cenazeyi gömen kişiler küreği elden ele vermez, yere konur sırayla yerden alınır (KK19, KK25, KK33, KK37, KK50).

Tabut besmele çekilerek sol omuzdan başlar, sağ omuzdan bitirilir (KK28, KK33).

Kabristana kadınlar gitmez (KK2, KK4, KK5, KK8, KK13, KK16, KK26, KK30, KK32, KK35, KK47).

5.3.1. Cenaze Evi

Cenaze evinde üç gün yemek pişmez eş dost getirir onlar yenir (KK2, KK4, KK8, KK16, KK17, KK32, KK38).

Cenaze evinde yedi gün ışık kapatılmaz (KK5, KK13, KK16, KK30, KK31, KK35).

Taziye habersiz gidilir (KK2, KK4, KK8, KK9, KK13, KK16, KK18, KK30, KK32, KK35, KK38, KK47, KK49).

5.3.2. Ölenin Gömülmesi Sonrası Zamana Bağlı Uygulamalar

Eski Türkler ata ruhları için ziyafet verme törenlerine yog, yogla, yog basan olarak adlandırırlardı. Bu törenleri üç, yedi, kırk gün olduğunda ve yıl dönümlerinde yapmaktaydılar (Karaoğlu, 2017: 376).

Ölümün yedinci, kırkinci ve elli ikinci gününde Yasin okunur ve hayır dağıtılır. Lokma veya pilav hayrı yapılır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK7, KK8, KK9, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK14, KK15, KK16, KK17, KK18, KK19, KK20, KK21, KK22, KK23, KK24, KK25, KK26, KK27, KK28, KK29, KK30, KK31, KK32, KK33, KK34, KK35, KK36, KK37, KK38, KK39, KK40).

Ölen bir kişinin ölümünden sonraki 40. gününde burnunun düştüğüne inanılır ve o gün yakınları tarafından lokma hayrı yapılır (KK8, KK13, KK30).

Cenaze gününde 7 gün yasin okunur (KK6, KK16).

5.3.3. Ölen Kişinin Eşyaları İle İlgili Uygulamalar

Ölen kişinin yedisi çıktıktan sonra ruhunun (sırtının) dinlemesi için kişisel eşyaları ihtiyaç sahiplerine dağıtılır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8,

KK9, KK12, KK13, KK16, KK17, KK18, KK19, KK25, KK26, KK28, KK32, KK33, KK37, KK38, KK40, KK42, KK49).

Ölen kişinin ayakkabısı kible yönünde evin kapısının önüne koyulur (KK32, KK38).

Şehit cenazesi yıkanmaz, üniforması çıkarılmadan kefenlenir ve kimseye gösterilmez derler (KK8, KK19, KK25).

Cenazeler önceden evde yıkandığı için kazan ters çevrilir üstüne testi koyulurdu ölen kişinin gelip buradan su içeceğine inanılırdı (KK4, KK13, KK20, KK24, KK30, KK31, KK35).

Mezara buğday, arpa, mısır gibi tahıllar atılır (KK1, KK2, KK6, KK12, KK14, KK17, KK24, KK28, KK32).

Mezarlıktan hiçbir şey alınmaz, çiçek koparılmaz (KK2, KK6, KK12, KK17, KK25, KK30, KK38, KK44).

Cuma akşamları, ölen kişinin ruhunun kendi evini ziyaret ettiğine inanılır (KK4, KK9, KK31, KK35).

Mezarlıktan çıkarken arkaya dönüp bakılmaması gerektiğine inanılır (KK20, KK30, KK32).

Mezarlıklar gösterişli yapılmaz, günümüzde bazı kişiler gösterişli mezarlıklar yaptırmaktadır (KK9, KK16, KK35).

Mezarlığa abdestsiz girilmez (KK1, KK2, KK6, KK12, KK16, KK18, KK31, KK32).

Mezarlığa kadınlar saçı açık gitmez (KK1, KK6, KK18, KK38).

Ölen kişinin mezarının üstüne sevdiği çiçekler dikilir (KK4, KK9, KK16, KK32).

Mezarlığın başına su dolu testi bardaklar konur (KK6, KK8, KK13, KK20, KK25, KK30, KK32, KK35, KK37).

6. DİĞER İNANÇLAR VE UYGULAMALAR

6.1. UĞURLU VE UĞURSUZ SAYILAN DURUMLAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Uğur, bir nesnenin, kişinin, işin, zamanın, yerin özündeki iyiliği, bereketi, mutluluğu, kolaylığı kısacası olumlu niteliği ve gücüdür. Halk inançlarında ve işlemlerinde bütün davranışlar, zamanlar, yönler, eşyalar, kişiler, hayvanlar, uğurlu ve uğursuz diye kümelenmiştir. Uğurlu olanları tercih etmek, uğursuz olanlardan kaçınmak veya onlardan gelecek olumsuzlukları giderme yöntemlerini gözetmek gerekir (Boratav, 1997: 94-95).

Terlik veya ayakkabının ters dönerse ve düzeltilmezse uğursuzluk getireceğine inanılır (KK6, KK12, KK15, KK23, KK32, KK37).

Evde hayvan besleniyorsa hava karardıktan sonra o evden başka bir eve sirke, turşu, acı biber ve soğan verilmesi durumunda hayvanın öleceği düşünülür ve uğursuzluk olarak kabul edilir. İsteyen olursa bunların yanına kömür parçası koyulur ve öyle verilir. Günümüzde de hala devam eden bir uygulamadır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK12, KK16, KK18, KK32, KK36, KK38).

Ateşe su dökmek uğursuzluk sayılır (KK4, KK8, KK13, KK16, KK32).

Ateşe tükürülmez (KK4, KK6, KK16, KK30).

Sabun elden ele verilmez, verirse ölüm olacağına inanılır. Verilecekse avucun içine değil elin üstüne koyularak verilir (KK32).

Akşam vakti eve acı bir yiyeceğin girmesi iyi değildir, girerse o evde acı bir şey olacağına inanılmaktadır (KK13, KK32, KK49).

Gece tırnak kesmenin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK5, KK8, KK9, KK13, KK16, KK18, KK30, KK32).

Kapı eşiğinde oturmanın iyi olmayacağına, uğursuzluk getireceğine inanılır (KK11, KK14, KK17).

Ateş alevli ve çıtırtılı yani sesli yanarsa o kişinin hakkında konuşulduğuna inanılır (KK2, KK4, KK8, KK12, KK13, KK16, KK18, KK26, KK32, KK38).

Mezar taşlarının üzerinde yazılanların okunması unutkanlığa ve uğursuzluğa yol açacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK12, KK17, KK32).

Köpek uluması uğursuzluktur (KK1, KK2, KK6, KK9, KK10, KK16, KK18, KK25, KK26, KK32, KK3, KK37, KK46).

Kara kedi görmenin uğursuzluk getireceğine inanılır (KK3, KK4, KK6, KK22, KK29, KK38).

Baykuş hangi evin çatısında ötüyorsa o eve hastalık ya da ölüm geleceğine inanılır (KK2, KK5, KK8, KK13, KK30, KK35).

Çok gülmenin iyi olmayacağı arkasından gözyaşı getireceğine inanılır (KK1, KK2, KK4).

Kurtlar kuşlar yesin diyerekten ağaçtaki bütün meyveler toplanmaz (KK4, KK8, KK16, KK24, KK30, KK32, KK37, KK44, KK46).

6.2. İKLİM, YILDIZLAR ve TABİAT OLAYLARI İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Tarım ve hayvancılık, insanlık tarihi boyunca hep önemli bir yere sahip olmuştur. Çünkü hayatta kalma mücadelesi ve yaşamın devamlılığı bu iki unsur sayesinde. Tarımın devamlılığı da suya bağlıdır. Özellikle yapay sulama imkânlarının gelişmediği ve karasal iklimin hüküm sürdüğü yerlerde, bol ürün almak için suya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle içecek su ihtiyacının karşılanabilmesi ve hayvanların rahatça beslenebilecekleri otlakların yetişmesi için yağmurun zamanında ve bol yağmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Polat, 2007: 275).

Eski zamanlardan bu yana insanoğlu gökyüzüne karşı ayrı bir merak duymaktadır. Yıldızların, güneşin, ayın, bulutların yağmurun ve yıldırımın neden oluştuğunu, nelere yol açtığını anlamlandırmaya çalışmışlardır. Ayın ve güneşin hareketlerini gözlemleyerek hava durumunu, mevsimleri, yönleri belirlemişlerdir. Bu bağlamda bazı inanç ve pratikler elde etmişlerdir.

Yağmurun bereket getireceğine inanılmaktadır (KK2, KK8, KK9, KK16, KK18, KK24, KK25, KK30, KK33, KK46).

Ayvanın ve cevizin çok olduğu sene kış sert geçer (KK4, KK8, KK16, KK24, KK32, KK33).

Nisan yağmurunda ıslanmanın şifa getireceğine inanılır (KK1, KK2, KK6, KK14, KK17, KK22, KK26, KK32).

Nisan yağmuru saçlara iyi gelir (KK1, KK3, KK6, KK12, KK14, KK22, KK26, KK30, KK32, KK48).

Kuraklık olduğunda yüksek bir yerde yağmur duası yapılır (KK2, KK5, KK13, KK19, KK24, KK28, KK32, KK33, KK37, KK46).

Dolu yağması durumunda dolunun dinmesi isteniyorsa bıçakla kesilir ve dineceğine inanılır (KK4, KK5, KK9, KK16, KK31, KK42, KK49).

Yıldız kayarken dilek tutulursa o dileğin kabul olacağına inanılır (KK1, KK2, KK3, KK6, KK10, KK11, KK15, KK21, KK29, KK36).

Gece gökyüzünde yıldız çoksa ertesi gün havanın açık olacağına inanılır (KK9, KK24, KK32).

Günümüzde de yaşlı bilir kişiler bulutlara ve yıldızlara bakarak hava durumunu tahmin etmektedirler.

6.3. GÜNLER İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Cuma günleri, cuma namazına kadar olan vakitte temizlik yapılmayacağına inanılır (KK4, KK9, KK13, KK18, KK32, KK42, KK49).

Gece sakız çiğnenmez, çiğneyenin ölü eti çiğnediğine inanılır (KK2, KK4, KK5, KK9, KK13, KK20, KK28, KK30, KK31, KK32, KK35).

Arife gününden bir gün önceki güne “buğday günü” denir. Bu günde temizlik ve bayram hazırlığı yapılır (KK9, KK35).

Arife günü iş yapılmaz (KK9).

Gece tırnak kesilmez (KK1, KK6, KK8, KK12, KK16, KK17, KK30, KK38). Eski zamanlarda aydınlanmanın da yetersiz olması sebebiyle gece karanlıkta tırnak kesilmesi, kesilen parçanın nereye gittiğinin görülmemesine neden olmuştur. Bu durum da gece tırnak kesilmez gibi bir inancı doğurmuştur.

Ay yenisinde yani yeni ayda toprağa ekim, dikim işleri yapılmaz (KK6, KK8, KK33).

Akşam çöplüğün yanına varılmaz, çöp atılmaz (KK4, KK6, KK12, KK18, KK35).

5-6 Mayıs tarihlerinde dede geçer. Gül ağacının dalına dilekler yazılı kırmızı kese asılır. İçine para da koyulur. Dedenin ona dokunup dileklerin gerçek olacağına inanılır (KK1, KK6, KK8, KK26, KK32).

Cuma günü ev süpürülmez, çamaşır yıkanmaz (KK4, KK9, KK20, KK31, KK32).

Kurban bayramından sonra aşure günü olur. Herkes mutlaka yapar ve dağıtır. Dağıtacak kimsesi olmayan kişiler yaptıkları aşureyi incir ağacının dibine dökerler (KK1, KK8, KK18, KK49).

6.4. HAYVANLAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Hayvanlar ve bitkiler kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilir. Yaradılışları ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inançlara konu olur. Hayvanlar, bitkilerden farklı olarak halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlar ile yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olmak üzere kümelenir (Boratav, 1997: 56).

İslam dininin kesin olarak yemeyi yasak ettiği hayvan, domuzdur. Bu yasak halkın davranışlarına ve inançlarına da derinliğine işlemiştir. Şarap ve diğer sarhoş edici içkiler, din kurallarınca yasak edildiği halde onlara gösterilen hoşgörü domuz etinden esirgenir. Genel olarak ev ve av hayvanlarından memeli, ot yiyen ve geviş getirenler “yenilir” kümesine girer. Av kuşlarından yenilir ve yenilmezleri, her yerde olduğu gibi denemelerden çıkmış kurallar düzenler. Kurbağa, kaplumbağa, kirpi, midye, istiridye vb. hayvanlar üzerine dini bir yargı olmadığı halde halkın göreneklerinde, zaman zaman din adamlarının da bu konularda yürüttükleri hükümlerin etkisiyle yenilmesi hoş görülmeleyen hayvanlar olarak görülmüşlerdir. Bununla birlikte bu hayvanların birçoğunun kimi durumlarda, örneğin hastalıkları sağaltma, tılsım, büyü gibi işlemlerde kullanıldığı da görülür (Boratav, 1997: 56).

Kurt ile ilgili Anadolu’da birçok inanç bulunmaktadır. Örneğin; kurdun çeşitli azaları, derisi, dişi vb. türlü tehlikelerden korunmada kullanıldığı gibi insana bazı olağanüstü güçleri de kazandırmıştır (Boratav, 1997: 57-58).

Karınca yuvası bozmanın uğursuzluk getireceğine inanılır (KK1, KK4, KK8, KK12, KK13, KK16, KK29, KK32, KK38, KK41).

Köpek beslenen evde namaz kılınmayacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK8, KK9, KK12, KK18, KK19, KK32, KK42).

Köpek beslenen eve meleklerin gelmeyeceğine inanılır (KK2, KK4, KK5, KK8, KK12, KK19, KK32).

Örümcek yuvası bozanın yuvasının yıkılacağına inanılır (KK4, KK5, KK8, KK17, KK18, KK32).

Öldürülen yılanın eşi varsa öldüren kişiden öcünü alacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK16, KK18, KK32).

Kara kedi görmek uğursuzluktur (KK3, KK4, KK6, KK22, KK29, KK38, KK41).

Kara kedi görünce saç tutulursa uğursuzluk getirmeyeceğine inanılmaktadır (KK10, KK23, KK36, KK45).

Uğur böceği görmek uğur getirir (KK1, KK2, KK3, KK6, KK11, KK14, KK21, KK26, KK29, KK32, KK43)

Muştu böceği görmek uğur getirir. Güzel şeyler muştulanacağına, müjdeleneceğine inanılır (KK2, KK4, KK8, KK12, KK13, KK16, KK16, KK28).

Leyleği havada görmek o sene çok seyahate çıkacağını anlamına gelir (KK1, KK4, KK8, KK10, KK12, KK17, KK18, KK23, KK26, KK30, KK32, KK33, KK34, KK37, KK39, KK40, KK45, KK48).

Köpek uluması ölüme; gece vakitsiz öten horoz savaşa; tilki, tavşan, kara kedinin yola çıkması uğursuzluğa; yılan görmek uğura; karganın ötmesi o evden cenaze çıkacağına; baykuş ötmesi belaya ve cenazeye; ala karga ötmesi müjdeli habere; kurbağaların sesini yükseltmesi yağmura işaret olarak görülmektedir (Polat, 2017: 460).

6.5. SAYILAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Sayılar, yaşamın her alanında var olduğu gibi inançlar konusunda da varlığını hissettirmektedir. Özellikle kırk sayısı doğumdan ölüme kadar karşımıza sık çıkmaktadır.

Lohusa kadın mecbur kalmadıkça kırk gün dışarı çıkmaz (KK1, KK2, KK4, KK5, KK9, KK10, KK13, KK16, KK17, KK26, KK29, KK32, KK36).

Lohusa kadının kırk gün mezarı açık olur (KK2, KK4, KK5, KK8, KK9, KK13, KK18, KK30, KK35).

Bebeğe ad koyulurken kulağına üç kez söylenir (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK15, KK16, KK17, KK18, KK19, KK20, KK21, KK22, KK23, KK24, KK28, KK30, KK33, KK34, KK37, KK38, KK40).

Yeni doğan bebek kırk günden sonra dışarı çıkarılır (KK4, KK5, KK13, KK18, KK30, KK32, KK35).

6.6. MİSAFİR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Türk toplumunda misafirin ayrı bir önemi vardır. Misafir baş tacı sayılır ve eve gelen hiç kimse bir şey ikram edilmeden gönderilmez.

Misafir gelen eve bereket gelir (KK1, KK2, KK4, KK16, KK17, KK26, KK30, KK36, KK37, KK48, KK49).

Eve gelen misafire ne varsa ikram edilmelidir çünkü misafir nasibiyle gelir (KK1, KK2, KK9, KK17, KK18, KK32, KK37, KK38, KK42, KK48).

Misafir ikisini yer üçünü bırakır (KK4, KK8, KK13, KK18, KK35, KK42).

Yemek yerken masaya ya da yere bir lokma düşürürsen misafir geleceğine inanılır (KK6, KK8, KK9, KK2, KK13, KK16, KK28, KK33).

Kişi evine giderken ayağını sürürse o gün misafir geleceğine inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK8, KK12, KK18, KK23, KK26, KK30).

Misafir gittiği yerde hiçbir şey yiyip içmez veya ev sahibi ona herhangi bir şey ikram etmezse kabir ziyareti olduğuna inanılır (KK4).

6.7. NAZAR İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Nazar, kelime anlamı ele alındığında bakma, bakış, göz atma anlamlarına karşılık gelmektedir. Gözle bakılan herhangi bir şeyin kötü bir şekilde etkilenmesine nazar(ı) değdi denmektedir.

Halk arasında gök gözlülerin nazarının daha çok değdiği inancı yaygındır. Göz zihnini ve ruhun penceresi olarak görülmekte, kıskacıktan doğan kötü etkinin göz aracılığıyla açığa çıktığı ve etki ettiği kabul edilmektedir (Arık, 2017: 232).

Nazar, halk arasında göz değme, göze gelme, nazara gelme, nazara uğrama olarak tanımlanır. Nazar, halk inançlarında çok yaygındır. Nazardan korunmak için çeşitli uygulamalar yapılır ki bu uygulamaların başında nazarlık gelir (Artun, 2005: 251).

Nazara uğramaya en elverişli kimseler çocuklar ile güzellikleri, hünerleri herkesin hayranlığını uyandırmış kişilerdir; çünkü çocuklar zayıf oldukları için çabuk etkilenebilirler; güzeller, hünerliler, mutlular da insanların kıskançlık duygularını kamçılar. Bu kötü duygular göz yolu ile hedefi etkiler ve sakatlar. Nazara sadece insanların uğramadığı gibi mal, mülk, hayvanlar (özellikle at, inek gibi büyükbaş hayvanlar), evler de nazara uğrayabilir. Durup dururken hastalanan ya da sakatlanan at, sütü azalıveren inek, bereketli beklendiği halde kıt elde edilen yıllık mahsul vb. için de “Nazara geldi.”, “Nazara uğradı.” denilir. Hatta aile içindeki düzen, iki dost arasındaki sevgi bağı gibi başarı ile yürütülen bir iş de nazara uğrama sonucunda bozulabilir. Halk içinde bazı kişilerin, sebebi bilinmeyen olağanüstü ölçüde “nazar” güçleri olduğuna inanılır. Bakışı ile bir atı yüz, iki yüz, üç yüz metreden “çatlatabileceği”ni ileri süren ve bunu ispatlayan kimseler üzerine hikayeler anlatılır. Nazar, kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi özellikle de kişinin yakınlarının fazla hayranlık ve sevgi duygularından da gelebilir, bu türlü nazardan en çok çocuklar etkilenir, onun içindir ki ananın, babanın çocuğuna fazla düşkünlüğü iyi sayılmaz (Boratav, 1997: 104).

Anadolu coğrafyasında geçmişten günümüze yaygın olarak nazara inanılmakta ve bu sebepten dolayı nazardan korunma yöntemleri devamlılığını sağlamaktadır. “Nazar, deveyi kazana; insanı mezara sokar” hadisi nazarın gücünün en somut örneğidir diyebiliriz.

Nazardan ilk akla gelen korunma çaresi zarar görmesi ihtimali olan kişiyi “kem gözler”den kaçırmaktır. Bu uygulamanın aşırı boyutlarını masalarda görmekteyiz. Padişahın çocuğu (çoğu kez kızı) o kadar güzeldir ki çocuğa nazar değmesinden korkulur, bu yüzden yıllarca kimseye gösterilmeden, bir köşkte tek başına yaşamak zorunda bırakılır. Çok sağlıklı ve güzel çocuklar, hatta kırkı geçtikten sonra da mümkün olduğunca nazarının dokunacağı düşünülen kimselere gösterilmemeye çalışılır (Boratav, 1997: 105).

Çocukların en yakınlarının sevgi ve hayranlık bakışlarının, aşırı okşamaalarının kötü sonuçlar verebileceği inancı ile tatlı sözler yerine “maskara”, “çirkin”... gibi

kötüleyici sözlerle sevmek tavsiye edilir. Ayrıca arada kesinlikle “maşallah” demek ve kelimeye “tü, tü...” sesleriyle tükürme taklidi de eklemek gerekir. Bu sözler ve hareketler ile kötü gözlerin etkisini ürkütüp kaçırmak amaçlanır. “Elem tere fiş, kem gözlere şiş.” sözü gibi anlamları daha açık ve tehditli sözler söylemek de zararları önleyici çareler olarak uygulanmaktadır (Boratav, 1997: 105).

Nazarlık, koruma ve korunma amaçlıdır. Bu objelerin yalnızca şekilleri değil, yapıldıkları maddeler ve renkleri de önemlidir. Bu maddelerin özünde gizli bir kuvvetin varlığı olduğuna inanılır. Tabiattaki birtakım objelerden korkan insan, felaketleri ve mutlulukları bu objelerin içinde sanarak onlardan yararlanmak istemiştir (Artun, 2005: 251).

Nazardan ve gözden koruması amacıyla nazar boncuğu takılmaktadır. Kişi, nazar boncuğunun kendisini kötü gözlerden koruduğuna inanır. Nazar boncuğu, güçlü bir tılsım olarak kabul edilmiştir.

Çocukların beşiklerine veya omuzlarına takılmak üzere, yakınlarının hediye ettikleri altın veya gümüşten “maşallah”lar, muska ile nazarlık arası koruyucu nesnelerin süse dönüşmüş biçimleri sayılabilir. “Maşallah” yazısı, bezekli biçimlerde, evlerin kapılarına da aynı düşünce ile asılır. Bahçelere dikilen at başı, ev kapılarına çakılan at nalı da birer nazarlık görevi yüklenmiştir (Artun, 2005: 253).

Nazarlık insanların üstüne takıldığı gibi evlere, arabalara ve iş yerlerine de takılmaktadır.

Renkli gözlü kişilerin nazarlarının degeceğine inanılır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK6, KK8, KK9, KK10, KK11, KK13, KK17, KK18, KK21, KK22, KK23, KK26, KK27, KK28, KK30, KK32, KK36, KK40, KK48).

Bir kişiye dua okuyan kimse sürekli esnerse dua okuduğu kişinin üstünde nazar olduğuna inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK16, KK18, KK32, KK35, KK42).

Nazar olan kişinin üstünde bir ağırlık oluşur (KK1, KK4, KK5, KK9, KK18, KK35).

Nazar boncuğunun nazardan koruduğuna inanılır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK10, KK11, KK12, KK13, KK14, KK15, KK16, KK17, KK22, KK26, KK27, KK30, KK32, KK36, KK38, KK43, KK49).

Hocaya yazdırılan muskanın çocuğun üstüne takılması halinde onu nazardan koruyacağına inanılır (KK4, KK12, KK16, KK35).

Nazar olan kişiye kurşun dökülürse iyi gelir. Suyun içine dökülen kurşunun şekline bakılarak yorumda bulunulur. Nazar değen kişi kaptaki suyla yüzünü üç kez yıkar (KK32).

Kurşun dökme uygulaması Şamanizm’de “kut kuyma, kut dökme” anlamına gelmektedir. Çok eski zamanlardan beri varlığını sürdüren Şamanizm kalıntılarındandır. Kötü ruhların olumsuz etkisini ortadan kaldırmak ve kutu geri getirmek için yapıldı (Karaoğlu, 2017: 371).

Çıtlık (çitlembik) ağacından yapılan el oyması küçük bir nazarlık türüdür. Kişinin üzerine nazar olmaması için takılır. Çatal iğne sayesinde görünmeyen bir yere geçirilir. İlçemizde herkes tarafından bilinir. Yöremizde nazarlık yapan oyma ustaları parmakla gösterilecek kadardır (KK1).

Şekil 5. Çıtlıklar (Nazarlıklar)

Şekil 6. Çıtlık Ustası

Kaynak: Seda Başışçi

İç çamaşırı ters giyilirse nazar değmeyeceğine inanılır (KK8, KK12).

Evde bardak kırılması nazarın çıktığına işarettir (KK5, KK8, KK13, KK41, KK49).

Evlerin kapısının önüne üzerlik tohumu asılır (KK13, KK20, KK30, KK35).

Şekil 7. Üzerlik Otu

Kaynak: Seda Başışçi

Misafir gittikten sonra eve nazar değmemesi için kapı eşiği üç kere bıçakla kesilir (KK1, KK2, KK12, KK32, KK38).

Nazarı değen kişinin elbisesinden ip sökülür yakılır (KK6, KK8).

6.8. BEREKET İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Bereket, toplum hayatında önemli bir yere sahiptir. Bereket sadece bağ, bahçe, tarha mahsulleri, hayvancılık veya ticaret ile ilgili bir kavram değildir; sırasında çocuk sahibi olmak özellikle de erkek evlat sahibi olmak, bereket olarak düşünülmüştür. Bereket ifadesiyle, yağmur duası, yılın belli zamanlarında yapılan toplu bereket şenlikleri, ambarlara ve kilerlere bereket için yapılan uygulamalar, yılın belli aylarının bereket ayı sayılması akla gelebilir (Kalafat, 1996: 42).

“Bereket versin.” dileği, verilen bir şeye karşılık alanın verene söylediği sözdür; “Tanrı kesene, malına bereket versin.”, yani “paranı, malını arttırsın.” demek olur. Yemek yiyenlere rastlandığı zaman söylenen “Bereketli olsun.” sözünün asıl anlamı da “Yiyeceğiniz eksik olmasın.” , “Yiyecekten yoksun olmayın.” dır. Anlaşıldığı gibi bereket kelimesi, iyi, faydalı olan şeylerin, mal, para ve yiyeceğin artışı anlamına da gelmektedir (Boratav, 1997: 94).

Yedi karınca yuvasından toprak alınıp cüzdana koyulursa bereket getireceğine inanılır (KK23).

Hurma çekirdeği cüzdana koyulursa cüzdandaki paralar bereketlenir (KK1, KK3, KK10, KK15).

Şekil 8. Cüzdana Konulan Hurma Çekirdeği

Kaynak: Seda Başışçi

Sabah ilk müşteri bereket için yere şefte parası atar (K1, K2, KK44, KK50).

Evde sirke bulundurmak o evin bereketinin bol olacağı anlamına gelir (KK4, KK8, KK9, KK13, KK18, KK20, KK32, KK47).

Kandil günleri hayır dağıtılırsa eve bereket geleceğine inanılır (KK4, KK8, KK9, KK16, KK18, KK26, KK30, KK35).

İş yerlerinin yüksek bir yerine bereket duası asılır ve bereketin bol olacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK12, KK13, KK16, KK25, KK28, KK33, KK37).

Erken kalkılan evde bereketin olacağına inanılmaktadır (KK8, KK9, KK20, KK30, KK32, KK38).

6.9. CİN, MELEK, ŞEYTAN İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Ekmek sacının işi bittiğinde kaldırılması gerekir, kaldırılmazsa sacın üstünde cinlerin yemek pişireceğine inanılır (KK8, KK9, KK16, KK30, KK32).

Herhangi bir yere sıcak su dökerken gelişigüzel dökülmez, dökülürse cin çarpacağına inanılır. Dökerken de “destur” denir (KK1, KK4, KK5, KK12, KK13, KK16, KK32).

Tuvalet, banyo gibi تنها yerlere girerken “destur” denilerek girilmesi gerekir çünkü oralarda cinlerin olduğuna inanılır (KK1, KK2, KK6, KK9, KK13, KK18, KK20, KK31).

Yataktan kalkınca toplanması gerekir toplanmadığı takdirde şeytanın yatacağına inanılır (KK4, KK8, KK13, KK16, KK35).

Kıyafetler ters çıkarılıp bırakılırsa şeytanın giyeceğine inanılır (KK1, KK2, KK4, KK12, KK16, KK17, KK30, KK38).

Islık sesine şeytan geleceğine inanılır (KK2, KK3, KK4, KK7, KK13, KK16, KK17, KK18, KK32, KK37).

Kapı eşiğinde oturana cin çarpacağına inanılır (KK1, KK12, KK16, KK20, KK30).

6.10. İNSAN VÜCUDU VE İNSAN DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ İNANÇLAR

İnsanın ilk yaradılışı ile ilgili halk arasında birçok inanç olduğu gibi yaradılışın varlıklardan biri olan insan üzerine de birçok inanç vardır. Bunların birçoğu gene İslam dini öğretilerine uyar. İnsan yaratılmışların en şerefliisidir; ona bütün melekler secde etmişlerdir gibi. Bununla birlikte bazı inançlar insan vücudunun bir kısmına yapılan işlemin tüm vücudu etkilemesi esasına dayanır. Örneğin; kulağı çınlayana kişi uzak bir yerde kendisinden söz edildiğine inanır. Sağ kulağı kızaran kişi, birinin kendinden iyilikle; sol kulağı kızarırsa, kötülükle söz edildiğine inanır. Yine burun kaşınırsa, keder geleceğine inanılır (Boratav, 1997: 24-26).

Bir kişinin sağ avucu kaşınıyorsa para geleceğine; sol avucu kaşınıyorsa para gideceğine inanılmaktadır (KK1, KK6, KK21, KK27, KK33, KK36).

Bir kişinin sağ avucu kaşındığında avuçlarıyla ayaklarına dokunursa paranın ayağına kadar geleceğine inanılır (KK2, KK8, KK12).

Kulak çınlaması senin hakkında konuşulduğuna işarettir (KK1, KK3, KK6, KK10, KK16, KK25, KK29, KK34, KK40, KK41, KK43, KK48).

Banyo ve lavaboya girerken sol ayakla girip sağ ayakla çıkılması gerektiğine inanılır (KK4, KK13, KK19, KK30).

Ayağının altı kaşınan kişinin yola gideceğine inanılır (KK17, KK26, KK32).

Sağ tarafa dönüp yatmanın iyi olduğuna inanılmaktadır (KK2, KK8, KK13, KK16, KK18).

Sağ kulağın çınlaması o kişi hakkında iyi konuşulduğu; sol kulağın çınlaması o kişi hakkında kötü konuşulduğuna yorulur (KK2, KK4, KK5, KK14, KK17, KK32, KK36).

Kişi dökülen saçlarını yere atarsa başının ağrıyacağına inanılır (KK1, KK8, KK11, KK16, KK18, KK30, KK38).

Ağız açık olarak esnersen içine şeytan kaçır derler (KK9, KK20, KK30).

Sol gözün seyirmesi kötüye; sağ gözün seyirmesi iyiye yorulur (KK1, KK6, KK12, KK26).

Kişi, bulunması zor bir yiyeceği yemek istediğinde avucunu yalayıp göğsüne sürer eğer bunu yapmazsa göğsünün şişeceğine inanılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK12, KK16, KK17, KK18, KK21, KK23, KK26, KK32, KK38). Günümüzde de Buldan'da devam eden herkes tarafından bilinen bir uygulamadır.

Yola giden kişinin arkasından su dökülmesi o kişinin kazasız belasız hemen gidip geleceğine inanıldığı için yapılır (KK4, KK16, KK17).

Bir kişi başka bir kişiye bakarak esnerse onun ağırlığı, yorgunluğu baktığı kişiye geçer (KK18, KK32, 38).

Uzanan çocuğun üstünden geçilmez; geçilirse çocuğun boyunun kısa olacağı inancı vardır (KK2, KK8, KK18, KK26).

Aynı isime sahip iki kişinin arasında durularak dilek tutulursa kabul olacağına inanılır (KK1, KK2, KK3, KK7, KK8, KK10, KK15, KK21, KK26, KK27, KK29, KK32, KK36).

Bir kişinin kıyafetindeki sökülük üzerindeyken dikilirse nasibinin kapanacağına inanılır (KK12, KK17).

Giysi üzerindeyken sökülük dikilecek ya da dikiş yapılacaksa o kişinin konuşmaması gerekir iki dudağının arasına iğne koyulur ve konuşması engellenir eğer konuşursa nasibinin kapanacağına inanılmaktadır (KK2, KK8, KK13, KK16, KK32).

Yastık üzerine oturursan o kişide çıban çıkacağına inanılır (KK30, KK35).

Bir şeyi çok dile getirirsen nazar değeceğine inanılır (KK1, KK4, KK12, KK14, KK21, KK38, KK42).

6.11. CANSIZ MADDELER, EŞYALAR VE BESİNLER İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Canlı varlıklar gibi cansız varlıklar da halkın geleneğinde, törenlerinde olumlu veya olumsuz yargılarla değerlendirilmiş, derecelendirilmiştir. Kimine kut ve uğur taşıdığı inancı ile saygı gösterilirken, kimi ise olumlu veya olumsuz bir değer taşımayan

nesneler kümesinde kalır. Bazı cansız varlıklar ise, yerine göre olumlu ya da olumsuz sayılır. Örneğin; ateş, su, demir, toprak bir değer ve saygı konusuyken; insan ve hayvan vücudunun dışarı attığı maddeler, sidik, pislik, tükürük, sümük, meni, her çeşit hayvan gübresi, bulaşık suları, yenmesi haram hayvanların etleri, dinin yasak ettiği içkiler ise tiksinti çekinme sebebi oluyor (Boratav, 1997: 64).

Bir kişi başka bir kişiye makas ya da bıçak verirken elden ele vermemeli; verirse o iki kişinin aralarının bozulacağına veya kavga edeceklerine inanılır (KK1, KK2, KK3, KK6, KK11, KK12, KK17, KK22, KK26, KK32, KK36, KK37).

Kötü bir şey duyulunca 3 kez tahtaya vurulur ve şeytan kulağına kurşun ya da andığımız yerden irak olsun denilir

Nar bereketi simgelediği için yere dökülmesinin günah olduğuna inanılır (KK2, KK11, KK27, KK32, KK42).

Baba evinden çıkan gelinin üstünden bereketli olması için bozuk para, buğday ve şeker serpilir (KK4, KK8, KK17).

6.12. RÜYA İLE İLGİLİ İNANÇLAR

Türk kültürü, rüyalar konusunda zengin yorumlamalara ve inançlara sahiptir. Buldan'da da rüyalar ile ilgili inançların önemli bir yeri vardır. İnsanlar, rüyalarında gördükleri kişileri, hayvanları, nesneleri veya olaylara bazı anlamlar yüklemiş ve bu doğrultuda inanç ve pratikler oluşturmuştur.

Halk, rüyasında gördüklerinin etrafında da inançlar oluşturmuştur. Rüya da görülen kişi, nesne, hayvan ya da olaydan hareketle geleceğe dair yorumlar yapılır. Rüya da yeşil ve beyaz renkler görülünce sevinilir; ama siyah renk görüldüğünde üzülmür. Rüya da yılan gören kişinin düşmanından kötülük göreceğine inanılır. Rüya da iplik görülünce yola gidileceğine inanılır. Rüya da kız çocuk görmek kötü haber olarak yorumlanırken, erkek çocuk görmek ise iyi haber duyulacağına yorumlanır. Yine rüya da ağlayanın sevineceğine inanılmaktadır (Artun, 2005: 259).

Kötü bir rüya görünce birine anlatırsan gerçekleşeceğine, suya anlatırsan onunla akıp gideceğine inanılır (KK1, KK4, KK8, KK16, KK38, KK49).

İstenmeyen kötü bir rüya görünce çocuklara sadaka verilir (KK9, KK20, KK35).

Rüyaların tersinin çıktığına inanılır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK6, KK8, KK10, KK14, KK17, KK18, KK21, KK22, KK27, KK28, KK32, KK36, KK39).

Rüyada para veya altın görüp onu almak bir sıkıntı getireceğine inanılır (KK2, KK5, KK9, KK12, KK13, KK16, KK18, KK30).

Rüyada ölmüş bir kişiyi görünce hayır istediğine inanılır ve en kısa zamanda onun için hayır dağıtılır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK9, KK12, KK13, KK16, KK18, KK19, KK25, KK26, KK28, KK29, KK30, KK32, KK33, KK37).

Rüyada ölmüş birinden bir şey alınırsa iyi olmayacağına; almazsan iyi olacağına inanılmaktadır (KK4, KK8, KK9, KK13, KK16, KK30, KK32).

Rüyada yılan görmek kötü yorumlanır ve kişinin düşmanı olacağına inanılır (KK6, KK8, KK12, KK26, KK32).

Rüyada deve görülürse, bir olay olacağı ve laf çıkacağına inanılır (KK1, KK2, KK4, KK8, KK13, KK18, KK28, KK38).

Rüyasında at gören kişinin muradının gerçekleşeceğine inanılmaktadır (KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK18, KK32).

Rüyada ölü gören diri görür derler. Yaşayan birini ölmüş olarak görmek o kişinin ömrünün uzayacağına inanılır (KK1, KK2, KK6, KK12, KK18, KK30, KK32, KK38).

Rüyada çiğ et görmenin iyi olmayacağına inanılır (KK6, KK12).

Rüyada farenin kişiye dokunduğu görülürse o kişiye zarar geleceğine inanılır (KK6, KK8).

Rüyada buğday görülürse bereket olacağına inanılır (KK4, KK18, KK32).

Rüyada ölmüş olan bir kişiyi suyun içinde görülürse o kişinin arkasından dökülen gözyaşları olduğunu ve ağlamamız gerektiğine inanılır (KK4, KK5, KK6, KK8, KK12, KK13, KK17, KK18, KK38).

Rüyada berrak su görmenin iyi; bulanık, kirli su görmenin kötü olduğuna inanılır (KK4, KK6, KK9, KK12, KK16, KK30, KK35).

Rüyada erkek çocuğu görülürse iyi haber; kız çocuk görülürse kötü haber alınacağına inanılır (KK4, KK8, KK17, KK26, KK32, KK38).

Rüyada gelinlik görülürse evliliğin ya da ölümün olacağına inanılır (KK6, KK12, KK18).

Rüyada balık görülürse o kişinin eline kısmet geçeceğine inanılır (KK2, KK5, KK8, KK32).

Rüyada kırmızı ve siyah renk görülürse kötü bir olay olacağına inanılır (KK5, KK6, KK8, KK18, KK26).

Rüyada yeşil ve beyaz renk görmenin iyi bir olay olacağına inanılır (KK6, KK8, KK18, KK26).

Rüyada bir kişinin dişi düştüğünde canı acırsa yakın akrabalarından birinin öleceğine; canı acımazsa uzaktan bir akrabasının öleceğine inanılır (KK2, KK4, KK5, KK8, KK12, KK18, KK32).

Rüyada saç kesildiğini görmek ömrünün kısılacığına inanılır (KK2, KK6, KK9, KK18, KK32, KK38).

Rüyada ateş görmenin iyi olmayacağına inanılır (KK18, KK20, KK32).

Rüyada yağmur görmenin hayırlı, bereketli olacağına inanılır (KK4, KK13, KK16, KK30, KK35, KK38).

Rüyada hayvan pisliği görmenin, üstüne basmanın kötü olacağına inanılır (KK30, KK32).

Rüyada ağlayanın gerçek hayatta sevineceği, mutlu olacağına inanılır (KK2, KK6, KK12, KK18, KK30).

Rüyada deniz görülürse o kişinin ferahlığa kavuşacağına inanılır (KK4, KK6, KK12, KK18, KK26, KK32).

Rüyada demir gören kişinin güç, kuvvet alacağına inanılır (KK17, KK30).

Rüyada pamuk görülürse hayırlı bir haber alınacağına inanılır (KK9, KK13, KK18, KK20).

Rüyada evliya görmek iyidir. Bu rüya hiç kimseye anlatılmamalıdır. Eğer anlatılırsa bir daha görülmez (KK2, KK4, KK9, KK19, KK32).

6.13. KAHVE FALI İLE İLGİLİ İNANÇLAR

“Fal, özel teknikleri, gereçleri ve uzmanları olan “yorumlama bilgisi” diye tanımlanabilir. Kişi kendi geleceğini, yakın birinin sağlık durumunu, uzakta olan birinin halini öğrenme, çaldırdığı veya yitirdiği değerli bir nesneyi bulma kaygısı gibi önemli hallerde, kendi imkânları ile elde edemediği bilgiyi sağlamak amacı ile falcıya başvurur.

Bu anlamı ile fallar tekniklerine, uzmanlarının niteliklerine, kullanılan gereçlere ya da yorumlanması beklenen olaylara göre çeşitlilik gösterir. Türkiye’deki en geçerli fal çeşitleri şunlardır: suya bakma, aynaya bakma, kurşun, köz, tütsü, kürek kemiği, kahve falı, iskambil falı, bakla falı” (Boratav, 1997: 101-103).

Şekil 9. Kötü Güçleri Kovmak İçin Yakılan Tütsü

Kaynak: Seda Başışçi

“Kahve falında, falına baktırmak isteyen kişi kahvesini içtikten sonra fincanı tabağa ters çevirerek koyar ve fincanın soğumasını bekler. Fincanın dibindeki telenin gösterdiği şekilleri fala bakan kişi yani bakıcı yorumlar” (Boratav, 1997: 103).

Falında yılan şekli çıkan kişinin düşmanı olduğuna inanılır (KK8).

Kahve falında kuş görülürse bir haber alınacağına inanılmaktadır (K4, KK6, KK12, KK18).

Falında balık şekli çıkması o kişinin kısmetinin açılacağı anlamına gelir (KK4, KK6, KK8, KK12, KK17, KK26, KK32, KK38).

Falda yatak görülürse o evden cenaze çıkacağına inanılmaktadır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK13, KK18, KK30, KK32).

Falda yol şekli görülürse o kişinin uzun ya da kısa yola gideceğine inanılır (KK1, KK2, KK3, KK4, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10, KK12, KK13, KK18, KK21, KK22, KK23, KK26, KK28, KK30, KK32, KK33, KK36, KK38, KK40).

Falda silah şekli çıkarsa tez haber alınacağına inanılır (KK4, KK6, KK12, KK32).

Falda göz damlası görülürse o kişinin gözyaşı döküleceğine inanılır (KK1, KK4, KK6, KK8, KK13, KK18, KK23).

Falda kalp şekli ya da yüzük çıkarsa o kişinin evleneceğine inanılır (KK4, KK6, KK12, KK17, KK18).

Falda göz şeklinde bir simge olursa o kişide nazar olduğuna inanılır (KK1, KK2, KK3, KK5, KK6, KK7, KK8, KK10, KK12, KK18, KK21, KK23, KK26, KK29, KK30, KK32, KK38).

Kahve fincanındaki taveler dışına taşmışsa o kişinin nasibinin dolup taşacağına inanılır (KK2, KK6, KK8, KK12, KK18, KK30).

Kahve telvesi fincanın dibine çökmüşse o kişinin içinin karardığına; çökmemişse içinin ferah, temiz olduğuna inanılır (KK1, KK6, KK8, KK12, KK13, KK18, KK26, KK30).

Falda bayrak çıkması o kişinin devlet dairesinde bir işi olacağı ya da sonucunun belli olacağına inanılır (KK2, KK4, KK5, KK8, KK18).

Kahve fincanı kapatıldığında tabaktan zor çıkarsa dileğinin kabul olacağına inanılmaktadır (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK12, KK18, KK23, KK32, KK36, KK38).

Şekil 10. Falda Çıkan Göz

Kaynak: Seda Başışçi

6.14. SAĞLIKLA İLGİLİ İNANÇLAR

Halk Hekimliği (Ocaklar)

Tıbbi imkânların gelişmediği, maddi imkânların yetersiz olduğu zamanlarda insanların kendi çabalarıyla hastalıkları tedavi etme yöntemine halk hekimliği denir. Geçmişten gelen tecrübeleri kişilerin deneyimlerine dayanarak halk hekimliği

devamlılığını sağlar. Halk hekimliği uygulamalarının başında şifalı otlardan karışımlar hazırlanarak hastalıkları tedavi etme amaçlanmaktadır.

Halkın kendi imkânları dahilinde başvurdukları çareler, elde ettikleri pratikler ve geçmiş tecrübeleriyle birlikte halk hekimliği uygulamalarına değinilecektir.

Ocaklarda el alma yöntemiyle şifa verme özelliğinin kişiden kişiye geçmesi söz konusudur. Ocaklar genellikle aynı ailede kuşaklar boyunca devam ettirilirken günümüzde ise başka kişilere de el verilmeye başlamıştır. Ocaklar köken itibariyle Orta Asya Türk Şamanlığına dayandırılmaktadır (Kılıç, 2017: 316).

Hastalıklar ve Tedavileri

- Sarılık Hastalığı

Sarılık olan kişiye karpuzun kabuğundan idrar içirilir (KK6, KK12).

Sarılık olan bebeğin üzerine sarı bez örtülür (KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK8, KK12, KK18, KK32).

Sarılık olan kişinin boynuna ve kollarına sarı ip bağlanır (KK8).

- Bel ağrısı

Bel ağrısına kupa vurulur günümüzde de sıkça yapılmakta ve iyi geldiğine inanılmaktadır. Kupa tedavisi bel bölgesine küçük pamuklar koyulur. Eskiden ispirto günümüzde de kolonya dökülerek bu pamuklar yakılır ve bardaklar üzerine kapatılır. Bu sayede bardaklar vakumlanarak eti içine doğru çekerler. Birkaç dakika sonra bardaklar yavaşça kaldırılır ve tedavi tamamlanır (KK1, KK2, KK4, KK8, KK16, KK17, KK32, KK36, KK38).

Beli ağrıyan kişi beline beze sarıp sıcak tuğla koyar (KK5, KK8, KK32).

- Grip ve Soğuk Algınlığı

Nane limon, ıhlamur, kekik, papatya ve adaçayı kaynatılıp içilir (KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK12, KK15, KK22, KK29, KK32, KK37, KK39).

Hasta yatağın içinde terletilir (KK1, KK2, KK5, KK6, KK8, KK12, KK17, KK21, KK32).

- İshal

İshal olan kişiye gazoz içirilir (KK1, KK6, KK16, KK18, KK38, KK47).

Haşlanmış patates yedirilir (KK1, KK6, KK12, KK14, KK16, KK18, KK30, KK38).

- Ateşlenme

Ateşi olan hastanın alnına ve eklem yerlerine ıslak bez konur ve bu işlem tekrarlanır (KK1, KK2, KK4, KK6, KK12, KK23, KK26, KK32).

- Göbek Düşmesi

Göbek çekilir (KK8, KK32).

Göbek zeytinyağı ile yağlanıp ovulur (KK5, KK8, KK32).

- Morarma, Ezilme, Şişme

Ezik ve morarmalarda çiğ et koyulup sarılır (KK6, KK8, KK18, KK35).

- Baş Ağrısı

Dökülen veya kesilen saçlar yerlere atılırsa hem kuşların ayaklarına takılır hem de baş ağrısı yapar (KK2, KK4, KK16, KK32, KK38).

- Dudak Uçuğu

Herhangi sıcak bardak, havlu vs. uçuğun üstüne koyularak tutulur (KK1, KK2, KK5, KK6, KK8, KK22, KK32).

- Mide Ülseri

Aç karnına tahin yedirilir (KK1, KK5, KK12, KK38, KK49).

- Korku

Korkan kişiye muska yazdırılır ve üzerinde taşıtılır (KK6, KK18).

Korkan kişinin yatağının altına muska koyulur (KK6, KK8, KK18, KK30).

- Siğil

Yılan deri değiştirirken yere bıraktığı eski deriyi alıp parçalayarak siğili olan kişinin yiyeceğine koyarak yemesi sağlanır ve siğili bir süre sonra düşer (KK13, KK35).

- Kanamayı Durdurma

Tuz ve odun külü karıştırılıp kanayan bölgeye basılır (KK4, KK6, KK9, KK13, KK18, KK32).

Bal ve tuz karışımı basılır (KK8, KK18).

Zeytinyağı basılır (KK2, KK5, KK6, KK13, KK32).

Sigara külü basılır (KK6, KK8, KK31).

- Karın Ağrısı

Tarhana, pekmez ve yağ karıştırıp sarılır (KK8, KK31, KK35).

Her ne kadar modern tıp gelişmiş olsa da geleneksel tıbbın da devamlılığını sağladığını söyleyebiliriz. Halk hekimliği uygulamalarına baktığımızda sadece eski insanların yararlanmadığını ve bu pratiklerin raflara kalkıp tozlanmadığını yapmış olduğumuz çalışmada görmekteyiz. Bu pratik ve uygulamaları genç kuşakların da bildiğini, ilk etapta hastanelere ve doktorlara başvurdıkları halde bunun yanında da geleneksel tıp yöntemlerini de kullanarak tedavilerini tamamlamaktadırlar. Eski insanların uyguladıkları geçmiş tecrübeler, aldıkları olumlu sonuçlar, genç nesillere halk hekimliği ile ilgili bir güven vermekte ve yukarıda bahsettiğimiz uygulamalara yöneltmektedir. Bu döngü devam ettiği sürece geleneksel tıp ayakta kalmaya devam edecektir.

7. BULDAN'DAKİ YATIRLAR (EVLİYA ve ÂLİM MEZARLARI) ETRAFINDA İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Türk kültüründe kutsal kabul edilen mübarek kişilere ait olan veya ait olduğu düşünülen mezarlara rastlanır. Bu mezarlara, ziyaret edilerek mübarek kişiler aracılığı ile dilekler dilenip, Tanrı'ya dualar edilmiştir. Buraları tanrıya ulaşmanın aracı olarak görülmüş ve bu mezarların başında bulunan ağaçlar da kutsal sayılmıştır. Böylelikle Türk kültüründeki ağaç kültü ve atalar kültü birleşmiştir (Ergun, 2004: 336). Duaların kabul olması durumunda türbenin, yatırın yanında kurban kesilir.

İnsanlar eski zamanlardan beri dara düştüklerinde, sıkıntı içinde olduklarında, hastalığa yakalandıklarında, evlenmek ve iş sahibi olmak istediklerinde dertlerine derman bulmak amacıyla türbeleri ziyaret ederek dilekler de bulunmuşlar ve dua etmişlerdir. “Evliyalar, velayet derecesine ulaşmış şahsiyetlerdir. Kimi zaman tayy-ı mekan (bir anda uzak mesafelere gitme), tayy-ı zaman (bir anda birkaç yerde bulunma), su üstünde yürüme, kalp okuma vd. gibi üstün özelliklere sahiptir. İslam inancına göre buna ‘keramet sahibi olma hali’ denir (Artun, 2013: 363). Evliyaların böyle üstün özelliklere sahip olması, insanların türbe yatırlara oldukça önem verip ziyaret etmelerine vesile olmuştur.

• Köfün Dede: Asıl adı Ömer, mesleği hocalıktır. Aslen Orta Asya Horasan Türklerindendir. Buldan evliyalarının reisidir. (En yüksek makama ulaşandır). Çocuğu olmayanlara maneviyattan yardım eder. Köfün Dede, Anadolu'ya İran'ın Kufe şehrine uğrayarak geldiği için bu lakapla anılır.

• Kumralı Paşa Dedesi: Asıl adı Kumral Ali Paşadır. Rütbesi albay alay alan komutanıdır. Bizanslılarla yapılan savaşta şehit olmuştur.

• Seyit Ali Dedesi: Mesleği hocalıktır. Peygamberimiz soyundan Hz. Hüseyin soyundan baba tarafından Horasan Türklerindendir. Kabri Helvacılar Mahallesindedir.

• Tekke Dedesi: Adı Ali Rıza, mesleği hocalıktır. Kabri Tekke Bağları içerisinde. Kabrinin hemen karşısında mezarlıklar, eski bir musalla taşı ve çeşme vardır. Geçmişte insanların bu bölgede yaşadığını, vefat eden kişilerin cenazelerinin çeşmeden akan o suyla yıkandıkları ve Tekke Dedesi'nin yanındaki alana gömüldüklerini kaynak kişilerimizin aktardığı bilgiler sayesinde ulaştık. Günümüzde de insanlar sıkça ziyaret edip dua etmekte, adak adamakta ve adaklarını Tekke Dedesi'nin başında kesmektedirler (KK24, KK46).

• Yayla Dedesi: Horasan Türklerinden olup asıl adı Veli, mesleği de çobanlıktır. Kabri yayla gölü kenarındadır. Kabrinin yanında her sene sonbaharda, Kur'an ve mevlüt okutulur, yemek yedirilir.

• Bakacak Dedesi: Adı Ömer, Horasan Türklerinden yörüktür. Mesleği çobanlıktır. Kabrinin yanında birçok mezar vardır. Buraya tahtacılar (aleviler) gömülmektedir. Kereste işiyle uğraştıkları için tahtacı olarak anılırlar. Geçmişte o bölgenin üst tarafında alevi köyü vardı. Köye ait kalan tek kalıntı mezarlardır. Günümüzde de vefat eden aleviler, bu kabristana gömülmeye devam etmektedir.

• Bahçeli Dede: Asıl adı Mehmet, Hindistan'dan gelmiş ve mesleği dokumacılıktır. Kabri Girne Mahallesi, Toprakçı Kaşı Mevkiindedir. Kabrinin yanında her sene Ramazan ayında yemek yedirilir.

• İçme Dedesi: Adı İbrahim, mesleği tüccarlıktır. Kabri Bostanyeri köy yolu kenarında, maden suyu kaynağının yanındadır.

• Çarşı Dedesi: Adı Ali Rıza, Horasan Türklerinden, mesleği çobanlıktır. Çocuğu olmayanlar burada dua ederek şifa bulmuşlardır.

• Süt Dedesi: Asıl adı Ali'dir. Bebeğini emziremeyen, doğum sonrası sütü gelmeyen kadınlara maneviyattan yardımcı olur. Bu durumda olan kadınlar kabir etrafında helva-ekmek dağıtır.

• Hacı Âşâ Dedesi: İlçede bulunan tek kadın evliyadır.

• Haceli Dedesi: Adı Süleyman, mesleği esnafıktır.

• Hacı Ali Baba: Kabri Helvacılar Mahallesindeki Türbesindedir.

• Saraç Dede: Kabri Buldan asri mezarlığıdır.

• Derviş Mehmet: Kabri Buldan asri mezarlığıdır

(<https://www.buldandayasam.net/buldanda-yatirlar-evliya-ve-alim-mezarlari/1645/>).

Şekil 11. Yayla Dedesi Türbesi

Şekil 12. Bakacak Dedesi Türbesi

Kaynak: Seda Başışçi

Buldan'da birçok yatır bulunmaktadır. İnsanların bu yatırlara gitme amacı farklılık göstermektedir. Çocuk sahibi olmak isteyenler çocuk sahibi olmak için, doğumdan sonra sütü gelmeyen kadın sütü gelmesi için, mutlu bir evlilik için, ev sahibi olmak için, kısmet açmak için, iş bulmak için, sınavda başarılı olmak için, hastalıklara şifa için, bereket için ve yağmur duası için birçok amaçla yatır ve türbelere gidilmektedir. Burada dualar edilmekte, namaz kılınmakta, hayır dağıtılmakta ve adak adanmaktadır. Duası kabul olan kişiler tekrar türbe ziyaretine giderek ve orada adaklarını kesmektedirler. Adak kurbanı etinden adak sahibinin yememesi gerekmektedir. Muhtaç olan kişilere dağıtılmaktadır. Günümüzde bu uygulamalara çok sık olmasa da rastlanılmaktadır.

Şekil 13. Tekke Dede Türbesi

Şekil 14. Hacı Alibaba Türbesi

Kaynak: Seda Başışçi

İlçemizde bunlardan hariç yatırlar da bulunmaktadır. Onlar hakkında çok fazla bilgiye ulaşılammıştır. Diğer yatırlarımız: Uzun Dede, Aşağı Haydar Dedesi, Reşat Efendi, Kocagöl Dedesi, Bialan Dede, Akgedik Dede, Mamara Dede, Hamambükü Dede, Kayraklı Dede, Gazardı Dede Türbe, Kurtbaba, Kuşbaba, Kızıldede, Çavuşluk Dede, Erenler Dede, Kırbıyık Dede, Çamköy Dede, Büyük Tekke Türbe, Emir Sultan, Durmuş Dede (<https://www.buldandayasam.net/buldanda-yatirlar-evliya-ve-alim-mezarlari/1645/>).

Kaynak kişilerimizden edinilen bilgilere dayanarak ilçede bulunan yedi dedenin kardeş oldukları söylenmektedir. Yayla Dedesi, Tekke Dedesi, Çarşı Dedesi, Kumralı Dedesi, Köfün Dedesi ve Bahçeli Dede'nin kardeş olmaları ve hepsinin mezarının ilçemizde bulunması önemli bir yere sahiptir (KK4, KK8, KK16, KK24, KK30, KK31, KK33).

SONUÇ

“Denizli İli Buldan İlçesi Halk İnançları” adlı araştırmada, Buldan ilçe merkezinde yaşayan toplumun geçiş dönemleri olarak kabul edilen doğum, evlenme ve ölüm gibi durumların yanı sıra uğurlu uğursuz sayılan durumlar, tabiat olayları, günler, hayvanlar, misafir, bereket, nazar, cin, melek, şeytan, insan vücudu ve insan davranışları, cansız maddeler, rüyalar, kahve falı ve sağlıkla ilgili inanç ve ritüellere yer verilmiştir. Geçmişten bugünüme varlığını devam ettiren inançları, varlığını koruyan inançların ne gibi değişimlere uğradığını , uygulama dışı kalanları ve unutulmaya yüz tutmuş olanlarını araştırmamızda tespit etmeye çalıştık.

Çalışmamızın giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi, kapsam ve sınırlılıkları, araştırmanın yöntemi ve kaynakları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümünde Buldan ilçesinin tarihi, coğrafyası, ekonomik yapısı ve nüfusu ile ilgili bilgiler verilmiştir. İlçenin kent ve dokumacılık tarihi köklü bir geçmişe dayanır. “Bacasız Fabrikalar Diyarı” ve “Dokumanın Başkenti” unvanlarına sahiptir. İkinci bölümde ise kavramlar ele alınmıştır. İnanç, hurafe, ve bid’at kavramlarının açıklanması, halk inanışlarının özellikleri, menşei, inançlar üzerine yapılan tasnif çalışmaları ve inançların doğmasında etkili olan etkenler açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölümümüzde ise ilçede uygulanmış, uygulanmaya devam edilen doğum, evlenme, ölüm gibi durumlarda uygulanan inançlar; günlük hayatta karşımıza çıkan diğer durumlarla ilgili inanç ve uygulamalar ve Buldan’daki yatırlardan bahsedilmiştir.

Elde ettiğimiz bilgilerden hareketle geçmişten günümüze bazı değişikliklere uğrasa da inançların hâlâ Buldan’da varlığını koruduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar, sebebini unutmuş olsa dahi bazı inanç ve pratikler sürdürülmektedir. Aile büyüklerinden gördükleri şekilde hafızalarda yerleşmiş ve mantığını sorgulamadan bu pratikleri uygulanmaya devam etmektedirler. Halk inançlarının bu kadar diri ve etkin olmasındaki sebebini insanlara vermiş olduğu psikolojik rahatlama olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar bu inanma duygusuyla birlikte uygulamış oldukları bazı pratikler sayesinde kendilerini güvende ve rahat hissetmektedirler.

Doğum öncesi kısırlığı giderme, gebeliği önleme durumlarıyla karşı karşıya kalındığında hastaneye gidilmektedir. Tıbbın gelişmesiyle geçmişte uygulanan geleneksel yöntemler terk edilmiştir. Aşerme, gebe kadının kaçınması gereken durumlarla ilgili inanç ve uygulamalar geçmişteki gibi günümüzde de devamlılığını

korumaktadır. Bunun en önemli etkisi aile büyüklerinin genç kuşakları geçmiş tecrübelerine dayanarak uyarmalarıdır. Doğumdan sonra lohusalık, göbek bağı, tuzlama, kırklama, sarılık, ad verme, ilk tırnak, ilk diş, ilk adım, bebeğin nazardan korunması gibi durumlarda eskiye bağlılık görülmektedir. Kırk karışması durumu unutmaya yüz tutmuş ve genç kuşaklarca bilinmemektedir.

Sünnet ve askerlik geçmişteki gibi günümüzde de büyük bir coşku ve törenle yapılmaktadır. Eskiden sünnet çocuğu evde sünnet olurken günümüzde hastanede sünnet olmaktadır. Asker yemekleri ve eğlenceleri geçmişteki gibi aynı şekilde devam etmekte fakat toplu asker uğurlama törenleri yapılmamaktadır.

Evlilik döneminde görücü usulü evlilik yerine konuşarak, anlaşarak evlilik almıştır. Kız isteme, söz alma, nişan ve gelin alma gibi uygulamalar eskiden nasılsa günümüzde de öyle devam etmektedir. Perşembe kınası ve çeyiz serme tamamen ortadan kalmış, keşkek dövme uygulaması da günümüz koşullarına göre yapılmaktadır.

Ölüme dair inanç ve uygulamalara baktığımızda önemli ölçüde devam ettirildiği fakat cenazenin günümüz koşullarında eve gelmemesi, evde yıkanmaması, evde bir gece kalmaması nedeniyle kazan ters çevrilmemekte ve buna bağlı uygulamaların gerçekleştirilmediği görülmektedir.

Nazar ile ilgili inanç ve pratikleri özellikle genç kuşaklarca bilinip uygulandığı görülmektedir. Bunun en temel sebebi ise nazara inanılmasıdır. Uğurlu ve uğursuz sayılan durumlar ve hayvanlar ile ilgili inanç ve uygulamalar günümüzde de bilinmektedir. İklim, yıldızlar ve tabiat olayları ve günler ile ilgili inançların birçoğu genç nesiller tarafından bilinmemekte ve unutulmaya maruz kalmaktadır.

Halk hekimliği ile ilgili pratiklerin birçoğunun tıbbın gelişmesiyle birlikte günümüzde uygulanmadığı ancak bazı kişilerin hastalıklarına bir çıkar yolu olarak başvurduğunu söylemek mümkündür.

Yaptığımız araştırma ile Türk inanç dünyası tespitlerine; Denizli'nin Buldan ilçesinin inanç sistemini araştırıp inceleyerek katkıda bulunmaya çalıştık. Buldan'daki inanç ve uygulamalar eski Türk gelenekleri ile paralellik göstermektedir. Geçmişteki inanç ve uygulamalar birtakım değişikliklere maruz kalsa da genel olarak devam etmektedir. Halk inançları, atalarımızdan yadigar geleceğe de mirastır. Çalışmamız aracıyla da bu mirası bizden sonraki gelecek nesillere de aktarmayı temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1961). *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aday, E. (2013). *Kütahya İli Türbe Ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç Ve Uygulamalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*, Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Arık D.ve Eroğlu, A.H. (2020). *Halk İnanışları El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Arık, D. (2017). İslam Öncesi Arap İnanışları. *Halk İnanışları*. (Ed. A. H. Eroğlu ve D. Arık), ss. 232. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Türk Halk Bilimi*, İstanbul: Kitabevi.
- Artun, E. (2013). *Türk Halk Bilimi*, (Onuncu Baskı), Adana: Karahan.
- Avcı, C. (2015). *Gaziantep Barakları Anonim Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Araştırması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Avralıoğlu, O. Z. (2013). *Buldan ve Yöresinin Tarihçesi*, Ankara.
- Aydın, M. (1992). Mut Bölgesinde Yaşayan Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili IV. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Gelenek-Görenek ve İnançlar*, Ankara, ss.31-37, KB HAGEM Yayınları.
- Aydın, M. (1995). *Fal, İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ayhan, İ. ve Yazar, F. (2005). Batıl İnançların Psikolojisi, *Pivolka*, 9(2), 15-19.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (İkinci Baskı), İstanbul: Kubbealtı.
- Bayat, F. (2021). *Türk Mitolojik Sistemi 2* (Beşinci Baskı), İstanbul: Ötüken Neşriyat Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1997). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Çelik, A. (2010). *İslam’ın Kabul ve Reddettiği Halk İnançları*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Çeltikçi, O. (2007). *Yaşar Kalafat’ın Eserlerinde Türk Dünyası Kültür ve Halk İnançları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Devellioğlu, F. (2015). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dundes, A. (1998). Halk Kimdir?. (Çev: M. Ekici). *Milli Folklor Dergisi*, (37), 139-157.
- Ekici, M. (2019). *Halk Bilgisi (Folklor)* (9. Baskı). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ergun, M. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: AKM Yayınları.
- Ersoy, R. (2002). Türklerde Ölüm ve Ölü ile İlgili Rit ve Ritüeller. *Milli Folklor*, 7(54), 89-94.
- Eyuboğlu, İ. Z. (2014). *Anadolu İnançları*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Gürbüz, H. (2015). *Aile Yazıları*, İstanbul: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları.
- <http://www.buldan.gov.tr/buldan-bezi> (Erişim Tarihi: 23.09.2023).
- <http://www.buldan.gov.tr/cografya2> (Erişim Tarihi: 19.09.2023).
- <https://buldan.bel.tr/buldan-bezi-2/> (Erişim Tarihi: 25.09.2023).
- <https://buldan.bel.tr/cografya/> (Erişim Tarihi 20.09. 2023).

- <https://buldan.bel.tr/tarihce/> (Erişim Tarihi: 19.09.2023).
- <https://www.buldandayasam.net/buldanda-yatirlar-evliya-ve-alim-mezarlari/1645/> (Erişim Tarihi: 27.09.2023).
- <https://www.nufusune.com/buldan-ilce-nufusu-denizli> (Erişim Tarihi: 20.09.2023).
- <https://www.pau.edu.tr/tripolis> (Erişim Tarihi: 21.09.2023).
- İnan, A. (2015). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar* (8. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kalafat, Y. (1996). *İslamiyet ve Türk Halk İnançları*, Ankara: KB HAGEM Yayınları.
- Kalafat, Y. (2006). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri* (5.baskı). Ankara: Ebabel.
- Karadaş, C. (2016). Dine Yabancılaşma Aracı Olarak Bid'at ve Hurafe. *İlahiyat Akademi Dergisi*, 2(2), 23-43.
- Karaoğlu, H. (2017). Ruhla İlgili İnanışlar. *Halk İnanışları*. (Ed. A. H. Eroğlu ve D. Arık), ss. 371-376. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kılıç, A. (2001). Isparta Yöresi Halk İnançları. *Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri*, Ankara: Evrak Yayınları.
- Kılıç, S. (2017). Halk Hekimliği / Sağaltma Ocakları İle İlgili İnanışlar. *Halk İnanışları El Kitabı*. (Ed. A.H. Eroğlu ve D. Arık), ss. 316. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Köse, A. ve Ayten, A. (2009). Batıl İnanç ve Davranışlar Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Analiz. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 3(9), 45-70.
- Küçük, A. (1986). Erzincan ve Çevresindeki Halk İnançlarına Toplu Bakış. III. *Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Program ve Bildiri Özetleri I*. Ankara: ss. 241-245. Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de Çocukluğun Tarihi*, İstanbul: İmge Yayınevi.
- Önal, M. N. (1994). Trabzon'da Asker Düğünü. *Milli Folklor*, 6(64), 1-2.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Bilge Su Yayıncılık.
- Örnek, S.V. (1971). *Etnoloji Sözlüğü*. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Polat, B. (2007). Türk Kültüründe Yağmur Duası (Azatlı Kasabası Örneği). *Dini Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 275-283.
- Polat, K. (2017). Modern Çağda Yaşayan Hurafeler. *Halk İnanışları El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Saraç, Ö. (2014). *Halkbilimi Ürünleri Açısından Boyabat'a Kültürel Değişim*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Şahin, M. (2017). *Kültürel Değişim Bağlamında Alevi Toplumunda Türk Halk İnançları (Küçükçekmece İlçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Şişman, B. (2000). Anadolu'da Yaşayan Halk İnançlarının Menşei Üzerine Bir Araştırma. *Türk Kültürü*, 38(448), 30.
- Şişman, B. (2002). Samsun Yöresinde Geçiş Dönemleriyle (Doğum, sünnet, evlilik ve ölüm) İlgili Yaşayan Halk İnançları ve Bunlara Ait Uygulamalar. *Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III- Erdem Dergisi*, 13(39), 445-450.
- Şişman, B. (2003). Samsun'da İcra Edilen Bir Yağmur Duası Ritüeli ve Türk Kültür Tarihi Bağlamında Düşündürdükleri. *Milli Folklor*, 8(58), 86-92.
- Tanyu, H. (1976). *Dinî Folklor veya Dinî-Manevi Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma*, 21(1-4), 123-142.
- Turan, M. (2003), *Tarih Anektodları*, Sakarya.
- Urhan, S. (2006). *Burası Satırlar Nahiyesi*, İzmir.
- Varlı, M. (2008). *Bidat, Hurâfe ve Bâtıl İnançlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları.

EKLER

Ek 1. Kaynak Kişilerin Listesi

Kaynak Kişi	Adı-Soyadı	Yaşı	Öğrenim Durumu	Mesleği
1.	H. B.	47	İlkokul	Ev hanımı
2.	A. B.	53	İlkokul	Ev hanımı
3.	S. B.	31	Üniversite	Muhasebeci
4.	M. D.	64	İlkokul	Ev hanımı
5.	F. Y.	62	İlkokul	Ev hanımı
6.	F. B.	48	İlkokul	Tekstilci
7.	Ö. G.	35	Lise	Tekstilci
8.	A. E.	66	İlkokul	Ev hanımı
9.	G. A.	80	İlkokul	Emekli
10.	F. K.	32	Üniversite	Tekstilci
11.	M. G.	40	Üniversite	Memur
12.	N. E.	50	Lise	Ev hanımı
13.	M. B.	70	İlkokul	Ev hanımı
14.	F. T.	44	Lise	Memur
15.	B. S.	29	Üniversite	Öğretmen
16.	S. Y.	74	İlkokul	Ev hanımı
17.	A. U.	55	Ortaokul	Ev hanımı
18.	S. K.	64	İlkokul	Ev hanımı
19.	H. B.	65	Ortaokul	Emekli
20.	F. Y.	89	-----	Ev hanımı
21.	G. Y.	32	Üniversite	Memur
22.	H. E.	28	Üniversite	Öğretmen
23.	Z. O.	25	Üniversite	Laborant
24.	M. G.	90	Köy Enstitüsü	Emekli Öğretmen
25.	İ. G.	59	Üniversite	Emekli Asker
26.	H. S.	49	İlkokul	Ev hanımı

Ek 1. (Devam) Kaynak Kişiler Listesi

Kaynak Kişi	Adı-Soyadı	Yaşı	Öğrenim Durumu	Mesleği
27.	Ş. Ç.	39	Üniversite	Öğretmen
28.	K. Ç.	52	Ortaokul	Hastane personeli
29.	S. K.	27	Üniversite	Öğretmen
30.	M. K.	78	İlkokul	Emekli
31.	G. K.	86	-----	Ev hanımı
32.	P. S.	73	İlkokul	Emekli
33.	S. U.	54	İlkokul	Esnaf
34.	S. B.	35	Lise	Esnaf
35.	A. Ö.	85	İlkokul	Emekli
36.	R. Ç.	26	Üniversite	Öğretmen
37.	B. Ş.	55	İlkokul	Aşçı
38.	F. Ö.	72	İlkokul	Emekli
39.	S. Y.	29	Üniversite	Pazarlamacı
40.	A. Ü.	34	Lise	Dokumacı
41.	A. S.	25	Lise	Ev hanımı
42.	M. Y.	57	İlkokul	Terzi
43.	D. K.	22	Üniversite	Öğrenci
44.	B. B.	63	Lise	Emekli
45.	G. D.	25	Üniversite	Mühendis
46.	İ. B.	84	İlkokul	Emekli
47.	K. A.	51	İlkokul	Ev hanımı
48.	Ş. E.	40	Üniversite	Öğretmen
49.	N. B.	62	Lise	Esnaf
50.	M. Y.	64	Eğitim Enstitüsü	Emekli öğretmen